MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU

AP58
.S53 Mq
v.6

v.6

A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

ROČNÍK 6 VOLUME • 1959 • ČÍSLO 1-2 NUMBER

RC
SK

ORGÁN SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV A UMELCOV

SLOVAK WRITERS' AND ARTISTS' ASSOCIATION

REDIGUJE

MIKULÁŠ ŠPRINC

VYCHODÍ ŠTYRIRAZY DO ROKA.
PREDPLATNÉ:
USA a CANADA $5.00
INÉ KRAJINY $4.00

REDAKCIA:
MIKULÁŠ ŠPRINC
28700 EUCLID AVENUE
WICKLIFFE, OHIO, USA.

Administrácia:
REVUE MOST
2006 Schrage Ave.
Whiting, Ind. — USA
Vydáva: REV. JÁN J. LACH

INDIANA UNIVERSITY LIBRARY

OBSAH

J. E. Andrej Grutka, D.D. **Sedembolestná — potlačiteľka bludov a ochrankyňa viery Slovákov** — 1
Karol Strmeň. **Paladion** — 9
Jozef Papin. **Púť Daniela Igumena Palomníka do Svätej zeme v bukoveckom rukopise** — 10
Miloš K. Mlynarovič. **Kto sa učí, ten sa mučí** — 23
Andrej Žarnov. **Bolestná** — 27
Ján Okáľ. **Profil muža, ktorý dal tvár slovenským dejinám** — 28
Gorazd Zvonický. **Ó, hviezdy** — 47
Miloš K. Mlynarovič. **Lúčenie** — 48
Michal Lacko, SJ. **Výskum cyrilometodského obdobia v rokoch 1946-1958** — 50
Dr. Ernest Žatko. **Florentínske posedenia s Pierom Bargellinim** — 61
Ján Rolko. **Ťuťko** — 69
Marian Žiar. **Pri stretnutí s Begom Bajazidom** — 71
Marian Žiar. **Hanba za Johna Grar**
Gorazd Zvonický. **Telo** — 73

KULTÚRA A ŽIVOT — 74
Za hlasom volajúceho (M. Žiar) — **XII. Medzinárodný filozofický kongres** (Vlad. Šatura, SJ) — **Series Cyrillomethodiana** (Š. Náhalka) —

KNIHY — 82
Ľudovít Štúr And His Place In The Slavic World (By Dr. Joseph Kirschbaum) Andrew Pier, OSB — **Unconquerables** (By Joseph Paučo) Andrew Pier, OSB — Anglo-Saxon **And Slovak-Avar Patterns Of Cuthbert's Gospel** (By Dr. Joseph Cincik) Michal Lacko, SJ — **Bibliografia Bernolákovcov** (Dr. Imrich Kotvan) J. Kirschbaum — **Mária, dielo diel Boha Stvoriteľa** (M. K. Mlynarovič) M. Šprinc — **Školstvo, študijné a školské poriadky na Slovensku v XVI. storočí** (Peter Vajcík) Ladislav Džubík — **Storia Delle Litterature Ceca E Slovacca** (Bruno Meriggi) M. Lacko — **Raum und Befoelkerung in der Weltgeschichte** (Kirsten—Buchholz—Kollman) M. St. Ďurica — **Auszug aus der Geschichte** (Dr. Karl Ploetz) M. St. Ďurica — **Handbuch der Weltgeschichte** (Alexander Randa) M. St. Ďurica — **Caractere et vocation** (Paul Grieger) Š. N. — **Pie XII et la vocation pédagogique (P. Grieger)** Š. N. — **Lit. Almanach, Kalendáre na rok 1959**

ZAZNAMENÁVAME — 94

S. E. ANDREAS G. GRUTKA, D.D.

EPISCOPUS GARYENSIS

DELINEAVIT JOS. G. CINCÍK, PH.D. 1959

ČÍSLO 1-2 MOST ROČNÍK VI.
NO. 1-2 VOL. VI.

SEDEMBOLESTNÁ — POTLAČITEĽKA BLUDOV A OCHRANKYŇA VIERY SLOVÁKOV*

J. E ANDREJ GRUTKA, D.D.,
sídelný biskup v Gary, Indiana

Chcem úctive upovedomiť tento slávny Mariologický kongres, že vo svojej skromnosti nemienim si privlastňovať česť a právo zastupovať hierarchiu Slovenska, ani jej teologickú fakultu. Keby Slovensko bolo dnes slobodné, zaiste všetci by sme sa tešili privítať v našom kruhu hierarchiu zo Slovenska a jej teológov. No cesta zo Slovenska do Lurdu je dnes zatarasená, preto P. Karol Balič, O.F.M., predseda tohto Mariologického kongresu v dohode so Združením slovenských katolíkov v Amerike požiadali ma, aby som predniesol tézu.

Moji rodičia pochodia zo Slovenska, ale ja som sa narodil v Amerike. Čo viem o mariánskom kulte slovenského národa, to som sa naučil zo srdca svojih nábožných rodičov a tiez zo srdca amerických Slovákov, o ktorých duševné potreby staral som sa po viac roky ako ich duchovný na dvoch farnostiach, a o ktorých duševné dobro starám sa i teraz ako sídelný biskup v Gary, Indiana.

Som toho presvedčenia, že bude vecné podať tomuto slávnemu Mariologickému kongresu isté historické a geografické vysvetlenie prv, nežli by som sa rozhovoril o Sedembolestnej ako potlačiteľke bludov a ochrankyni viery u Slovákov.

V ríši flóry a fauny nachodia sa rôzne skupiny: malé a veľké, známe i menej známe. V ríši ľudstva slovenský národ je tým menším členom obrovskej slavianskej rodiny. Jeho vlasť, Slovensko, rozprestiera sa už od V. storetia v kotline medzi Karpatmi a Dunajom.

Veľkomoravskú ríšu tvorili slovenskí Slováci a moravskí Slováci za panovania Mojmíra, Rastislava a Svätopluka.

Tá ríša padla r. 907 po smrti Svätopluka. Plynutím storočí moravskí Slováci dostali sa k Čechom a slovenskí Slováci k Uhrom v krajine Uhorskej. Boli a sú si bratia a len Karpaty ich delia. A plynutím ďalších novších storočí, keď 8. februára 1867 nastalo vyrovnanie medzi Maďarskom a Rakúskom, utvorením Monarchie, vtedy Česi, Moravania a Slováci pripadli do nej.

Nás v tejto téze zaujíma kresťanský charakter Slovákov. Tento malý národ, vďaka jeho kniežťu Pribinovi, už roku 830. v prvom kostole v Nitre klaňal sa pravému trojjedinému Bohu, mal spojenie so Skalou Petrovou a ctil Pannu Máriu ako Matku Spasiteľa ľudstva. Čujme dokument: *"Adalramus archiepiscopus ultra Danubium, loco vocato Nitrava, consecravit ecclesiam."*

Roku 863. pápež vyslal dvoch bratov misionárov na územie Veľkej Moravy, teda ku Slovákom, Cyrila a Metoda. Čujme dokument: *"Hadrianus episcopus et servus Dei Ratislao — principi Moraviae — et Sventopluco — principi Nitrae — et Kocelo filio Pribina, gubernatori Pannoniae . . . Nos autem triplici gaudio repleti statuimus, re considerata, mittere Methodium, postquam eum cum discipulis ordinavimus, filium autem nostrum in partes vestras . . . "*

Keď Svätopluk žiadal na ríšu Veľkomoravskú protekciu a požehnanie od Sv. Stolice, vtedy pápež Ján VIII. zaslal mu tento historický dokument: *" . . . didicimus tuae devotionis sinceritatem et totius populi tui desiderium quod circa Sedem Apostolicam et Nostram paternitatem habetis. Nam divina gratia inspirante, contemptis aliis saeculi hujus principibus, beatum Petrum, apostolici ordinis principem vicariumque illius, habere patronum et in omnibus adiutorem ac defensorem, pariter cum nobilibus viris fidelibus tuis et cum omni populo terrae tuae amore fidelissimo elegisti, et usque ad finem sub ipsius et vicarii ejus defensione colla submittens, pio affectu cupis auxiliante Domino utpote filius devotissimus permanere."*

Tento malý slovenský národ už vyše dvanásťsto-rokov, napriek neuveriteľným národným krízam a náboženským skúškam, až dodnes vytrval jak pri živote, tak aj pri Skale Petrovej.

Každý výsledok má svoju príčinu *non datur effectus sine sufficienti et proportionata causa.* Za výsledok berieme udržanie sa slovenského národa pri živote a tiež aj pri Skale Petrovej. Tieto dva výsledky, alebo správnejšie tento dvojnásobny výsledok má svoje príčiny, ktoré chceme hľadať.

Slovenský národ vždy sa rád pridŕžal chlebodarnej pôdy a dediny; ale tá dedina od čias cyrilometodejských bola tuho kresťanská a preto udržal si nielen svoj materinský jazyk, ale aj svoje zvyky a svoj národný a kresťanský charakter. Dedina, kresťanská dedina, bola záchrannou baštou všetkého, čo bolo národné a kresťansko-katolícke. Slovákov nutno

nám brať za významný príklad medzi tými národami, ktoré by sa neboli udržali pri živote bez pridŕžania sa Skaly Petrovej. Z dedín hľadeli oči na Rím, objímali ruky Skalu Petrovu a prisahali vernosť pápežom ústa otcov a matiek. Slovenský ľud vedel a nikdy netajil, že nie je veľký, nie je mocný, ani bohatý, ale stále žil a podnes žije v tom presvedčení, že tým viac práva má a tiež aj povinnosti držať sa Ríma. Vie, že Boh pozerá na srdce i na dušu a že to vie, to mu stačí; vie, že Rím nejestvuje len per veľkých, mocných a bohatých; vie, že *ubi Petrus, ibi Christus et ubi Christus, ibi veritas et salus.*

Pokračujeme ďalej, hľadajúc príčiny, ktorým slovenský národ privlastňuju svoju národnú a kresťansko-katolícku existenciu. Hľadajúc tie ďalšie príčiny, prídeme na zaujímavý objav, že slovenský národ vždy mal zbožných pastierov, ale od počiatku XIII. stoletia prišli k nemu a ostali s ním synovia Sv. Františka z Assisi, v ktorých dostal misionárov mariánskych. Sv. František ešte žil, ako píše Johannes Jörgensen, keď roku 1217 prvá misionárska grupa jeho synov zavítala na územie Uhorska, teda Slovenska. Ich postava v zrebnom habite, opásaná tvrdou kordou s veľkým hlasným ružencom, ostrihanou hlavou, akoby ovitou Kristovou tŕňovou korunou, v sandáloch mimoriadne zaúčinkovala na chudobný slovenský ľud. Dobrovoľne prijatá chudoba tú nanútenú chudobu ľudu uľavovala; chudobný spolučíti s chudobným. Imanie a cirkevné hodnosti nevyrušovali hlavy a srdcia tých misionárov; ba ešte ani vysoká veda nie, majúc na zreteli výpoveď svojho zakladateľa: *"Tantum homo habet de scientia, quantum operatur."* Žili pre dušu ľudu a zo stola jeho a ľud z ich kázní a príkladu čerpal energiu v znášaní svojej chudoby a trápenia. "Hľa, akí su spokojni!" Povrával si ľud.

Tých tridsať rokov, ktoré nebeský Majster strávil v nazaretskom domku so svojou Matkou, sv. František mával za obľubený predmet svojich rozjímaní. A inšpirovaný básnik akoby bol z jeho duše čerpal verše:

Stála Matka bolestivá
pri kríži jak slza živá,
keď tam visel Boží Syn.
A jej dušu skormútenú,
stonajúcu, ubolenú
meč prenikol do hlbín.

Dolορóza vyciedzala slzy z jeho očí a Nanebevzatú v kaplici S. Maria degli Angeli svojimi rukami, pridružený k anjelom, dvíhal do nebies. A aký majster, taký učeň; aký otec, taký syn. Tí misionári zaštepovali úctu a lásku ku Bohorodičke do sŕdc slovenských. Slovenský národ sa stotožnil so Sedembolestnou.

Ale je ešte aj iná zvláštnosť, ktorú tí františkánski misionári pri-

niesli so sebou ku slovenskému ľudu; a to je čistá úcta a láska k prírode. Nebeský Majster a po Ňom sv. František obdivovali štíty vrchov a z nich hviezdy, potom údolia, kvety a stromy, polia a vody. Nebeský Majster čerpal z nich podobenstvá a sv. František ich ospieval. Tá úcta a láska prešla na každého františkána a z nich na slovenský ľud, ktorý i predtým si uctieval prírodu, ale odteraz naučil sa na prírodu a na svoju vlastnú pôdu pozerať a sa ku nej správať s pobožným obdivom. Postaral sa, by mal v preddomí kvetinovú záhradku, by cez jeseň a zimu obloky okrášlili záclony, muškáty i rozmarín. Trámy, postele, skrine vymaľoval kvetmi a vtákmi.

Čo mienime z uvedených právd vyvodiť? Mienime priklincovať vážnu skutočnosť, týkajúcu sa národného a náboženského charakteru Slovákov, tojest lásku k spevu. Toto tvrdenie na prvý pohľad môže sa zdať dačím vedlajším, ale po vážnom štúdiu nachodíme v tom jednu z tých príčin, ktoré prispeli udržať národ pri jeho existencii a pri oddanosti ku Skale Petrovej.

Prof. Leonhard Deutsch, hudobný kritik píše: "Vieme, že mnohé národy honosia sa pestrými ľudovými piesňami, lenže berúc do ohľadu množstvo a rozmanitosť, ťažko je závodiť sa slovenskými. Ich počet siaha na tisíce." To isté treba tvrdiť aj o náboženských piesnach, najmä o mariánskych, ktorých sloky a nápevy nachodia sa zvečnené nielen v knihách, ale aj v jeho pamäti.

A tento bod, túto podivnú skutočnosť mienime zdôrazňovať pred týmto slávnym Mariologickým kongresom, tu v Lurde, v dňoch jubilárnych: Slovenský národ nie tak mozgom, ale radšie náboženským srdcom chápe životné, spásonosné pravdy; ak o dakom, tak o ňom stojí výpoveď Tertullianova: *Anima humana naturaliter christiana;* jemu márne by kto dokazoval, že národy sú len náhodnými kombináciami; on cez dlhé, ťažké stoletia strádal chýrečných apologétov. On spasonosné pravdy čerpal za svojich náboženských, najmä mariánskych piesní, ktoré si on sám skladal, tak prostučko, ale nadane. Tie piesne treba pokladať v pravom slova zmysle za súhrn dogiem a morálky.

Predstavujúc si muky Spasiteľove, ihneď sa mu predstavila trpiaca Matka; tie tvrdé jasle v jaskyni; útek do Egypta; proroctvo staručkého Simeona; hľadanie dvanásťročného Syna v Jeruzaleme. Kalvária a Golgota. Svoje bolesti spájal s bolesťami Panny a Matky Márie a spieval:

Koho slzy nepremôžu,
keď tak vidí Matku Božiu
zúboženú pod krížom?
Ktože súcit nepocíti,
keď tú Božiu Matku vidí
trpieť spolu s Ježišom?

Od doby cyrilometodejskej Doloróza stála pred slovenským národom ako vznešený zjav a realita a vryla sa do jeho bytnosti natoľko, že stali sa nerozlučiteľnými.

V histórii Cirkvi a tiež aj v histórii slovenského národa v štrnástom století Doloróza započína prijímať názov Sedembolestnej. Po sneme v Kolíne roku 1423 úcta ku Sedembolestnej sa udomácňuje aj na Slovensku. Ľud slovenský bol si vedomý, že Bohorodička zažila nie sedem, ale mnohé bolesti. *Numerus SEPTEM est symbolicus, quo significatur multitudo, imo plentitudo dolorum.* Vedel, že ona je *Mater dolorosa, lacrymosa, afflicta, derelicta, desolata, Filio orbata, gladio transverberata, aerumnis confecta, angustiis repleta, cruci corde affixa, moestissima, focus lacrymarum, cumulus passionum, cum Filio suo crucifixa.* Keď spolutrpiteľka, tak aj spoluvykupiteľka.

Kult celého národa slovenského ku Sedembolestnej sa prehlboval a rozširoval v šesťnástom století, keď z Nemecka aj na Slovensko tiahol protestantizmus. Ľud zacítil nebezpečie, ale čím vačšie bolo nebezpečie, tým vrúcnejšie sa utiekal ku Sedembolestnej. Po rodinách, po cestách, v práci, v kapliciach, v chrámoch prespevoval o nej a ona sa podivne postarala o jeho nezakalenú, nepoškvrnenú vieru. Aj na Slovensku mnohí zemepáni honosili sa privilégiami a povinnosťami patronátu nad katolíckymi farnosťami. *Cujus regio, illius religio.* Niektorí zemepáni i opustili katolícku Cirkev a len isté percento ľudu prijalo protestantizmus.

Za tej nebezpečnej doby zbožná grófka Angelika Coborová — Bakičevá roku 1564, dala v Šaštíne vyhotoviť sochu Sedembolestnej a ľud zasa vystavil pre tú sochu kaplnku. Sem putovali zástupy zblízka i zďaleka utiekajúc sa o ochranu vdobe protestantských bojov.

Tie šaštinské zvony k sebe nás volajú,
Patrónke Slovenska poklonu vzdávajú.
Sedembolestná Panna Mária,
tebe slovenská spieva krajina.
Tisíc ráz buď zdravas,
oroduj vždy za nás.

Počas tureckých vpádov do Strednej Európy slovenské kraje tiež bývali zastihnuté, keď Turci ničili všetko, čo svedčilo o kresťanstve a katolicizme. Zbožný ľud zázračnú sochu Sedembolestnej ukryl, ale po domoch jej prespevoval:

Hľaď na nás v mdlobe
čuj nás v porobe,
nakloň sa k nám, Mária!
Hriech nás napáda,
sila upadá,
pomož nám, ó, Mária!

Hoci ľud pod nájazdmi tureckými strašne trpel, predsa na prímluvu Sedembolestnej Slovensko ostalo uchránené od tureckej poroby, stanúc sa utočisťom ešte aj pre cirkevné úrady z územia vtedajšieho Uhorska.

Hordy turecké sa vytratili a Šaštín so zázračnou sochou Sedembolestnej stával sa tým výraznejšie obľúbeným pútnickym strediskom celého Slovenska. Tie časté a impozantné púte a tie mimoriadne udalosti v Šaštíne upútali pozornosť cirkevných vrchností. Preto ostrihomský arcibiskup Esterházy roku 1732 poveril reholníkov Paulínov, aby v Šaštíne Sedembolestnej vybudovali dôstojmý chrám, odkiaľ z hlavného oltára by Ona pozerala na rany svojho verného ľudu. Keď zavíta máj, cesty Slovenska vedú ku Nej. Polia, doly, lesy ozývajú sa mariánskymi piesňami a veľké zvony vítajú obravské zástupy pútnikov.

Hľa, stará pútnicka pieseň:

Anjelským pozdravením zvon sa ozýva,
každý verný kresťan dnes Máriu vzýva:
Ave, ave Mária, zaznej vrúcny hlas!
Zdravas, zdravas, Kráľovná, srdce plesaj v nás.

Každá vojna prináša vykoľajenia a nové pokusy nielen v politickom a sociálnom živote, ale aj v náboženskom a morálnom. Tak po prvej svetovej vojne pojavili sa na Slovensku falošní proroci s heslom národnej cirkvi. Ba vyslali ich ešte aj do Ameriky a Kanady. Treba priklincovať historickú pravlu na počesť katolíckeho slovenského ľudu, že Sedembolestná semeno národnej cirkvi rozprášila; neujalo sa. Jej materinskú ochranu slovenský ľud ešte aj v emigrácii nachádza.

Po prvej svetovej vojne, v dobe falošných pokrokárskych hesiel a pokušení hierarchia na Slovensku obrátila sa s úprimnou prosbou na Sv. Stolicu, aby Sedembolestnú vyhlásila za nebeskú patrónku Slovenska. Posvätná Kongregácia obradov 22. apríla 1927 vydala nasledovný dekrét:

"Slávna u slovenského národa stojí svätyňa v Šaštíne, na území trnavského biskupstva, k úcte Preblahoslavenej Panny Márie Sedembolestnej. Svätyňu túto už vyše dvesto rokov vyhľadávajú zástupy veriacich pre nespočetné milosti, ktorých sa im tam dostáva. Akou láskou a akou nábožnosťou sa Slováci pridŕžajú Bohorodičky, ktorú obyčajne vzývajú ako Sedembolestnú, vysvitá z toho, že všade stavali kostoly na jej úctu, že Pápež Benedikt XIII. povolil r. 1727, aby Panna Mária ako Sedembolestná bola uctievaná ako Patrónka Slovenska, napokon i z toho, že sa jej materinskému orodovaniu pripisuje, že katolíci Slovenska boli chránení od moru protestantizmu a zachovaní pre pravú vieru. Aby v terajších ťažkých časoch jednota viery neutrpela ujmu na stále väčšie

posilnenie starobylej viery a nábožnosti, z príležitosti dvestoročných radostných osláv úcty Sedembolestnej, arcipastieri Slovenska pokorne prosili Svätého Otca, pápeža nášho Pia XI., aby dovolil katolíkom Slovákom v Mariánskych litániách pridať osobitné vzývanie na česť Matky Prebolestnej. Svätá Kongregácia obradov, schvaľujúc úmysel arcipastierov Slovenska a odporúčajúc ho, na základe svojich splnomocnení, daných Svätým Otcom, tým spôsobom vyhovela ich žiadosti a prosbe, že povolila v Loretánskych litániach po treťom vzývani "Baránku Boží" pridať vzývanie: "Oroduj za nás Panna Najbolestnejšia," alebo "Matka Sedembolestná," podľa schválených formúl s odpoveďou: "Aby sme boli hodní prisľúbení Kristových" a so zodpovedajúcou modlitbou: "Nech oroduje za nás . . ." atď., alebo "Bože v ktoreho umučení . . ." atď., alebo aj s inou modlitbou schválenou, len aby bola v tejto veci za súhlasu biskupov jednostosť v diecézach Slovenska. Všetko, čo sa tomuto dekrétu protiví, vyhlasuje sa za neplatné."

V Ríme, dňa 22. apríla 1927.

Kardinál A. Vico, prefekt.
Angelus Marieni, tajomník
Posv. Komgregácie Obradov

Národ slovenský pije pohár horkostí aj dnes pod jarmom komunizmu. Ale čím väčšie nebezpečia ho zastihujú, ľud tým oduševnenejšie na Sedembolestnú volá piesňou, akoby svojou náboženskou hymnou:

O, Mária bolestivá, naša ochrana,
slovenský náš národ volá:
Pros za nás Boha.

Matka drahá, spomni na nás
tu pod Tatrami,
verní sme my svätej Cirkvi,
prebývaj s nami.

Po horách i po dolinách
venčíme tvoj chrám,
pútne miesta volajú Ti:
Matka, národ chráň.

Ty si Mať dobrotivá,
Patrónka ľútostivá,
oroduj vždy za náš národ
u svojho Syna.

Vyhlasujem pred týmto slávnym Mariologickým kongresom: Slovensky národ túži po slobode, čo je aj prirodzené, ale za tú slobodu nechce platiť cenu odpadnutia od Skaly Petrovej, ani cenu opustenia Sedembolestnej. A že nechce, to jasne dokazuje jaskyňa Sedembolestnej v Amerike, vybudovaná v diecéze Gary, ktorej z milosti Apoštolského Prestola, terajšieho nášho Sv. Otca Pia XII. som sídelným biskupom. A práve teraz na tých františkánskych pozemkoch zdvíha sa na slávu Sedembolestnej krásna kaplnka; ľud slovenský aj v Amerike chce mať druhý Šaštín.

*) Slovenský výťah z latinskej tézy, prednesenej na Mariologickom kongrese v Lurde, dňa 14. septembra 1958.

POUŽITÉ PRAMENE

Encyklopedia Britannica. Ed. XI (1910, 1911). Art. "Slovaks" a "Austria-Hungary". Cambridge, England.

Slovakian Culture in the Light of History. By Stephen Palickar. Cambridge, Mass.: 1954.

Conversio Bagoariorum et Carantanorum. Ed. critica di Milko Kos. Ljubljana: 1936.

La Slovacchia d'oggi — Un richiamo alla Liberta. Stefan Nahalka. Roma: 1957.

Codex Dipl. et Epist. regni Bohem. Tom. I. — Registrum Joannis VIII. Archivio Vaticano. Cf. Náhalka, Op. cit.

Joannis Duns Scoti Theologiae Marianae Elementa. P. Carolus Balič, O.F.M. Šibenik: 1933.

Manuale precum in usum Theologorum. Litaniae Matris Dolorosae. Friburgii, Sumptibus Herder: 1886.

Ancient Slovak Fibulas and Pseudo-Fibulas. By Dr. Joseph G. Cincik. Ed. by Rev. John J. Lach, Whiting, Indiana: 1957.

St. Francis of Assisi. By Johannes Jörgensen. Green & Co. New York .

Riches of the Poor. By Theodore Maynard. New York.

Stručný životopis sv. Františka Assiského. Dr. P. Žižka. Spolok sv. Vojtecha, Trnava.

Ascent of Mount Carmel. By St. John of the Cross, Transl. by Silverio de Santa Teresa. Westminster, Md.: 1946.

Jednotný katolícky spevník. SSV, Trnava.

A Treasury of Slovak Folk Songs. By L. Deutch. Publ.: Rev. John J. Lach, Whiting, Indiana: 1950.

PALADION

Výrazné slovo, plné slovo vo mne,
ocel' a kotva jediná,
sprítomňuje mi veci neprítomné
a na pravdu ma prepína.

A obídem sa bez umelých kvetov
jak piloti.
Ako kto ide v strachu, ale úfa,
tak idem hájom prostoty.

V storočí bômb sa učím novej piesni
nehl'adanej a priamej ako les,
zdvíha sa vo mne ako oheň jánsky
cit zaputnaný do železiez.

Rozsypali sa moje spoločenstvá,
cez strechu môjho domu prší tma:
jedine slovo, verná slovenčina,
iskrí jak doska pamätná.

Ideme cestou; ktorá cestou nie je,
čakáme čas, čo stratil pól.
V prelud sa mení ťarcha skutočnosti
a realita na popol.

Preto ja, básnik, vzoprel som sa básňam
a všetkým kvetom umelým.
V pravde si staviam azyl svojho srdca
nezboriteľný, tvrdý ako cín.

Budúcnosť pri mne, vaše ruky na mne,
o vás sa idem biť.
Ak nezvíťazím, aspoň nepodľahnem
a nik mi z ruky nevyrazí štít.

Karol Strmeň

PÚŤ DANIELA IGUMENA PALOMNÍKA DO SVÄTEJ ZEME V BUKOVECKOM RUKOPISE

THE PILGRIMAGE OF DANIEL IGUMEN PALOMNIK IN THE HOLY LAND IN THE BUKOVEC MANUSCRIPT

Joseph Papin, University of Notre Dame

English Summary

The first extant record of a Russian Pilgrimage to the Holy Land took place 850 years ago. This Pilgrimage was made by Daniel Palomnik in the years 1106-1108.

Daniel was a contemporary of Nestor, the oldest Russian annalist and his work is the most important Russian literary work in the early part of the twelfth century.

Daniel begins his itinerary at Constantinople, proceeding thence by boat to Jaffa, visiting along the way Ephesus, Cyprus, and several other historical places. From Jaffa he traveled through Lydda to Jerusalem where he resided for sixteen months at the monastery of St. Sabbas, now Mar Saba. His narrative account is more complete than that of Seawulf, the Anglo-Saxon pilgrim who visited Jerusalem three years before him.

Daniel's descriptions of the Holy Places and their condition is most interesting since they predate the extensive building alterations carried out by the Franks.

From Jerusalem two excursions were made: the first to the Jordan, which according to Daniel's reference resembled very much the Russian river Snov, in the province of Tchernigov, to the Dead Sea and Jericho; the second to Bethlehem, where it should be noted, the Crusaders had not yet constructed their new Basilica. The date of his pilgrimage can, with reasonable certainty, be determined from the fact that he accompanied Balduin, King of Jerusalem (1100-1118) on his expedition against Damascus. Daniel adds also that Acre at that time belonged to the Franks. The city was taken by the Crusaders on May 26th 1104.

The detailed account of the ceremony of the "Holy Light" agrees in all essential particulars with that of Fulcher de Chartres, with the exception of the absence of the Latin Patriarch. After witnessing the pascal

ceremonies he embarked at Beirut or at Suédiah and reached Constantinople.

This work is of great historical, topographical and religious-spiritual value; its warmth made it very popular and there are more than 100 manuscripts.

The present article gives the analysis of the unpublished and practically unknown Bukovec manuscript of Daniel's work. The autor of this manuscript is John Bradač, basilian monk, who transcribed it in the monastery Bukova hora near Bukovec, Zemplin County, Slovakia, in 1777.

And finally it is noteworthy to state that the Bukovec Manuscript is of great value to the scholars in this field because of its many changes in the Old Slavonic made under the influence of the author's living language and his environment.

* * *

Pri novom spracovaní Herderovho naučného slovníka pre bohoslovie a Cirkev, autorovi pripadlo pripraviť niektoré časti zo sýrskej, gréckej a ruskej bohosloveckej a literárno-filozofickej tvorby. Z ruského odboru na prvom mieste bol Daniel Igumen a Daniel Palomnik. Pri množstve Danielov (18) akosi uniklo pozornosti redakcie lexika z r. 1930-38 kriticky zrovnať podľa rukopisov týchto dvoch Danielov, spracovaných dvoma rôznymi autormi.

Z najstarších rukopisov[1] ako predlôh mnohých opisov jednoznačne vysvitá, že mních Daniel, opisujúc svoje putovanie do Svätej zeme na začiatku XII. storočia, v rokoch 1106-1108, hovorí o sebe ako o Igumenovi Danielovi: "Se az nedostojnyj Igumen Daniil, Ruskyja zemlja, chužšij v vsěch mnisěch, smiren syj mnogymi grěchy i nevěžestviem o vsjakom dělě blazě, i ponužen bych mysliju svojeju i neterpěniem svojim, vschotěl viděti svjatyj grad Ierusalim, i zemlju obětovannuju Bogom Avraamu".[2]

Slovo "Igumen" pochádza z gréckeho " 'egoumenos" a do slovanských jazykov prešlo v staroslovenskom zmení "igumen", čo znamená toľko ako "predstavený", alebo "vedúci" kláštora. Igumen nie je prímením Daniela, ale skôr hodnosťou mnícha, ktorý je predstaveným. Cudzie literatúry, hlavne neslovanské, prepisujúc "Igumen" podľa greckej pôvodiny "Higumen", vniesli ho pod týmto menom do literárnej histórie.[3]

"Palomnik" značí toľko čo pútnik, a keďže putujúci do Svätej zeme bol pútnikom "par excellence", tak nachádzame slovo Palomnik v užšom slova zmysle ako označenie Daniela,[4] čím prešiel do literatúry "palomničeskich choždenij" ako Daniel Palomnik. "Palomnik" berie sa i v širšom slova zmysle, ako na pr. v slovenčine "Pútnik Svätovojtešský". V ta-

kých prípadoch "choždenie" alebo "putešestvie" nahradzuje sa slovom "palomnik" v širšom slova zmysle, a Daniel je označovaný jednoducho ako mních, kým putovanie ako "palomnik",[5] alebo niekedy ako "Kniga polómnik že choždenie igúmena Daniíla o svjatom Ierusalimě i vsej Palestině."[6]

"Strannik" je synoným pre "Palomnik" a niektoré rukopisy prinášajú jednoducho "Strannik Daniila mnicha palomnika",[7] alebo "Strannik Ierusalimskij, palomnik Daniila mnicha".[8] Neskoršie rukopisy, ako na pr. náš bukovecký, miesto "Igumen" užíva "Archimandrita". Titul archimandritu dáva sa predstaveným väčších kláštorov. Nemecká[9] a anglická[10] literatúra prekladá Igumen ako "Abt", "Abbot", čo však nevystihuje presne význam Igumena.

Z textovej kritiky je jasné, že odchylky v jednotlivých rukopisoch a ich odpisoch nemenia podstatu diela a jeho autorom je ten istý pútnik Daniel, ktorého pre jasnosť označujeme: Daniel Palomnik Igumen.[11]

V Rusku pútnici do Svätej zeme sa počítali medzi "cirkevných ľudí". Na nich sa pozeralo ako na "izbrannych"[12] a ich púť do Svätej zeme pokladala sa za čin bohumilý — "bogougoždenia".[13] Pútnici, ktorých na západe volali najprv "palmarii", lebo na spiatočnej ceste z Jeruzalema vracali sa s palmami, do západných rečí prešli ako "Pellegrini", "Pilger", "Pilgrim" z latinského "peregrinus", kým na východe volali ich "Strannikami", a tiež "Kalikami" (nie od slovenského — kalika) z názvu gréckej obuvi "kaliga", ktorú pútnik vyzúval, ako to spomína i Daniel, pri svojom vstupe do svätého hrobu.

O dobe, v ktorej Daniel putoval do Jeruzalema, autori mali rôzne uzávery, podľa Danielových zmienok o ruských kniežatách a kráľovi Balduinovi, ktorý vtedy vládol v Jeruzaleme. Tak nachádzame datovanie púti na roky 1113-1115,[14] zas iní[15] kladli púť na rok 1106-1107. Dobu púti Daniela možno však presne určiť, lebo Daniel spomína ruské knieža Svjatopolka-Michaila, ktorý zomrel r. 1113, a mesto Accre patriace vtedy Frankom. Keďže Accre zaujali križiaci 26. mája r. 1104, jeho púť teda musela byť v období rokov 1104-1113. Presnejšie možno určiť dobu jeho púte z Danielovej zmienky, že sprevádzal Balduina na jeho výprave proti Damašku. Balduin tiahol na Damašk v rokoch 1106-1108.[16] Daniel tiež spomína útoky Saracénov z Askalonu, ktorým jeruzalemskí pútnici boli vystavení. O jednom takom prepadnutí kresťanov idúcich z Jaffy do Jeruzalema je záznam z roku 1107.[17] Potom podrobné opísanie veľkonočného obradu o "Svätom svetle — o světe svjatěm" u Božieho hrobu nespomína latinského patriarchu, ale jedného z biskupov, zastupujúcich ho pri obradoch, čo sa zhoduje s históriou, lebo Dagobert opustil mesto už roku 1103 a jeho zástupca Ebremar nastúpil cestu z Ríma až koncom r. 1106. Veľká Noc, ktorú zbožný pútnik Daniel odbavil v Jeruzaleme, pripadá na rok 1107, čo sa v podstate zhoduje

s opisom svätých obradov, ako ich podáva Fulcher de Chartres (1101), ktorý bol účastný pamätnej udalosti, kedy zo "svätého svetla" zapaľovali ostané svietidlá až na Veľkonočnú nedeľu. Obidvaja opisujú plameň svetla a spomínajú, že všetci prítomní po grécky odriekali Kyrie eleison. Rôznia sa iba v tom, že podľa Daniela Gréci a Latíni odbavovali obrady Veľkokonočnej nedele spolu, kým Fulcher de Chartres hovorí, že Frankovia najprv čítali lekcie po latinsky a až po nich Gréci čítali tie isté lekcie po grécky. Ďalej vo frankskom zázname obradov patriarcha otvoril dvere hrobu, kým v Danielovom, dvere hrobu otvoril jeden z latinských biskupov. Tento rozdiel v opise veľkonočných obradov vysvetľuje sa práve neprítomnosťou latinského patriarchu počas Danielovej návštevy. Fulcherove svedectvo práve pre tieto rozdiely robí Danielov opis historicky ešte dôležitejším. Fulcher, ktorý ako kaplán sprevádzal na výpravách kráľa Balduina až do jeho smrti r. 1118, je veľmi dôležitým prameňom nielen križiackej, ale i našej "palomnickej" literatúry, Vzťahy medzi gréckou a latinskou Cirkvou v tej dobe zdajú sa byť veľmi priateľské. Zo zápisu Daniela vysvitá pozoruhodná úcta a vážnosť, ktorú jeruzalemský kráľ prejavoval gréckemu duchovenstvu a mníchom kláštora Sv. Sávvu.

Wilson[18] priblížil púť Daniela práve na základe obradov Veľkej noci k roku 1107, ale jeho umiestenie púte na jeden rok medzi 1107-1108 neobstojí práve na základe pôvodného diela, lebo Daniel hovorí, že sa zdržal v Jeruzaleme 16 mesiacov. Berúc do úvahy okolnosti, za ktorých cestoval z Carihradu cez Jaffu do Jeruzalema a jeho návrat zo Svätej zeme, púť Danielova trvala niečo viac ako dva roky a to medzi 1106-1108.

Daniel Igumen Palomník, súčasník Nestora jedného z najstarších ruských letopiscov, prináša v svojom diele mnoho cenných topografických a historických poznatkov o Palestíne a iných krajinách, ktorými na svojej ceste k Svätej zemi prechádzal. Vnútorná hľbka a zbožnosť, ktorou Daniel opisoval svoje zážitky prispela veľmi k jeho rozšíreniu, takže je z neho do 100 rukopisov.

O samom pôvodcovi opísania pute nieto skoro nijakých životopisných záznamov. No z jeho podrobného prirovnávania rieky Snov s Jordánom viaceri, sledujúc metrop. Evgenia, súdili, že pochádzal z Černigovskej gubernie. Šesť ráz Daniel spomnína Snov.[19] "Všěm že jest podoben Iordan . . . i v šire, i v gluble, lukavo i bystro tečet; bolonia že imať jakože Snov".[20] I keď táto mienka je plauzibilná, primeranejším zdá sa uzatvárať len toľko, že bol južnoruského pôvodu, lebo keď dojemne spomína na ďaleké rodisko, spomína práve južnoruský kraj.

Daniel nehovorí nič ani o svojej ceste z Ruska, ale začína priamo odchodom z Carihradu a spomína niektoré ostrovy marmarského a egejského mora. Navštívil tiež Efez a iné pamätné miesta. Po zástavke na

ostrove Cyprus odplavil sa do Palestíny a vystúpil na breh v Jaffe, ktorá bola bránou do Svätej zeme. Odtiaľ putoval priamo do kláštora Sv. Sávvu.

Z Jeruzalema podnikol dve cesty: jednu k Jordánu, Mŕtvému moru a Jerichu, a druhú do Betlehema, Hebronu, a opis tejto druhej cesty je tým vzácnejší, že opísal Betlehem ešte pred postavením križiakmi novej baziliky. Zaujímavé je tiež Danielovo etymologické vysvetlenie mena Jordán z dvoch riek: Jor a Dan. Počas svojho putovania do Galilee išiel s krížiackým vojskom, ktoré viedol kráľ Balduin na výprave proti Damašku. Pri Tiberiadskom jazere sa Daniel s ním rozlúčil, odobral sa na horu Tábor do Nazaretu, Kány Galilejskej, Accre. Odtiaľ putujúc okolo mora do Cezaree Palestínskej navrátil sa znovu do Jeruzalema.

Ako v každom regionalizme pravá veľkosť vyniká v spojení s celkom, tak i u Palomnika vidno túto príťulnosť k celku, lebo nekonal púť len ako jedinec, ale v duši niesol i celý národ, ako to vidno z dojímavého obradu u Sv. hrobu, kde sa mu prihodila zaujímavá historická udalosť. Keď sluha boží Daniel v pokore vchádzal do sv. hrobu, poklonil sa až po zem kráľovi Balduinovi. On ho pozval láskavo k sebe, lebo už ho poznal z vyššie spomenutej cesty do Galilee, i riekol mu: "Čto choščeši, igumene russkyj?" A Daniel mu odpovedal: "Mol'usja tebě Boga radi . . . chotěl by i az postaviti kandilo svoje nad grobom Gospodnim za svja kňazja naša i za vsju Russkuju zeml'u, za vsja christiane russkyja zeml'a".[21] Preto Daniela nazývajú i pútnikom ruskej zeme.

Mimo hlbokej viery, zbožnosti a lásky, ktorá zračí z každého opisu posvätného miesta, tento úkon zdá sa byť vrcholom jeho púte. Opisuje to tak podrobne, že čitateľovi sa vnúka myšlienka spolu s Danielom byť v duchu účastným na tomto úkone lásky. Svojimi hriešnymi rukami, ako sám píše, postavil olejnicu, do ktorej nalial čistého oleja — "bez vody", v hrobe Pánovom, kde odpočívali sväté nohy Pána Ježiša. Pri hlave horela grécka olejnica a pri srdci olejnica z kláštora Sv. Sávvu. Lampy katolíkov latinského obradu boli zavesené nad hrobom. Keď položil svoju olejnicu, zľúbal s láskou a slzami sväté miesto, kde ležalo kedysi prečisté telo Pánovo, a vyšiel z hrobu s veľkou radosťou.

Celé dielo, ktoré vo vydaní archeologickej komisie v redakcii Norova je rozdelené na 22 hláv, prináša toľko cenných poznatkov že zaujalo pozornosť i neslovanského sveta v nemeckom, anglickom a francúzskom vydaní. Danielov opis je úplnejší ako na pr. opis anglo-saského pútnika Saewulfa, ktorý navštívil Svätú zem tri roky pred Danielom a žil 7 mesiacov v Jeruzaleme.[22] Daniel zaznačil i také miestopisné a dejepisné poznatky, ktoré Saewulf nespozoroval.

Danielov opis Svätej zeme je veľmi hodnoverný, lebo opisuje všetko čo videl na vlastné oči, a keď preberá údaje od iných, to výslovne zaznačuje. Daniel nebol obyčajný mních, ale igumen, ktorý mimo prirodzenej nadanosti a bystrosti, ako to dielo naznačuje, mal na svoju do-

bu i primerané vzdelanie a jeho hodnosť mu otvárala dvere zvlášť v gréckych kláštoroch a pri cirkevných úkonoch ho stavala do popredia. Okrem toho na svojich cestách bral si najlepších sprievodcov, ako na pr. zbožného mnícha z Lávry Sv. Sávvu, ktorý mnoho rokov strávil v Jeruzaleme a dobre poznal biblické dejiny. Bádateľa záujme jeho popis svätých miest i preto, lebo zachycuje tieto miesta prv, ako Frankovia zmenili ich tvárnosť novými budovami. Mimo hodnovernosti Danielovho opisu určitá presnosť a úplnosť dodáva mu ceny. Jeho znalosť gréckych a sýrskych tradícií východnej Cirkvi, vystupuje v diele do popredia. Poznal aj apokryfné spisy v gréckej forme a cituje i z "protoevanjelia Jakubovho", odkiaľ mnohé z týchto tradícií sú odvodzované.

I pri všetkej vážnosti, opatrnosti a dôkladnosti, ktorou toto klasické dielo pútnickej literatúry vyniká, dostali sa tam predsa niektoré nepresnosti, na pr. keď zamieňa stať zo Sv. Marka I, 16-18 so stäťou I, 19-20, keď mýlne lokalizuje niektoré biblické miesta na pr. Lyddu s Ramleh, Cezareu Filipovu zamieňa s Cezareou Palestínskou, Samariu s Nablus, Bašan s Beisan, a Dekapolis nazýva mestom.

Podľa slovesnosti akou udáva vzdialenosti a rozmery, dala by sa očakávať i zemepisná presnosť, avšak na tomto úseku je najviac chýb, ktoré však možno pripísať či už všeobecnej miestopisnej neznalosti tej doby, alebo nepresným údajom sprievodcov, ako aj prepisom z poškodených textov.

Ako vôbec všetky staré ruské písomnosti vznikli pod vplyvom kresťanskej osvety, tak i z týchto náboženských podnetov vznikli prvé pokusy miestopisných a vôbec geografických opisov, ktoré dali základ rozšírenej "palomníckej" literatúre. Ako Nestorov letopis ostal osnovou pre budúce letopisy až do Petra V., tak púť Daniela bola opisovaná až do XIX. storočia nielen ako náboženská literatúra, ale i ako sprievodca pre pútnikov do Svätej zeme.

Pre Slovensko 850. výročie tohto rukopisu má tiež svoj význam. Pri štúdiu Daniela a rozšírení jeho spisu v mnohých odpisoch nebolo možno predpokladať, žeby tento spis bol obišiel Slovensko alebo ak bol odpísaný na Slovensku, žeby nebol zanechal nejakú stopu svojej duchovosti.

Túto úvodnú štúdiu nemožno podať s úplným kritickým aparátom, lebo pri dnešnom tlačenom slove za hranicami, nieto technických možností podávať staroslovenské texty, a ich ruské a ukrajinské prepisy v pôvodnom písme. Avšak 850. výročie tejto cennej literárnej pamiatky v slavistike, s ďalekosiahlym významom pre svoju duchovosť, hodno i pri týchto nedostatkoch zaznačiť v slovenskej tvorbe, lebo toto dielo bolo skutočne odpísané i na Slovensku.[23]

V knižnici Otcov Baziliánov na Černečej hore pri Mukačeve, zásluhou Gregora Hliba Kinacha našla sa cenná literárna pamiatka:[24] odpis jeruzalemskej púti Daniela prepísaný na základe rukopisu z konca

XVI. storočia pod názvom "Kniga besědy". Autorom tohto odpisu je baziliánsky mních Ján Bradáč. Záznam dodaný druhou rukou hovorí, že tento odpis pochádza z roku 1777. Rukopis formátu 25 x 18, je písaný ležatým písmom na 24 listoch, ktoré sú od krajov ohraničené pozdĺžnými čiarami. Na začiatku spisu je umiestený latinský traktát pod záhlavím: "A(d)precationes Novi Anni et festorum Augusto Romanorum Regni", ktorý je zakončený takto: "In Monte Bukócz a. d . . . 21. o(cto)bris. Devotissimus filius . . . Bradats (O.) S. B. Magni in secundum annum novitius."[25] Pod rukopisom je vložka vpísaná iným písmom: "Spisasja taja beséda roku 1777." — a nad tým cyrilicou je napísaný ešte raz rok 1777 — "m(esja)cja fevruarija dňa 2, ot Jo. Bradača A.D.G.B.M.V. et OO. SS.".

Tento rukopis svedčí, že na území Slovenska bol záujem o jeruzalemskú púť Daniela Palomnika, ktorá dojemne približovala čitateľovi sväté miesta, kde sa Pán Ježiš narodil, žil, chodil dobre činiac, bol ukrižovaný, a pochovaný v hrobe, z ktorého na tretí deň vstal zmŕtvych.

Podľa Paňkeviča osnovou pre tento odpis bol text z roku 1595,[26] z ktorého ho v kláštore na Bukovej hore pri Bukovci, okres Stropkov, v Zempline, prepísal Ján Bradáč, ako to naznačuje: a) predchádzajúci latinský traktát, pod ktorým je jeho podpis a b) horespomenutá vložka vpísaná druhou rukou: "Spisasja taja beséda roku 1777 . . . ot Jo. Bradača". Kláštor Buková hora pri Bukovci, založený roku 1742, ktorý má kostol zasvätený Povýšeniu Sv. kríža, slúžil ako noviciát mníchov baziliánov. V tomto kláštore žil aj básnik a spisovateľ Anatolij Kralicky. Od roku 1906 žil v kláštore iba jeden mních Metod Kralicky, a i ten opustil Bukovú horu roku 1933 a uchýlil sa Černečiu horu pri Mukačeve. Roku 1939 baziliáni pochádzajúci zo Slovenska, prinútení Maďarskom opustiť Černečiu horu, vrátili sa na Bukovú horu pri Bukovci, kde zostali až do roku 1950, kedy známym zásahom Buková hora prestala slúžiť za kláštor.

Bukovec, alebo Bukovce ako sa teraz píše, ako farnosť pre katolíkov východného obradu jestvoval už 1700. Kostol je zasvätený Sv. Demetrovi, a fara má matriky od r. 1754.

Ostáva problem, zrovnať bukovecký rukopis s jestvujúcimi rukopismi zo 16. storočia, aby sa zistilo z Bradačovej osnovy, koľko zmien a pravopisných i slovných novôt sa dostalo do textu pri jeho prepise pod vplyvom živého jazyka prepisovateľa.

Ján Bradač vniesol do svojho rukopisu i také novoty, ktoré sú v protive s pravopisom podobných literárnych pamiatok zo XVI-XVII storočia. Tak na pr. miesto starého "o" nachádzame v tomto rukopise "y", ba tiež aj "i": v tym verchu . . . pod tim; po mäkkých sykavkách: š, ž, č, nachádzame "y": našych, žyd, svojima očyma, bez čysla. Zubným spoluhláskam dáva tvrdý znak. Najpočetnejším zjavom je zámena starosloven-

ského "ě" (jať) iotizáciou "i", ktorou sa vyznačujú všetky karpatské nárečia, aj zemplínske: hrišny, bily, atď. Všetky tieto zmeny zodpovedajú živým fonemám Šariša a Zemplína. Pre nás sú však zaujímavé niektoré čisté slovakizmy, ktoré sa dostali do rukopisu Jána Bradača i do vložky vpísanej druhou rukou vplyvom živej reči. Tak čítame v bukoveckom rukopise, ktorý podstatne zachováva pôvodný staroslovenský jazyk okrem vyššie spomenutých zmien, keď prepisovateľ hovorí o púti jeruzalemskej a o svätých miestach, po ktorých " . . . Isus Christos Syn božij pochoditi račil . . . " Tak isto o niekoľko riadkov ďalej . . . i vidiac všetky miesta sväté, kade . . . "Christos Bog naš pochoditi račil". "Ráčil" je slovakizmus. Aj vo vyššie citovanej vložke: "spisasja taja besěda . . . " prvá časť zámena "ta" je tiež slovakizmus. Vo všeobecnosti však možno povedať, že náš spisok zachováva lepšie staroslovenčinu než na pr. rukopis "uljucký", do ktorého prepisovateľ vniesol mnohé ukrajinizmy a polonizmy pod vplyvom okolia Sanoka.

I keď bez úplného vydania nášho bukoveckého rukopisu nemožno urobiť úplnú zrovnávaciu štúdiu, predsa bude užitočné podať aspoň začiatky nášho rukopisu a zrovnať ho s rukopisom "uljuckým" vo vydaní Ščurata[27] a so spiskom "Makarievským" z polovice XVI. stor. moskovskej synodálnej knižnice č. 995.

RUKOPIS MAKARIEVSKÝ

Skazanie o puti, iže jest k Ierusalimu i o graděch i o samom gradě Ierusalimě, i o městech čestnych, iže okolo grada, i o cerkvach svjatych.

Se az nedostojnyj igumen Daniil, ruskyja zemľa, chužšij v všech mniséch, smiren syj mnogymi grěchy i nevěžstviem o vsjakom dělě bla*zě, i ponužen bych mysliju svojeju i neterpěnijem svojim vschotěch viděti svjatyj grad Ierusalim i zemľu, obětovannuju Bogom Avraamu. Voleju že božijeju chranimyj, dochodich svjatago grada Ierusalima, i viděch vsju zemľu Galilijskuju i svjataja města, i vsja obiidoch vsju tu zemľu, uduže Christos Bog naš pochodi svojima nogama i mnogo čudes pokaza preslavno svjatym svojim apostolom i učenikom, da to vsě viděch očima svojima grěšnyma, i vsě mi Bog pokaza viděti, negože želach az po mnogy dni, mysliju svojeju mučim.*

No bratije i Otci, gospodie moji, prostite mja, i nezazrite mojemu chudoumiju i grubosti mojej, ježe spisach o Ierusalimě i o zemlě blazě, i o puti sem svjatěm: iže bo kto putem sim chodit s strachom i s smirenijem, to ne pogrěšit milosti Božija nikoliže. Az že nepodobno chodich putem sim svjatym, v vsjakoj slabosti i lěnosti, pja i jadja i vsja nepodobnaja tvorja, no obače naděja na milosť Božiju i na vašu molitvu negli Christos Bog prostit mja grěchov mojich bezčislennych, da se

ispisach puť sej i města si svjataja, ne vznošajasja, ni veličajasja putem sim: ne budi to, ničtože bo ne stvorich dobra na puti sem, no l'ubve radi svjatych měst napisach vse, ježe viděch očima svojima grěšnyma, daby ne v zabytiji to bylo, ježe mi pokaza Bog nedostojnomu, i ubojachsja osuženija onogo raba lěnivago, skryvšago talant gospodina svojego i prikupa nestvori im; da i se napisach věrnych radi čelověk, daby kto slyšav o městěch svjatych i potščalsja dušeju i mysliju k svjatym sim městom i ravnu mzdu priimut schodivšimi do svjatych sich měst. Mnozi že doma sušče v svojich městech dobriji čeloveči milostyňami k ubogim i dobrymi děly svojimi dostizajut sich měst svjatych iže boľšiju mzdu priimut ot Boga; mnozi i viděvše svjatyj grad Ierusalim, i vznesšesja umom, jako něčto dobro stvorše, i paki pogubľajut mzdu truda svojego, ot nich že pervyj jesm az.

RUKOPIS BUKOVECKÝ

Kniga besědy. Roku 1777

O puti ierusalimskoj, i o vsěch mistach s(vja)tych, po kotorych Is(us) Christos S(y)n b(o)žij pochoditi račil, n(a)šego radi spasenia. Takožše o grobi G(ospo)dnem, čto az smirennyj rab b(o)žij sv(ja)ščennyj jerej Daniil Archimandrita monastyrja Korsunskago na biloj Rusi ponudichsja spisati.

Bratia moja vozľublennaja, mir Chr(i)stov i blagoslovenie da budet s vami: Skazuju že vam bratia moja vozľublennaja o mistach s(vja)tych iže suť vo Ierusalimi, po kotorych mně G(ospo)ď[28] *mnogogrěšnomu G(ospo)ď B(o)g pomogl pochoditi. Ponužden bych mysliju i voždelěnijem ot vsego srdca mojego věděti*[29] *s(vjaty)j grad Ierusalim i vsju zemľu obitovannuju B(o)gom Patrijarchu Avraamu. Blagodatiju božijego*[30] *chranim jesm došetše je: grada Ierusalima: I věděch*[29] *mista svjatyja vsja iděže Chr(isto)s Bog naš pochoditi račil i čudesa tvorivyj*[31] *n(a)šego radi spasenia.:*

Bratia vozľublennaja proščajte mně grišnomu i nezazrite grubosti i prostotě mojej, ježe napisach o s(ja)tom gradě Ierusalimě i zemlě toj biazej i o puti tam[32] *s(vja)tom: kotorym az nedostojnyj pochodich i vsja s(vja)taja města očima mojima věděch grěšnyma:*[33] *Nadějusja na milosť b(o)žiju: i na m(i)l(o)sť vašu g(ospo)die moji, jako G(ospo)ď Bog prostil mně grěchi moja bezčislennaja. Se az spisach puť sej i mista s(vja)taja ne voznosjach sja niže veličachsja jako čto dobro sotvorich na puti sam,*[34] *no jadoch i pich dovoľno: I sego radi spisach daby ne bylo v zabytie: no vospominanie ne viduščim istiny. I chvějuščim vo pravoslavnoj věrě: Ubojach že sja onago nekľučimago raba lenivago okryvšago talant G(ospo)da svojego, i sego radi spisach mista s(vja)taja, daby kto čital ili slyšal potščalsja po nemysleju so dušeju i serdcem vo věre s(vja)-*

toj christijanskoj nepokoleblen byti no utveržden, poneže bo mnozi čelověci i doma sušče, molitvami i dobrymi děly svojimi i službami svojimi dostizajut mist s(vja)tych i miloserdija B(o)žago, mnozi dochodiat voznessyji sja umom i gordostiju i takovy mzdu svoju pogubľajut.

RUKOPIS ULJUCKÝ

Besěda o puti ierusalimskom i o městcech, po kotorych Christos chodil i stradal spasenia radi našego. Smirennyj Daniil Archimandrita monastyrja Korsuňskago iz Běloj Rossiji.

Bratia moja vozľublennaja, mir i blagoslovenie Božie da budet s Vami: Amiň. Skazuju že vam bratia o městcach Svjatych, i o gradě Svjatom Ierusalimě, po kotorych i ja grěšnyj pochodil. Ponuždén bych mysliju i voždelěnijem mojego serdca viděti svjatyj grad Ierusalym i zemľu obětovannuju Bogom patrijarchu Avraamu. Blagodatiju božijeju chranim pochodil i viděl svojima očima Městca Svjatyji, po kotorych Christos chodil i čudesa sotvoril.

Nadějusja na milosť božiju i na Vašu molitvu bratija: da mi prostit Bog bezčislennyji grěchi moji. Sego radi spisach puť sej i městca svjatyji, ne voznošajusja, ni veličaju, ni slavľusja, jako čto dobro sotvorich na tom puti mojem, no jadoch i pivach dovoľno: Tokmo aby ne v zabytie prišlo i v poznanie nevižam chvějuščim sja vo pravoslavnoj christijanskoj věrě. Ubojachsja suda onago raba lěnivago sokryvšago talant v zemľu Gospodina svojego. Togo radi napisach městca svjatyji: aby slyšuščii, ili čtuščii potščilisja ščirym serdcem, i vsěmi silami nepokolěblennymi byti mogli vo věrě svjatoj utverždajuščisja.

Mnozi ľudie i v domu sěďači prez jalmužny i milostynja, i službý Božiji i prez dobryji učinki dochodial měsc svjatych: a prez gordosť i pychu i prez lakomstvo i pre zlyje inšije učinki utračajut ot Boga lasku.

* * * * *

Hoci na prvý pohľad zdá sa, že rukopisy medzi sebou súhlasia a rôznia sa iba podľa toho, kde boli prepisované, predsa tieto význačné pamiatky nielen pre staroslovenskú literárnu históriu, ale i pre našu slovesnosť, ktorá korení v staroslovenčine, zaslúžia si podrobnejšieho rozboru.

Z porovnania nášho a uljuckého rukopisu vidno, že bukovecký autor Ján Bradač nepoužíval uljuckú predlohu. Bukovecký rukopis je rozdielny nielen svojimi hláskoslovnými a lexikálnymi zmenami, ale aj rozdielnosťou v texte. Uljucký spisok je omnoho kratší. Ale zas v uljuckom spisku hlava zodpovedajúca nášmu bukoveckému rukopisu o "Antijochiji grade" je dlhšia, lebo zahrňuje opis i Samarie, Arimateje, Jericha, krstu Kristovho v Jordáne, hrobu Jozefovho, kostola Zvestovania,

kostola archanjela Michala, Kány galilejskej, čoho nenachádzame v bukoveckom rukopise. Taktiež opis svätého hrobu nie je rovnaký, lebo uljucký spisok je dlhší, kým bukovecký je nedokončený. Končí sa opisom rána veľkonočnej nedele, a nezachycuje návštevu Kristovho hrohu v pondelok, obdarovanie Daniela knihami, a jeho návrat. Vo všeobecnosti náš spisok je bližší "makarievskému" než "uljuckému".

Na konci diela stojí: "blažený človek ten, ktorý prečíta, alebo prepíše tieto sväté písania." Pravdepodobne Ján Bradač prečítajúc tieto slová dal sa do prepisovania diela Danielovho a tak povstal spis, teraz známy ako bukovecký rukopis.

Ak niekedy, tak dnes oveľa viac platia slová básnika: "Jeden brat môj palmy sadí, druhý večné vidí ľady tretí morom lieta."

Slovenský pútnik svetom neraz obracia svoj zrak k Slovensku a vo svätyniach národov sveta i on zapaľuje svetlo ako Daniel Palomnik v Jeruzaleme pred 850 rokmi, i v mene svojej vlasti, lebo človek milujúci nosí svoj rodný kraj v srdci v akomsi utajenom pocite vospolnosti, že sa neprebíja svetom sám, ale s ním sa prebíja i celý národ, ktorého reprezentantom na svojej životnej postati svetom sa stal.

Azda budúce generácie budú sa vracať i k opisom našich pútnikov životom v ďalekých kútoch sveta, keď jednou rukou tvorili nový život v novom prostredí a druhou rukou písali svoje nové poznatky ako výron lásky k svojej rodnej vlasti, v univerzalizme prostredia, v ktorom ich literárne práce dozrievali.

Keď týmto skromným príspevkom v spojení s bukoveckým rukopisom z Bukovej hory, ktorá je tak blízko prostrediu v ktorom sme vyrástli, spomíname sa 850. výročie Daniela Palomníka,[35] je v tom i kus tragédie, že na tisícky kilometrov vzdialení od rodného Zemplína na Slovensku, až po príchode z nového sveta ku brehom Tiberu, poznali sme to, čo vždy bolo tak blízko nás.

POZNÁMKY

1. Rukopis Kirilovskij I, 1475, S. Peterburg, Duch. Akad., No. 9/1086.
2. Putešestvie Igumena Daniila po Svjatoj Zemlě v načalě XII. věka. Izdano archeografičeskoju komissijeju, pod redakcijeju A. S. Norova, S. Peterburg 1864, str. 1.
3. Lexikon — für Theologie und Kirche, Vydanie 1930-38, pod heslom Daniel Higumen a Daniel Palomnik.
4. Choždenie Daniila Palomnika v Ierusalim. Mosk. Publič. i Rumjancev. Muz. No. 951, Čtenia Imperator. obšč. istoriji i drevnostej Rossijskich pri Mosk. Univ. Moskva 1891 str. 120.
5. "Palomnik Daniila mnicha", Žurnal Moskovskoj Patrijarchiji 1958. No. 10, str. 48-57.
6. Rukopis monastyrja Antonieva-sijskago No. 196/57, XVII věka. U Viktorova tento rukopis je pod No. 200/1881, čtenia 1891, str. 97.

7. Strannik Daniila mnicha, palomnika. Rukopis Imp. obšč. ist. i drevnostej Rossijskich No. 197. Čtenia 1891. str. 102.
8. Strannik Ierusalimskij, palomnik, Daniila mnicha, rukopis N. V. Ruzskago, z XIX. stor.: Čtenia, 1891. str. 122.
9. "Einer der best unterrichteten und selbständig forschenden Pilger, der russische Abt Daniel", Sepp, neue architektonische Studien und historisch-topographische Forschungen in Palästina 1867. str. 203 a nasl.
10. The Pilgrimage of the Russian Abbot Daniel in the Holy Land 1106-1107. Annotated by C. W. Wilson,: Pilgrim's Text Society, London, 1895.
11. Papin, Daniel Palomnik, Igumen: Lexikon für Theol. und Kirche, 1959.
12. N. S. Tichonravov, Drevnaja russkaja literatura T. I, 324-332.
13. J. Porfirjev, Istorija drevnej russkej slovesnosti, 1882, s. 215. Tiež sr. S. M. Soloviev, Istorija Rossiji, T. III. 1, str. 762.
14. Norov, Putešestvie Igumena Daniila, l. c. v úvode.
15. Wilson, l. c. v úvode.
16. Ekh. Urang, Abb. Hierosolymita, Tübingen 1876, str. 360-362.
17. Des choses avenues en la terre d'outre-mer, XI, 4, Paris 1879, I, 384.
18. Wilson, l. c. v úvode.
19. Pypin, Istorija russkoj literatury, Tom. I., S. Peterburg 1911, str. 368.
20. Norov, Putešestvie Igumena Daniila, l. c. str. 55.
21. Norov, Putešestvie Igumena Daniila, l. c. str. 139.
22. Wilson, l. c. str. XII. Chybne udáva púť Saewulfa 4-5 rokov pred Danielom.
23. Autor vďačí za upozornenie na túto pamiatku P. Michalovi Lackovi.
24. Ivan Paňkevič, "O puti Jerusalimskoj . . . Daniila archimandrita monastyrja Korsuňskogo" v spisku koncja XVIII st. Nyukovyj Zbornik Tovaristva "Prosvěta" v Užhorodě, za rôk 1925.
25. Naukovyj Zbornik za rôk 1925, str. 188.
26. Taká je mienka Paňkeviča, Naukovyj Zbornik str. 189.
27. V. Ščurat, Peregrinacija ili puť do Ierusalimu Daniila Archimandrity Korsunskoho z Bieloj Rossiji. Žovkva 1906.
28. V tekste "GD". Tu zjavne je to duplikácia z nepozornosti prepisovateľa, nakoľko skoro za tým je "Gospoď Bog".
29. Zjavná chyba miesto: viděti a "viděch", nakoľko náš autor mieša "ě" a "i" ktoré vyslovoval rovnako ako "i".
30. Zjavná chyba, miesto "blagodatiju božijeju".
31. Zjavná chyba miesto: "tvoril".
32. Chyba miesto "tom", čo zas je slovakizmus miesto "sem" cfr. v makarievskom rk.
33. Zjavná chyba miesto: "viděch".
34. Chyba miesto "sem".
35. Spomienkový historický článok A. Vetelev, "Palomnik" Daniila mnicha, Žurnal Moskovskoj patrijarchiji, 1958. Okt. No. 10, str. 48-57. S vďakou a sympatiou zaznamenávame, že v tom samom čísle "Žurnalu M. P.", v ktorom sa venuje pozornosť Danielovi Palomnikovi, na prvej textovej strane, tretej v poradí, nachádza sa prejav sústrasti moskovského patriarchátu rímskej Cirkvi nad smrťou pápeža Pia XII: "Zajavlenie moskovskoj patrijarchiji po povodu končiny Papy Pija XII."

KTO SA UČÍ, TEN SA MUČÍ

(Úryvok z románu)

Miloš K. Mlynarovič

"Liliana", ohlásil Ramon Sims, päťdesiatročný farmár, svojej žene príchod Pauliny a Rozety. "Sú to ustaté a vyhladované vandrovníčky. Upravil som ich do stajne a ty ich zas dačím ponúkni a daj si to odrobiť."

Pozná dobre svoju o desať rokov staršiu ženu, preto by sa rád z kuchyne vytratiť, ale ona ho zastavila. "Počkaj, len počkaj. Druhý raz sa ma najprv opýtaj, či máš dakoho do stajne prijať alebo neprijať". Pozrela naň nie ako na manžela, ale ako na paholka. On sa na ňu nepozrel. Vybral z úst fajku, poutieral si ústa a ako keby bol v kuchyni hľadal veľký dáždnik pred búrkou. Ale tento raz sa mýli. "No, uvidím", vrtilo sa vreteno jej úst, "uvidím. Ak sú to študentky, tie si ťažko dačo odrobia; ak sú to len akí-takí vtáci voľných ciest, vyženiem ich z maštale, aby mi ju nezabridili; ak sú to poriadnejšie vandrovníčky, ráno im dám prať, bo mám toho na koše".

"Som gazdinou a majiteľkou tejto farmy", predstavila sa. A nedbajúc o mená dievčat, pokračovala ostrým, panovačným tónom: "Študentky – ľahkomyseľnice, alebo tie poriadnejšie vandrovnice"? A čakala na odpoveď.

"Poriadne vandrovíčky", odvetila Paulina.

"Tak", prisvedčila Rozeta.

"A kedy ste sa kúpali?"

"Včera."

"A kedy preobliekli?"

"Tiež včera."

"Včera?" Začudovala sa.

"Áno, včera", odvetili, lebo veď bola nedeľa.

"Ó, ta-á-k . . . Treba vedieť, že ja nielen vo svojom dome, ale ani len v stajni nestrpím hmyz – blchy, vši, ploštice a podobného čerta." pohodila hlavou a vyšpúlila zelené oči, ako keby bola vystrelila šípy sponad lukov obočí. "Vedzte, že čistota je nadovšetko. U dievčaťa, ba u každej ženy čistota – to je zdravie a krása. Počujte: Ste ochotné, alebo nie? Ide o pranie. Moja mať a ja perieme vždy v pondelok, nie v utorok. Poviem vám to prosto z mosta: vandrujúce študentky a tuláčky neprídu na farmu v nedeľu večer, alebo v pondelok ráno, lebo vedia, že vtedy

sa obyčajne perie a pre ne prať je toľko ako zdravé zuby ťahať. I vy ste nadišli v pondelok večer, mysliac si, že už mám vypraté. Teda ste ochotné, alebo nie?"

"My sa nijakej čestnej práce nestrachujeme; ani prania nie. Sme zdravé a silné", poznamenala Paulína.

"Museli sme . . . " dodala Rozeta.

"No a nedeľa je niečo mimoriadneho?"

Neodpovedali, ale ani najmenej nesúhlasili s poznámkou.

Podala im staré uteráky: "A umyte sa!"

Ponúkla ich kapustou, ktorá iba zaváňala udenými rebierkami a naliala im kávy. "A potom choďte spať skoro, lebo ráno o štvrtej počneme prať. Povedali ste, že sa práce nebojíte. No prácu si uctíme naozaj len vtedy, keď sa jej chytíme. Slovo je len slovo, ale skutok . . . "

Spriatelili sa so psami, pozreli si farmu a utiahli sa ako ustaté holubice.

Ráno o štvrtej ich pozobúdzala. "Už ste mali byť v práci. Moja mať hovorievala: Vôľa do práce je hotovým budíčkom". Ako keby bola tušila, že nadídu dve mladé a silné dievčatá, mala tej bielizne, plachiet a obliečok, ba i kobercov celé košiská. Pozorovala ich, vraviac si, že dnes nemožno nikomu dôverovať; aby vraj dačo nepokradli . . .

Aké raňajky mala ona a jej muž, o tom sa dievčatá nikly nedozvedeli. No ony mali na raňajky chlieb s kávou a na obed kapustu s kávou.

"Rozeta, ja viem, čo je to ťažko pracovať a môžem ti ručiť, že dnes pracujeme viac, než ťažko. Táto baba má sa volať Lilianou, ale poviem ti, že všetko iné na svete by jej lepšie pristalo, ako toto meno. To nie je ľalia, ale žíhľava".

"Úfam, že nás neprepustí s prázdnymi rukami", pošepla Rozeta a z tvári sa jej lial pot cícerkom.

"Inšie nám nepozostáva len úfať; to je naša čnosť a sila; sme dietkami nádeje". A jej podlhovastú, krásnočrtú tvár zarosili ťažké kvapky potu ,kotúľajúce sa po nežnej, opálenej šiji.

Predpoludňajšie slnko akoby na rozkaz sušilo bielizeň, be ešte aj tie tvrdé a modré farmárske košele. Oči Paulíny počali blúdiť po kraji.

Okolo jednej začal podúvať vietor a na južnom nebi počali sa zháňať mraky. Na nebi juhozápadu sa často prevaľujú mračná, ale tento utorok boli neobyčajne zaujímavé, takže si ich všimli aj rádiové stanice. Ich prudkosť, farba a chumelenie sa prezrádzali čosi mimoriadneho. Čosi neobyčajného na juhozápade — dážď, ktorý oznamujú víchor a blýskanie.

Gazdiná dala rozkaz pozbierať koberce a potom sa prebliecť. "Zajedzte si", a predložila dievčatám zase len tú udenými rebierkami voňajúcu kapustu a kávu. "Ste usilovné pracovníčky a keď vás dakedy cesta týmito stranami povedie, stavte sa. Sbohom".

Bolo už vari po štvrtej, keď vošli do stajne po svoje batôšteky. Čakal tam na ne farmár Sims a povedal: "Majte sa dobre a sbohom. Nehnevajte sa." Posunkom im dal velieť, že čosi tajne vložil do ich batôštekov.

Keď sa dostali na hradskú, zbadali nad hlavami chumelenie sa mrakov. "Pozri, Paulína, aká to honba nad nami", a jej oči spočinuli na nebi.

"Na juhozápade sa víchor prudko strhne ako vášne v človeku a vždy býva nebezpečný. To je iná ohloha ako na americkom východe alebo stredozápade".

Videli už juhozápadné búrky, ale dívali sa na ne alebo spoza okien staníc, alebo z farmárskych kuchýň. Dnes tá obloha pozdávala sa im byť podozrivou. Je sparno a mraky ako keby nevedeli, ako sa správať. Bolo to odpoludnie, keď sa naše vandrovníčky počínali niesto cítiť na hradskej. Fujazdili okolo nich nákladné a osobné autá. Dnes si ich počínali všímať. Nie ako inokedy. Dnes chcú pomoc; sadnúť si do auta a dostať sa čím skorej do mesta, na stanicu. Najprudšie uháňali otvorené nákladné autá s tovarom a osobné bezstrešné vozidlá.

"Paulína, počula si, že ak si niekto niečo hlboko žiada a o to prosí, že to dostane?"

"Počula, počula, a preto to aj robím. Nemyslíš, že je to dačo čudného, keď tak kráčame hradskou dve mladé tuláčky bez domova, ďaleko ol mesta, pod touto srdiacou sa oblohou? Tá skúpa farmárka bez srdca nemala nás vypovedať po tak ťažkej práci. Keď sme boli dobré jej všetko vyprať a vyhladiť, mohla nás nechať v stajni oddýchnuť si a prenocovať".

"Asi už nemala pre nás dosť tej kapusty. Bohatá farma a ona taká žgrlaňa . . . A muž tichý, ústupčivý a srdečný".

"Rozeta, za pokoj v dome ak nie obe stránky, tak aspoň jedna musí platiť. Farmár, to je muž nielen múdrej prírody, ale aj dobrého srdca. Ale tak to býva a takto bude, lebo niet života bez protív. Malý chlap, veľká žena; tichý s prchkou; dobrosrdečný so skupaňou".

Ako tak lámali palicu nad farmárkou a sypali chvály na farmára, zabudli akosi na dúriacu sa oblohu. Ba sotva si všimli, že zastala pri nich stará, ošúchaná fordka. Auto zatrúbilo, otvorili sa predné dvere a postava, sediaca pri šoférovi, len posunkom vyzvala ich, aby si sadli do auta. Pozreli sa na hrozivé mračná, pozreli si do očí a bez slova pristúpili k fordke. Neznámy človek pri šoférovi nielen že sa nepohol, ale sa na ne ani neobzrel. Šofér vystúpil, otvoril im dvere, premeriavajúc si ich spod čiernych okuliarov. "Haló, sestry, haló. Vstúpte! Treba sa nám ponáhľať, bo tá obloha sa akosi durdí."

Sadli si do fordky, položiac si k nohám batohy.

"A vaše mená?" – dozvedal sa šofér, sadajúc za volant.

"Paulína".

"A moje Rozeta".

"A Vaše?" polozvedavo sa opýtala Paulína.

"Rock Tilly a to je moja manželka, Loraine".

Dievčatá spolu pozdravili: "Haló!"

"Študentky, tuláčky, alebo?", pokračoval šofér nedočkavo.

"I jedno, i druhé. Študujeme juhozápad a život na ňom", poznamenala Paulína.

"Odkial' a kam?"

"Zo štátu Indiana. A kam, to uvidíme", ohlásila sa nemúdre Rozeta. Skúsená Paulína šťuchla ju za to nohou.

Zahrmelo.

"Ste šťastlivé, lebo byť na hradskej v cudzom kraji, v lejaku, je nemilá a často nebezpečná vec", potvrdil šofér.

"A Vaša manželka ešte ani len nemukla. Je azda hluchonemá alebo ju bolia zuby?" Nevinne, proste apýtala sa Rozeta.

Postava, sediaca pri šoférovi zdvihla l'avú ruku a ukázala prstami na svoje ústa, dávajúc dievčatám na vedomie, že ju bolia zuby.

"Náhlim sa s ňou k zubnému", poznamenal šofér. "Už dni a noci sa trápi." Pohl'adol na ňu l'útostivo.

"Chudera", l'utovala ju Rozeta, zavesiac na ňu svoje oči.

"Chúd'a", zopakovala Paulína, lenže akosi nútene. 'Hoci ju aj zuby bolia, mohla by dačo aspoň mrknúť a mohla by sa na nás aspoň pozrieť. Ale ani slova, ani muk', hútala v sebe. 'Sedieť s niekym v aute a ani sa mu len do tvári nepozrieť'", pokračovala vo svojom podozrievahí". To je dačo nel'udského na juhozápade, kde na tvárach mihoce sa vždy úsmev a v hlase priatel'stvo'.

Paulína uprela svoj pohl'al na hlavu šoférovej "manželky", zabahušenú do modrého uteráka. Zbadala už vtedy, ked' sa jej ruka pozdvihla k ústam, že prsty na tej ruke neboli prsty ženské; nebolo na nej prsteňa a čo zazrela z nej pod rukávom, bolo porastené chlpami.

Dievčatá nachvíl'u zml'kli. Šofér začal: "Nebojte sa, zložíme vás v meste. Ale treba sa nám ponáhl'ať. Čert vie, čo môže z toho byť'".

Zahrmelo a zablýsklo sa.

Paulína cez okno zbadala asi na tristo krokov na okraji hradskej zaparkovanú motorku a pri nej štyroch mužských. "Spomaľte, prosím!" A keď sa počali približovať k mužom, otvorila dvere na aute: "Stíšte, hľa, čakajú na nás".

"Kto?" Skričal šofér.

"Tí naši", odfrkla.

Šofér nezastal, len spomalil a znovu skričal: "Akí vaši? Známi? Bratia? Milenci?"

"Oh, keby ste len vedeli. A lepšie pre vás, keď sa ani o tom nedozviete. Ktože by si to bol len pomyslel?"

Šofér váhal. 'Zastať, alebo nezastať? Ten motocykel' . . . To čertovo koleso. To nás nielen dohoní, ale aj predbehne.' Ani celkom nezastal, ani nezrýchlil, len voľačo viac stíšil.

Paulína, vyhodiac najprv batohy, vyskočila a Rozeta za ňou.
"Do čerta s nimi!", zaklial šofér.

"A ty sa bojíš?", ohlásila sa postava v ženskom úbore.

"Čuš, len čuš. Zbadali, kto si. A ja znova do žalára pre sukne veru nepôjdem . . . " Zrýchlil rozheganú fordku.

BOLESTNÁ

Nad stoky hanoby a škripce ohavnosti
z predsiení hrobových tvoj obraz prelestný,
čo sto ráz chrliče sa zdujú v krčoch zlosti
a krvou vylúžia i prápor šelestný —
i smrti navzdory sa vzpína z rámu kostí
tvoj obraz k výsosti a kraj ten nezvestný
jak hviezda ohnivá si vedie k budúcnosti
po presnej kružnici cez vek náš bolestný.

Dnes miesto čelenky len tŕň jej hlavu zdobí,
lež čo sa v mrákavu jej paloš zaborí,
spiež zduní pod hranou a otvoria sa hroby
pod žezlom kráľovským i puknú závory
na bránach paláca, kde vládol šarkan zloby,
až slávne zastane v slovenskom nádvorí.

Andrej Žarnov

PROFIL MUŽA, KTORÝ DAL TVÁR SLOVENSKÝM DEJINÁM

Ján Okál'

Dr. Joseph G. Cincík

Hoci už dávno pominuli tie časy, keď sa takzvané "abrahámoviny" pokladali za akúsi hranicu medzi mužným vekom a začiatkom staroby, jednako päťdesiatka v živote muža je stanicou, na ktorej sa patrí pozrieť aj na prekonanú cestu a to najmä vtedy, ak bola vyznačená toľkými míľnikmi umeleckej a vedeckej tvorivosti ako bol doterajší život Dr. Jozefa G. Cincíka.

V generácii päťdesiatnikov má dnes slovenská veda, literatúra, umenie i politika značný počet vynikajúcich mužov, ale žiaden z nich nezasahoval tvorivo do slovenského kultúrneho života na takom širokom poli a v tak rozmanito členených úsekoch ako Dr. Cincík. Rozpätie škály jeho záujmov, objavov a tvorivosti je gigantické, lebo kým jedným pólom preniká až za hmlisté začiatky slovenských dejín, druhým predbieha vrstovníkov v najmodernejšej aplikácii vedeckých metód v prácach objaviteľských i v umeleckom prejave dynamickej tvorivosti. V dnešnom svete špecialistov, ktorých duchovné i pracovné zamierenie vrhnuté je na obmedzené ciele úzkym kúželom, širokouhlý reflektor duchovej emanácie, prúdiacej z Cincíkovho diela, je zjavom nezvyčajným a udivujúcim. Vari len takto si možno vysvetliť istú osamelosť Dr. Cincíka v slovenskom kultúrnom živote, kde každá silná osobnosť vo vede, literatúre i umení má svojich nasledovníkov, tvoriacich grupu alebo školu či už podľa generačného, metodického alebo iného dobového kritéria, ale okolo Dr. Cincíka sa takáto grupa utvoriť nemohla jednoducho preto, lebo nebolo a niet talentov, ktoré by ho boli mohli nasledovať na celej šírke frontu jeho činnosti. Túto

osamotenosť však neslobodno chápať ako samotárstvo, lebo keď si odmyslíme sumu jeho talentov, kde sa nám takýmto javí, a začneme skúmať každý z nich jednotlive, ľahko zbadáme Cincíkov vplyv takmer vo všetkých vlastivedných disciplínach a veľkú inšpiračnú úlohu, ktorú hral nielen vo výtvarných, ale aj slovesných umeniach.

* * *

Prirodzené nadanie človeka často predurčuje alebo podmieňuje jeho činnosť v zrelom veku. Cincíkove výtvarné vlohy sú dozaista darom vrodeným a keby sa bol tento talent len jednostranne už od detstva rozvíjal, dnes by bol možno len veľkým maliarom alebo sochárom, ale nemali by sme tej mnohostrannej osobnosti, ktorá rovnako suverénne hýbe slovensku vedou i umením. Ešte predtým, než sa v rodine začalo uvažovať o budúcom povolaní mladého študenta a na žiadosť otca začal študovať právo, jeho túžba po umeleckom prejavení sa takmer balancovala túžbou po vedomostiach. Keďže od narodenia (8. marca 1909) pohyboval sa vždy v mnohorečovom prostredí, jeho jazykové vedomosti už v čase ranného detstva boli značné, lebo v Temeši v Sedmohradsku, kde bol jeho otec učiteľom a organistom Slovákov moravských, nemčina a maďarčina sa takrečeno prelínali s rumunčinou i srbčinou a tak, ako mu rodná slovenčina bola neskôr kľúčom k jazykom slovanským, cez rumunčinu dostal sa hravo do tajov jazykov romáskych a nemčina mu bola mostom k jazykom severským a k angličtine. Medzi vrstovníkmi na lučeneckom gymnáziu, kde jeho otec po prevrate účinkoval, mal tú výhodu, že bez ťažkosti mohol čítať všetko, čo mu prišlo pod ruku v origináli a nebol odkázaný na často nepodarené preklady. Takáto perioda intelektuálnej zvedavosti bola nielen intenzívna, ale aj dlhá a keď sa zapisoval na právnickú fakutu Karlovej univedzity v Prahe (1928) bolo to nielen zo synovskej poslušnosti, ale aj preto, že túžba po umeleckej kariére dostala sa na mocné hate intelektuálnych inhibícií, ktoré sa nemohli prelomiť ani vtedy, keď po absolvovaní právnických štúdií zapisuje sa na filozofickú fakultu (1932). Kresliť a maľovať síce nikdy neprestal, ale sám to v tom čase pokladal viac za príjemnú kratochvíľu, alebo ešte častejšie za prostriedok na prejavenie svojho nevšadného zmyslu pre humor a satyru. Na Cincíkovom prípade sa takmer klasicky ukázalo, že pod intelekuálny kepeň skrytý výtvarný talent podobá sa tak trochu motovidlu vo vreci, z ktorého vždy niektorý roh vykukne. Politické a spoločenské karikatúry Jozefa Cincíka ostali len veľmi krátky čas predmetom zábavy spolužiakov v študentských domovoch. Netrvalo dlho a všimli si ich aj redaktori a dávno predtým než si autor odnášal z univerzity prvý diplom a uverejnil prvú vedeckú prácu, Slovensko ho už poznalo ako najschopnejšieho humoristického karikaturistu. Bol to spôsob, ktorým Jozef Cincík nikdy neplánoval vtúpiť do verejného života a on sám dnes po rokoch môže na to hľadieť ako na podarenú

pomstu múz so štipkou zlomysel'nosti a hodnou dávkou humoru. Prv než dokončil filozofické štúdie, odohrala sa na Slovensku udalosť, ktorá zasiahla vel'mi hlboko nielen do jeho života, ale aj do života celého slovenského národa. Dňa 12. mája roku 1932 bolo valné zhromaždenie Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine.

Ked' po prevrate bola obnovená Matica slovenská a jej nová krásna budova otvorená, zdalo sa, že Martin dostal bieleho elefanta. Pomery boli podstatne iné než v sedemdesiatich rokoch 19. storočia, keď sa pôvodná Matica zakladala. Vtedy bola Matica všetko, ale nikto nevedel presne povedať, čo má Matica za povinnosti v tom čase, keď sme už okrem l'uodvých mali na desiatky stredných a odborných škôl, keď sme mali univerzitu a akú-takú nádej na celý rad vedeckých ústavov a spoločností. Pre l'udovýchovu katolíci mali svoj Spolok sv. Vojtecha a evanjelici Tranoscius, nepočítajúc už tisíce miestnych čitacích kruhov, ochotníckych spolkov a vzdelávacích ustanovizní. Matice iných slovanských národov stávali sa v tom istom čase málo významnými spolkami, zaťaženými vel'kou tradíciou a podviazanými nedostatkom dynamických síl, odčerpaných inými dôležitejšími ustanovizňami. Zdalo sa, že ten istý osud očakáva aj Maticu slovenskú.

Prvá generácia študentov, ktorí absolvovali univerzitu po prvej svetovej vojne, zhltla administratíva a školstvo. V Matici okrem starnúceho Jozefa Škultétyho pracoval občas iba Jaroslav Vlček a z mladých Štefan Krčméry, ktorý redigoval Slovenské pohl'ady a robil všetko, takže bol historikom i básnikom, jazykovedcom i kritikom, slávnostným rečníkom i administrátorom, jedným slovom bol nútený robiť všetko a navzdor tomu že bol mimoriadne nadaný a usilovný, výsledok jeho práce bol uspokojivý len do tých čias, kým sa nároky národa nezačali stupňovať. Krčméry vedel kde je chyba, ale bol bezmocný, lebo Matica mala síce v národe vel'ké meno, ale takmer žiadnu oporu. Niekol'kotisíc nepravidelne platiacich členov nestačilo ju udržať a tým menej pretvoriť na dynamickú kultúrnu ustanovizeň. Zdalo sa, že pomocou budú každoročné štátne subvencie, ale bola to pomoc zákerná, lebo za túto finančnú pomoc žiadala vláda od nej činnosť v protislovenskom čechoslováckom duchu do takej miery, že natisla do Matice svojho exponenta Dr. Vážneho s úlohou počestiť slovenčinu.

Krčméry videl nebezpečenstvo vel'mi pasne, ale východiska nevedel nájsť. Podl'a jeho mienky bola Matica bez štátnej podpory odsúdená na postupný zánik a so štátnou podporou na národné odcudzenie. Krčméry podnikol niekol'ko priam zúfalých pokusov na záchranu Matice a práve jeho neúspech vzbudil v národe nový záujem o Maticu. Už niekol'ko mesiacov pred historickým valným zhromaždením zbierali sa dynamické sily, ktoré sa 12. mája 1932 na valnom zhromaždení stretli a Maticu odovzdali znova ta kde patrila — národu.

Novým tajomníkom Matice slovenskej stal sa spisovateľ Jozef Cíger Hronský a čoskoro na to do rozličných vedeckých odborov, ktoré do tých čias jestvovali viac alebo menej len na papieri, povolaní boli mladí referenti. Celá Matica zmenila sa na nepoznanie. Prázdnotou zývajúce izby stali sa iba spomienkou a namiesto finančného krachu, kotrý Matici mnohí predpovedali, prišli roky takého rozkvetu a vzrastu, aký nečakali ani tí, ktorí ho pripravili. Platiace členstvo sa každým rokom znásobovalo, nové miestne odbory sa zakladali takmer v každej slovenskej dedine a vydávateľská činnosť Matice, ktorá bola do roku 1932 skôr ťažkou povinnosťou, stala sa podkladom finančnej solvencie. Matica slovenská bola prvou celonárodnou ustanovizňou, ktorá sa vzchopila na vlastné nohy a v mnohom ohľade od tých čias ukazovala smer a dávala tempo slovenskému životu vo všeobecnosti.

Okrem početných vedeckých mala Matica aj svoje Umelecké odbory. Ešte pred promóciou na doktora filozofie bol povolaný za referenta tohto odboru Jozef Cincík. Nikto vtedy nevedel, aké sú ciele umeleckého odboru a povinnosti jeho referenta. Jozef Cincík musel začínať všetko od začiatku. Prvým činom nového referenta bolo, že všetky matičné publikácie obliekol do nového rúcha. Bezfarebné a balastom staromódnej typografickej úpravy zaťažené knihy a časopisy Matice zasvietili farbami, vtipom a moderným švihom, voľba písma a úprava ich tlače postavená bola na nový vysoký štandard a do ilustračných prác boli komisionovaní najlepší výtvarníci slovenskí. Nakoľko pod egidou Matice usporiadali sa výstavy, umelecký referent Cincík bol strážcom ich úrovne pri výbere diel: kritikami a referátmi o výtvarných dielach vychovával obecenstvo a netrvalo dlho, keď sa stal v tomto smere tak uznávanom autoritou, že zasedal takmer v každej porote, ktorá rozhodovala o prvenstve návrhov v súťažiach na verejné umelecké diela. Jeho hlas bol obyčajne hlasom rozhodujúcim, lebo v krátkom šase získal si nielen reputáciu prvotriedneho odborníka, ale aj nestrannosti a integrity pri vyslovovaní posudku.

Toto všetko však bola iba časť práce Jozefa Cincíka v prvom období jeho matičnej činnosti. Každú voľnú chvíľu venoval štúdiu umeleckých pamiatok na Slovensku a časť materiálu, ktorý vtedy zhromaždil, tvorí kostru jeho prvého veľkého knižného diela *Barokové freská . . . na Slovensku.* Skoro súčasne urýchlene pracoval na dvoch veľkých projektoch. Ako umelecký poradca pri nakrúcaní filmu "Jánošík" navrhol kroje a scény tejto prvej nielen umelecky, ale aj obchodne úspešnej celovečernej filmovej produkcie a zostavil veľkú putovnú výstavu o Slovensku, ktorú brala so sebou do Ameriky delegácia Matice slovenskej (1935-36).

Pracovné tempo všetkých matičných referentov bolo v tom čase prudké. Vydávanie kníh prekonávalo všetky dovtedajšie rekordy a ča-

sopisy vedeckých odborov svojou úrovňou i rozsahom po prvý raz v dejinách boli dôstojnými vedeckými tribúnami, kde diletantstvo a povrchnosť nemali miesta. Pri štúdiu týchto rokov stretneme sa však s jedným zaujímavým zjavom v Matici slovenskej. Kým každý referent Matice viedol a bol zodpovedný za svoj odbor, skoro každý z nich s veľkou láskou a ochotou vypomáhal v Ústredí slovenského divadla staral sa o javištnú slovenčinu a v sérii článkov v časopise Naše divadlo postavil ju na pevné teoretické základy. Tajomník Matice Hronský, redaktor Slovenských pohľadov Dr. Mráz a litreárny referent Dr. Mečiar prednašali na divadelných režisérskych kurzoch a zasadali v porotách počas divadelných závodov a Jozef Cincík svojími scénickými a krojovými návrhmi vytváral scénicke prostredie pre hry, ktoré pre Slovenský spevokol nacvičoval mimoriadne nadaný režisér a tajomník Ústredia Ferdinand Hoffmann. Martinské javisko, stvárňované Cincíkom a Hoffmannom, stalo sa v tom období avantgardnou scénou, ktorou prešli aj takí autori dramatického umenia, na uvedenie ktorých si bratislavské Národné divadlo buď netrúfalo (napr. diela amerického dramatika E. O' Neill-a), alebo trúfalo si len vtedy, keď mu javisko martinského Spevokolu pripravilo pôdu. Spolupráca režiséra Hoffmanna a scenaristu Cincíka stala sa základňou, na ktorej ešte aj dnes pevne spočíva vzrast moderného slovenského divadelníctva. Prekvapujúce nie je to, že Dr. Cincík vedel tak veľa pre slovenské divadlo vykonať, ale to, že to konal v čase, keď iné povinnosti naliehali na neho viac než nástojčivo a len tak mohol robiť veci, ktoré neboli jeho úradnou povinnosťou, keď láska k nim robila ich povinnosťou jeho-srdca.

Keď v roku 1935 odcestoval ako člen matičnej delegácie do Ameriky, odrazu bol postavený pred celkom nový druh práce a povinností. Musel byť organizátorom, aranžérom i baličom výstav, banketovým rečníkom, prednášateľom, ubytovateľom, dopravníkom i spoločensky uhladeným diplomatom, vyrovnajúcim osobné i názorové napnutia menlivého prostredia v USA i samotnej delegácie. Úspešnosť celej tejto cesty bola vykúpená obrovskou námahou. Jozeľovi Cincíkovi otvoril sa však počas návštevy Ameriky celkom nový svet, svet ľudí, slobodne sa pretekajúcich za individuálnymi ceiľmi, svet ktorý síce postrádal starokrajovú uhladenosť a ustálenosť, ale na druhej strane až fascinoval svojím dynamizmom, iniciatívou a zmyslom pre osobnú povinnosť. Až napodiv často práve tu našiel v plnosti rozvité tie prvky slovenskej povahy a temperamentu, ktoré na Slovensku nikdy nemali možnosť prejaviť alebo uplatniť sa, lebo ich rozvoj zaviazol v húštine tradícií, predsudkov, predpisov, zákonov a nedovšetko biedy. Ako mladému človeku dala Cincígovi americká skúsenosť novú, širšiu perspektívu a z toľkéhoto odstupu videl oveľa jasnejšie aj mnohé problémy rodného Slovenska.

Po návrate z Ameriky využíva Cincík svoju dovolenku na zakonče-

nie štúdií a do Matice sa vracia až pred promóciou na doktora filozofie. Vo svojom umeleckom odbore nachodí tú istú prácu a povinnosti, ktoré zanechal keď odchodil do Ameriky, len ich je viac, sú naliehavejšie a v rozrastajúcej sa Matici začínajú sa komplikovať nepostrádateľnou príťažou administratívy. Talent a schopnosti Dr. Cincíka sa takrečeno atomizujú, čas i energia vybíjajú sa v drobnostiach a toto je vari jediné obdobie v živote Dr. Cincíka, o ktorom sám často myslieva, že bolo márnením času. Z núdze a nutnosti vzniká však práve v tomto čase nová a doteraz verejnosti najmenej známa stránka Cincíkovho účinkovania. Až podkušiteľsky predkladá priateľom z vedeckého a umeleckého života provokatívne projekty, diskutuje s nimi problémy a naznačuje nielen riešenia, ale aj cesty, ako sa k nim dostať. Archeológom až s jasnovidnou presnosťou hovorí o tom, kde treba kopať a čo hľadať, umeleckým historikom otvára dvere do archívov, maliarom a sochárom nielen že témy nachodí ,ale donáša im aj hotové objednávky na diela a básnikov, spisovateľov i dramatikov priamo inšpiruje novými pohľadmi na slovenskú minulosť i prítomnosť. O niekoľko rokov takmer neviditeľný stojí akoby pri rozvodnej doske a reguluje množstvo i napätie prúdenia v slovenskom kultúrnom živote. Ťažko by bolo vymenovať všetky diela, ktoré takto vznikly. Sochár Štefunko modeluje Škultétyho, Hlinku a stavia fontánu "Hôrnych chlapcov" pred Sporiteľnou v Martine ako prípravu na neskoršie práce, keď v jeho dielni vznikajú nové slovenské mince, vyznamenania a socha Hlinkova pre Slovenský snem. Maliar Benka nielen navrhuje, ale aj sám škrabe do steny prvé moderné sgrafitá na Slovensku; podoberá sa na ilustrovanie Sládkovičovho Detvana a konečne na monumentálny tryptych pre biskupskú kaplnku v Spišskej Kapitule a obrovský cyklus Strážcov a Ochrankýň, ktorých farebne reprodukcie vychodia neskôr v knihe rovnakého mena so sonetmi veľkého básnika Beniaka. Na Cincíkov podnet prekladá Hoffmann Johnsonovho Volponeho, Martáková Cyrana z Bergeracu od Rostanda a Hugovho Hernaniho a potom sa sama priberá do veršovanej drámy Jánošík. Mikuláš Gacek zásluhou Cincíka vidí inscenované na martinskom javisku svoje preklady Orlovovho Únoscu ohňa, Gogoľovho Revizora, Čechovovho Višňového sadu a iných ruských klasikov. Dr. Bednárik podujíma sa na súborné dielo o duchovnej a materiálnej kultúre slovenského ľudu, Dr. Budinský z terénneho archeológa stáva sa plodným publicistom, Jozefovi Hanulovi sostavuje jeho "Spomienky" slovenského maliara a biskup banskobystrický Škrábik stáva sa volajúcim hlasom Cincíkovej koncepcie cyrilometodejskej národnej katedrály s veľkým slovanským študijným ústavom. Starí umelci dostávajú uznanie a mladí posmelenie v umeleckej sérii grafických listov Náčrtníkov, ktorú Cincík začal redigovať a Dr. Okáľ prekladá pre jeho edíciu klasických diel Aristotelovu Estetiku. Zdá sa, že celý slovenský umelecký život je indukovaný z cievky, ktorou

je umelecký odbor Matice slovenskej. Ale Dr. Cincík predsa nie je spokojný, lebo toto všetko konzumuje jeho čas i energiu a nemôže sa dostať k projektom, ktoré sa mu už dávno a stále nástojčivejšie natískajú na riešenie a spracovanie. Ale aj to, čo akoby na úchvatky publikuje, stáva sa okamžite štandardom novej úrovne, pod ktorí už nevoľno klesať. V umeleckej kritike jeho slovo zdrví aj takú veličinu českej skulptúry ako bol sochár B. Kafka, ktorý robil monštruózny pomník Štefánika pre Bratislavu. Článkami "Duch a farby tejto zeme", a "Novému výtv. umeniu" objasňuje základný filozofický i psychologický zákon slovenskej umeleckej tvorivosti a potom v štúdií nemeckej "Slowakische Volkskust, uralte Kunst". Hoci neustále pozorne sleduje všetky javy slovenského života, jednako sa iba raz zamieša do verejnej polémie článkom "Prestige–oblige" (Slov. Pohľady, 1942), kde až lapidárne vraví všetkým ľuďom vo vysokých úradoch, že postavenie prináša v prvom rade nie honór, ale záväzok voči spoločnosti, ktorá ich vysoko postavila a ich jedinou povinnosťou je služba a to tým väčšia, obetavejšia a seba zapierajúcejšia služba vede, kultúre a umeniu, čím väčší je ich honór a postavenie. Na vlastnú výtvarnú činnosť v tomto období vari ani nemyslí. Niet na ňu času.

Slovenské národné múzeum v Martine bolo vždy hrdé na svoje veľké a vzácne národopisné zbierky. Trvalo to však roky, kým tieto boli primerane inštalované a pri tejto práci bol Dr. Cincík vždy ochotným poradcom. Podobne sa na neho obracalo vedenie novozaloženej Galérie slovenského národ. umenia, umiestenej v múzeu, ktorej prvotným cieľom bolo zhromaždiť vrcholné diela slovenských výtvarníkov. Archeologické oddelenie, v ktorom dlho nebolo jednotného plánu a cieľa, začína pod vedením usilovného Dr. V. Kričku pracovať systematicky a koncentrovať sa v prvom rade na výskum veľkomoravského obdobia, ktoré Dr. Cincík študuje nielen z miestneho slovenského hľadiska, ale vari ako prvý stavia ho do geopolitických súvislostí europského stredoveku. Napokon Dr. Cincík je menovaný tajomníkom Umeleckych Výtvarného a Hudobného odborov a Národopisného Odboru Matice slov. ako aj kustosom umeleckých pamiatok.

Publikačná činnosť Matice slovenskej sa neustále rozrastala, a pretože závislosť na tlačiarni KÚS-u ju v nemalej miere hamovala, Matica zakúpila Novú tlačiareň a okolo nej ako okolo jadra začala budovať veľký moderný podnik grafického umenia, svoju tlačireň Neografiu. Dr. Cincík si uvedomuje dôležitosť tohto podniku, preto si osvojuje až do podrobností vedomosti o tlačiarskych technikách a vypracúva plány na strojové zariadenia tejto tlačiarne s tým cieľom, aby spravil Slovensko v grafickom priemysle sebestačným. Nakoľko nové stroje a nové tlačiarske techniky, do tých čias na Slovensku nepoužívané, vyžadovali si aj odborníkov, Dr. Cincík precestoval pol Európy a priviedol do Martina

opravdivých majstrov grafických umení s úlohou nielen obslúžiť nové stroje, ale aj vycvičiť domáce grafické talenty na prvotriednych odborníkov a piše štúdiu a knihu o dejinách slovenskej grafiky. Zo svojich ciest do cudziny neprináša však Dr. Cincík do Martina iba nové stroje a odborníkov. Využíva ich aj na utužovanie starých a nadväzovanie nových spojení s cudzími vedcami a umelci. V bibliotékach, múzeach a archívoch Maďarska, Rakúska, Nemecka, Chorvátska a iných stredoeurópskych krajín usilovne hľadá a objavuje nový, doteraz neznámy materiál o slovenskej minulosti, ktorým dopĺňuje a objasňuje najmä vedomosti a období veľkomoravskom. Bohužiaľ, na spracovanie tohto materiálu niet času.

Po vyhlásení Slovenskej republiky čakajú na Dr. J. Cincíka mnohé vážne úlohy. Nový štát potrebuje nové peniaze, nové poštové známky, nové symboly svojej zvrchovanosti a mnoho iných vecí, pri ktorých spolupráca umelca je nutná. Dr. Cincík, o ktorého pomoc sa ústredné úrady vo veciach umeleských vždy uchádzali (najmä Ministerstvo financí, Národná banka slov., Ministerstvo pošt a dopravy) bol takmer rozhodujúcim činiteľom na tomto širokom poli. Hoci to bolo pre neho ako pre výtvarníka vysokých kvalít veľmi vábne, odolal pokušeniu uplatniť ich a usiloval sa, aby pri tvorbe nových symbolov slovenskej štátnej svrchovanosti mali účasť čím početnejší výtvarníci a sám poväčšine sa uspokojuje iba úlohou poradcu pri hľadaní námetu a potom dozerá na dokonalé technické prevedenie (z bankoviek iniciatívne spracoval náčrtkami pre 5000, 20, 10 a 5 koruny). Takto sa podarilo zachovať pestrú rozmanitosť štýlu na podklade ideovej jednoty, ktorou sa vyznačujú bankovky, mince, výsostné znaky, vyznamenania a poštové známky z obdobia Slovenskej republiky. Dr. Cincík nehľadal iného umelca, ale sám je kresličom-navrhovateľom, lebo projekty, o ktoré išlo boli príliš drahé jeho srdcu a jeho prevedeniu a nechcel a nemohol poveriť nikoho iného. Bolo to napr. vtedy, keď sa poštová správa rozhodla vydať sériu známok s obrazmi Slovenských kniežat. Dr. Cincík túto sériu nakreslil a vložil do svojich kresieb takú silu, že odrazu zaľudnil najslávnejší úsek slovenských dejín tvárami a z postáv neurčitých kontúr urobil mužov z krvi a kosti. V sérii známok Slovenských kniežat dal Dr. Cincík slovenským dejinám tváre, dosiahnuc to, čo môže byť celoživotným cieľom veľkého umelca hociktorého národa. Pre Cincíka sa tu však dráma slovenských dejín iba začínala. Mal ešte iba súbor charakterov a on bol pevne rozhodnutý na základe presného vedeckého výskumu rekonštruovať aj celé prostredie v ktorom žili, bojovali a umierali v borbe o ten kus stredoeurópskej zeme, ktorú milujeme, lebo je našou vlasťou právom hrdých dedičov.

Ako roky plynuli, tak okolo Cincíka v Martine rozrastala sa silná kolónia vynikajúcich slovenských výtvarníkov. Bol tu sochár Štefunko,

ku maliarovi Bazovskému a Mitrovskému pribúdajú čoskoro Martin Benka K. Ondreička, a Ľudo Fulla a okolo Matice sa začína rojiť celý rad mladých výtvarníkov, medzi ktorými najtalentovanejším sa už od začiatku ukazoval Vincent Hložník, Lad. Záborský a E. Zmeták. Boli to výtvarníci rozličných smerov, rozličných generácií a temperamentov, ale sem ich ťahalo to magnetické pole kultúrneho života, ktoré držal pod neustálym napätím Dr. Cincík a jeho matiční vrstovníci.

Inšpiračná sila Cincíkovho pôsobenia sa vari najmarkantnejšie ukázala pred Memorandovými oslavami v roku 1941. Kopček za Martinom, na ktorom stojí Štefánikov ústav a Slovenské národné múzeum, je složenia pieskovito-štvrkovitá. Za dlhé roky stavitelia brali tento piesok a štrk na všetky veľké martinské stavby, takže na úbočí múzea vznikla v kopci obrovská vyhľbenina podkovitého tvaru. Okolo tejto jamy prešiel neraz aj Dr. Cincík s priateľmi na častých debatných prechádzkach ku cintorínu alebo ku medokýšu a pri jednej z takýchto prechádzok s pisateľom týchto riadkov Dr. Cincík nadhodil myšlienku, že pomerne malým finančným nákladom dala by sa táto vyhľbenina prerobiť na ideálny prírodný amfiteáter pre národopisné a kultúrne podniky. Ešte v ten večer nakreslil Dr. Cincík situáčnú črtu jamy a vedľa nej podrobné plány na jej adaptáciu a poslanie ako miesta slovenských národných festivalov. O niekoľko dní som uverejnil článok s reprodukciami Cincíkových plánov a apelom na verejnosť, aby nedala tejto myšlienke zaspať. Ozvena bola priam udivujúca. Minister národnej obrany hneď na druhý deň dal projektu k dispozícii vojenských inžinierov a prápor pracovného oddielu so strojmi, minister hospodárstva všetok potrebný materiál od správy štátnych lesov a píl, mesto Martin uvoľnilo pozemkové práva, ba aj súkromné martinské staviteľské firmy prispeli pomocou a tak úplne bez rozpočtu a preťahovania vznikla za niekoľko mesiacov adaptácia, do akej sa aj veľké národy púšťajú len po dlhoročných prípravách. Memorandové slávnosti ešte toho istého leta vyvrcholili Národopisným programom v tomto amfiteátri pred viac než 30,000 divákmi.

Je tragikou dnešných slovenských pokolení, že mužovia ako je Dr. Cincík museli sa po druhej svetovej vojne zo Slovenska vzdialiť, hneď po menovaní za Univer. profesora. Dr. Cincík našiel útulok v Rakúsku a neskôr, ešte pred začiatkom leta 1945 presťahoval sa do Bavorska. Napriek tomu, že jeho pobyt v Rakúsku bol krátky, využil ho na preštudovanie archívu, bibliotéky a umeleckých zbierok benediktínskych kláštorov, ktoré boli dôležitým misionársko-kultúrnym strediskami už v dobách Karola Veľkého a hrali značnú úlohu v predcyrilo-metodejskom pokresťančovaní Slovenska. Našiel tu jednak priame pramene k ranným slovenským dejinám a jednak dôležité stopy, vedúce do iných stredísk salzburgskej oblasti a západného Bavorska. V lete už vidíme Dr. Cincíka v Bavorsku, neďaleko jazera Chiemsee, kde na známej ostrovnej škole

študoval Pribinov syn knieža Koceľ. Celé toto okolie je priam posiate mestečkami, ktoré majú blízky vzťah k slovenským dejinám až do takej miery, že ako pre knieža Rastislava, tak aj pre prezidenta Tisu vyvrcholuje životná dráma v Altöttingu. Tisícročné dejiny Slovenska sa stretli v tomto pútnickom vidieckom bavorskom mestačku a zopakovali sa v krvavej tragédii. Bohatá knižnica majiteľov zámočku Bamburg nad riekou Traunou je Dr. Cincíkovi láskavosťou majiteľov otvorená a on, nedbajúc na vlastnú tragéliu, zbiera tu vlákna, vedúce ho k veľkým udalostiam slovenských dejín spred tisíc rokov. Leto, strávené na rieke Traune je možno najťažším obdobím Cincíkovho života, ale súčasne obdobím najhlbších pohľadov na slovenskú minulosť, obdobím bohatých nálezov súvislostí a kľúčov k dejinnej logike.

Skupina matičných pracovíkov, ktorá sa ešte v Bavorsku udržala pospolu, prenáša sa v októbri 1945 do Talianska. Väčšina z nich, medzi nimi aj Dr. Cincík, usadzuje sa v Ríme.

Pre umeleckého historika pobyt v Ríme je vždy plodonosnou skúsenosťou. Množstvo a vzácnosť umeleckých pamiatok tohto mesta môže však byť aj nebezpečné pre toho, kto bez sebadisciplíny chce všetko vidieť, všetko vedieť a všetko preštudovať. Bez pevne postaveného a úzkostlivo dodržovaného plánu každy tu nevyhnutne musí upadnúť do povrchnosti, lebo jeho pozornosť sa roztečie na príliš širokom priestore, ktorý jednoducho nie je možné jednotlivcovi zvládnuť. Preto Dr. Cincík veľmi pozorne si vyberal objekty svojho štúdia, obmedziac ho podstatne na výtvarné prejavy obdobia veľkých bazilík vo všeobecnosti a v podrobnostiach na umelecké objekty, ktoré mali súvislosť so slovenskými dejinami, ako napr. bazilika sv. Klementa s freskami zo života sv. Cyrila a Metoda, bazilika Santa Maria Maggiore, v ktorej boli pápežom potvrdené a požehnané slovanské texty Cyrilovho prekladu posvätných kníh, Vatikánska knižnica, ale nadovšetko veľké knižnice americkéj Akadémie, knižnica Britskej akadémie a iných vedeckých ústavov.

Zdá sa byť až nelogické, že tam, na slnečnom juhu, začal Dr. Cincík výskum slovenských dejín smerom na sever, najmä však na styky Slovenska so škandinávskymi krajinami a vzájomné vplyvy metalurgickej technológie, ktoré prúdili po takzvanej Jantárovej ceste a jej odbočkách medzi Severným a Stredozemným morom, pretínajúc veľko-moravské územie priam v ťažisku ríše na vtoku Moravy do Dunaja. Ovocím tohto štúdia je brilantné dielo *Meč slovenského vladára,* kde analýzou polozabudnutého "blatnického nálezu" podáva vlastne prvý plastický obraz slovenskej metalurgickej industrie a obchodných stykov Slovenska so severom a juhovýchodom Európy v druhej polovici deviateho a začiatkoch desiateho storočia. Inou, doteraz nepublikovanou prácou z rímskeho obdobia Cincíkovej emigrácie je štúdia o barbarských prilbách z doby sťahovania národov, ktoré boli koncom vojny nájdené až v severnej

Afrike a doteraz sú nemalou hádankou vo svete historikov umenia a archeológov. V Ríme rozmnožil Dr. Cincík podstatne aj materiál k iným prácam, na ktoré sa už roky chystal, najmä však ku štúdii o starých slovenských prokoch umenia o Cuthbertovom Evangelistári a o počiatkoch stavitel'ského umenia na Slovensku.

Život slovenskej emigrácie v Ríme nebol l'ahký a takmer všetky sily sa tu míňali bojom o holú existenciu. Je obdivuhodné, že Dr. Cincík aj napriek týmto ťažkým okolnostiam vedel sa tu tak plodne venovať svojej vede a akoby ukradomky, znova po dlhých rokoch kreslí do náčrtníka pôvabné motívy tejto krajiny umelcov.

V roku 1948 odchodí Dr. Cincík do Spojených Štátov na pozvanie kolégia na Mississippi, v Nauvoo, Ill., ako profesor dejín umenia. V Illinois pôsobí však iba čosi vyše roka a potom sa usadzuje natrvalo v Clevelande, kde sa stáva umeleckým poradcom firmy J. Ellsworth Potter a Assoc., venujúcej sa skoro výlučne dekoratívným umeniam a kostolnej monumentálnej architektúre. Je to do istej miery vari irónia osudu, že Dr. Cincík v umelecky vycibrenej a požadovačnej Európe potláča svoj výtvarnícky talent a venuje sa v prvom rade vede, kým v pragmatistickej Amerike odrazu výtvarníctvo, umenie stáva sa jeho hlavným povolaním a vede sa venuje v zriedkavých vol'ných chvíl'ach a za ťažkých finančných obetí.

Prvým vel'kým dielom, na ktoré sa Dr. Cincík v Amerike podujíma, bola výzdoba kostola sv. Cyrila a Metoda v Lakewood, Ohio. Farár osady, Msgr. Fr. Duboš, dáva Cincíkovi vol'nú ruku a bazilikalný byzantský štýl kostola ako by ponúkal svoje steny na výzdobu motívmi, ktoré sú nadovšetko drahé Dr. Cincíkovi ako učencovi i ako umelcovi. Celá cyrilo-metodejská epopeja ožije tu v nástenných figurálnych mal'bách, (360 postáv) a slovenské kniežatá, ktorým kedysi dal tváre na slovenských poštových známkach, tu zasa v medajlónoch, a v ornamentike doby kniežat ohnivá dejinnej reťaze obtáčajú kostol, zdôrazňujúc dobové pozadie účinkovania patrónov kostola na Slovensku. Posviacka kostola bola nielen vel'kou náboženskou, ale aj kultúrnou udalosťou. Dr. Cincík v Amerike stal sa vedúcou autoritou vo veciach monumentálneho umenia. Nie div, že pri stavbe nového Opátstva sv. Andreja Svorada opát T. Kojiš berie si Cincíka za poradcu vo veciach umeleckých a technických. Výsledkom ich spolupráce s architektom J. E. Potterom je slohove majstrovsky vyvážená budova opátstva, v ktorej ako drahokam skvie sa priestranná opátska kaplnka, vyzdobená mal'bami na zlate a rezbami Dr. Cincíka.

Sotva je opátstvo dokončené, prichodí na rad d'alšie vel'ké dielo, chrám sv. Benedikta, takmer v bezprostrednej blízkosti opátstva sv. Andreja. Tento chrám je postavený v slohu rímskeho a tereziánskeho baroka, štylizovaného do moderných zjednodušených línií. Na vonkajšej i

vnútornej výzdobe tohto chrámu Dr. Cincík brilantne ukázal, ako suverénne ovláda všetky techniky a materiály umeleckej tvorby. Priestranstvá svätyne dali mu možnosť širokého rozmachu v nástennej maľbe, mramorová a kamenná výzdoba menila sa na harmóniu materiálu, tvaru a myšlienky v symbole, sklo zažiarilo vo farebných oblokoch a železo, meď a striebro v liatych i tepaných medajlónoch a mriežiach zmäkčuje vlnitými líniami hladkú tvrdosť za ním žiariacich mramorov.

Medzitým čo sa tento veľký projekt dokončoval, v Clevelande a na okolí Dr. Cincík už spolupracoval pri stavbe a výzdobe viacerých kostolov, takže počas posviacky chrámu sv. Benedikta reportér dal Dr. Cincíkovi hrdý titul umelca, ktorý mení "skyline" veľmesta Clevelandu. Doposiaľ jeho dekoratívno-umelecka činnosť v Amerike vykazuje zhruba 24 jednotiek v kostolnom umení, v rozličnom slohovom pojatí.

V krátkej spomienke je nám takto skoro nemožné vymenovať všetky diela, ktoré Dr. Cincík na poli monumentálneho chrámového umenia vytvoril. Aspoň letmo nutno nám však spomenúť tri chrámy na Stredozápade v okolí Chicaga, ktoré umeleckou koncepciou i prevedením vyrovnajú sa vyššie spomínaným trom svätyniam v Clevelande. Je to moderný kostol Najsvätejšej Trojice v Gary, Ind., ktorý bol postavený, keď tu ešte účinkoval terajší biskup Andrej Grutka, potom kostol Ružencovej Panny Márie na južnej strane Chicaga (uspôsobený románský sloh), kde účinkuje Rev. Andrej Valčičák a konečne práve sa dokončujúci pútnický kostol Slovenských františkánov vo Valparaiso, Ind. (gotika). Každý z týchto kostolov je dielom svojráznym, kde kresťanský univerzalizmus dostáva špeciálny slovenský nádych a dejiny slovenského umenia budú raz tieto diela registrovať nielen preto, že ich tvoril Slovák, ale aj preto, že na každom z nich je čosi integráne slovenského tak v motívoch, ako aj ich podaní, ich farbe a línii.

Je len samozrejmé, že ako vedľajší produkt týchto veľkých výtvarných diel za posledné roky nahromadil sa aj značný počet drobnejších Cincíkových grafických, maliarských, ba aj rezbárskych prác, ktoré dnes zdobia byty jeho priateľov i verejné inštitúcie, ako napr. hrdnský portrét "Jánošíka" v nadživotnej veľkosti, venovaný Father Lachom pre Alliance College v Cambridge Springs, Pa. ako memoriál Petrovi Jurčákovi, impresionistický portrét pani Čulenovej, námestie bratislavskej pred kostolom Sv. Trojice v zime, ktoré je v majetku Dr. Joz. Mikuša vo Washingtone, krajinky v majetku P. Gavulu, V. Mihalovića, náčrty k portrétom Msgr. Mlynaroviča, Dr. Bartka a Andreja Žarnova, portrét "Kráľa Svätopluka" v Kráľovskej sieni Slov. domu v Montreáli, Canada a na stá kresieb, čŕt a škíc, väčšinou v autorom vlastníctve. Umelecké, dekoratívné predmety a maľby pre výstavy národopisu v New Yorku, N. Y., v Akrone, O., a pre výstavu Slováci v Amerike a po svete v Clevelande, O.

Možno povedať, že v Amerike sa prelomila tá hať, ktorá roky a roky zadržovala prúd Cincíkovej umeleckej tvorivosti, ale na druhej strane nespustil zátvory pre prúdy tvorivosti vedeckej. Ako nikdy predtým, obidve tieto složky jeho tvorivého génia sú dnes v rovnováhe a takmer súčasne produkuje diela umelecké aj vedecké. Okrem drobnejších prác hodno zaznačiť jeho jedinečnú štúdiu o "Jánošíkovej valaške", ktorú uverejnil v Literárnom Almanachu časopisu Slovák v Amerike, kde vyšiel aj prvý náčrt jeho obsiahleho diela, vydaného neskôr po anglicky v knižnej forme pod názvom "Anglo-Saxon and Slovak-Avar Patterns of the Cuthbert Gospel". Táto kniha je vzácnym príspevkom k dejinám slovenského umenia, ktoré ňou posunuje až do predveľkomoravskej doby. Oveľa ďalej do minulosti však ide v diele "Staroslovanský pôvod spiniek-spôn", kde sleduje základné prvky ľudových goralských spôn až do slovanskej pravlasti v okolí Pripeťu, Dnepra a Donu. Pomaly, ale iste rastie a dostáva pevné formy rukopis ďalšieho diela o staviteľskom umení na Slovensku v dobách predcyrilo-metodejských a cyrilo-metodejských a iné priekopnické námety.

Osobitnou a veľmi úspešnou kapitolou Cincíkovho historického výskumu sú už publikované i nepublikované state veľkej monografie o majorovi Jánovi L. Polereckom, potomkovi kuruckého kapitána Mateja Polereckého a jeho emigrovaného syna, ktorý sa stal francúzskym grófom a generálom vlastného pluku husárov v Alsasku. Major J. L. Polerecký bojoval v radoch francúzskych husárov, ktorí došli na pomoc Jurajovi Washingtonovi, aby po víťaznej revolučnej vojne a vybojovani americkej slobody a štátnosti zrieka sa hodnosti i rodových titulov a ostáva v Amerike. Štúdie Cincíkove o Polereckom sú nielen príspevkom k dejinám prvopočiatkov amerických Slovákov, ale aj príspevkom ku všeobecným americkým dejinám. Sú príspevkom takej hodnoty, že viaceré historické spoločnosti zvolili za to Dr. Cincíka za svojho riadneho člena a zasa za jeho práce z ranných dejín umenia Slovákov a Slovanov vôbec, za člena Amer. Akademií (napr. Mediaeval Academy of America, Cambridge, Mass.).

Nebyť priveľkej roztratenosti tvorive činných Slovákov v Amerike, zaiste aj tu by sa už bol mnoho ráz uplatnil jeho inšpiračný vplyv a dal vznik viacerým dielam iných slovenských umelcov a spisovateľov. Napriek tomu však nutno aspoň zaznačiť vkusne graficky vypravené dielko "Kronika slovenská", napísané autorom tohto článku na podklade Cincíkových kresieb.

* * *

Ak by sme posudzovali životné osudy Dr. Cincíka na podklade obrazu, ktorý dostaneme štúdiom života jeho vrstovníkov, museli by sme povedať, že šťastie a úspech mu podávali ruku a previedli ho aj cez tie najťažšie úskalia. Veď tí jeho vrstovníci, ktorí ostali na Slovensku, boli

až do jedného buď celkom zlomení a keď nie zlomení, teda tak pridusení režimom neslobody, že na slobodnú tvorbu či už vo vede alebo v umení nemôžu ani myslieť. Ale ani tí, ktorým sa podarilo utiecť do slobodného sveta, nemôžu sa chváliť mnohými úspechmi. Zápas o každodenný chlieb skoro všetkých odviedol vari iba s výnimkou kňazov, inžinierov a lekárov ďaleko od oblasti záujmov a prirodzeného poľa intelektuálnej alebo profesionálnej činnosti. No, napriek tomu, že emigrantský život Dr. Cincíka nie je poznačený osobnou tragikou a s úspechom sa stretajú všetky jeho umelecké i vedecké diela, jeho nútený odchod zo Slovenska je jednou z veľkých národných tragédií. Je síce pravda, že nebyť emigrácie, možno nikdy by sa neboli naplno otvorili žriedla jeho umeleckej tvorivosti, ale ako vedec a organizátor umeleckého života s oporou inštitúcií slovenských bol by vykonal oveľa viac, než si mohol trúfať vykonať sám. Okrem toho nepochybujeme, že pod jeho vedením ako profesora na bratislavskej univerzite boli by už vyrástli viaceré generácie mladých umeleckých historikov a učencov, hotových prevziať fakľu a pustiť sa v tejto štafete za ďalšími výškami kultúrnej úrovne slovenskej a na nové výboje. Dotyk génia nie je častý v generačných výmenách národov a nám, ktorí Cincíka pozdravujeme z príležitosti päťdesiatky, prichodí na um jeden z najtrpkejších Beniakových veršov, do ktorého zhrnul celú slovenskú biedu dnešných dní:

Akí sme my rod žobrací,
čo sám si dubovinu vytne . . .

Dub Cincíkovej tvorivosti síce ešte stojí pevne, ale presadený je do novej zeme a len to nás utešuje, že koreňmi aj popod "železnú oponu" napája sa životnými šťavami rodnej zeme a tôňou svojej košatej koruny chráni pred páľavou červeného slnca tie lány slovenskej kultúry, z ktorých raz, veríme, vyrastie veľkosť slovenského ducha, aby svojimi pokladmi prispel do pokladnice ľudskosti, úcty človeku a jeho slobode; k veciam, ktoré si tak vysoko cení a váži aj jubilujúci Dr. Jozef Cincík.

BIBLIOGRAFIA PRÁC DR. JOZEFA CINCÍKA

VEDECKÉ, UMELECKÉ A POPULARIZAČNÉ SPISY

Duch europskej palety. Štúdia esteticko-kritická. Vyd. Detvan, Praha: 1932. Str. 24.

Martin Benka. Seria: Slovenskí umelci, zv. 2. Vyd. "U nás." Bratislava: 1935. Str. 14, ilustr. 41.

Jakub Bohdan, anglický dvorný maliar zo Slovenska (1660-1724). Monografický náčrtok s angl. resumé. Vyd. Matica slovenská, T. Sv. Martin: 1935. Osobitný odtlačok zo Slovenských Pohľadov. Str. 23, vyobr. 2.

Barokové freská Jeana Jos. Chamanta a Ant. Fr. Maulbertscha na Slovensku. Príspevok k slovenskému výtvar. baroku. Vyd. Matica slovenská, T. Sv. Martin: 1938. (Francúzske, talianske a nemecké resumé.) Str. 120, tab. 1, vyobr. 57.

Pútnický kostol a kláštor v Šaštíne. Umelecko-historický náčrt. Vyd. Ústav saleziánov, Šaštín: 1948. Str. 32, obr. 8.

Pomníky dvoch letcov — Due monumenti di aviatori. Štúdia porovnávaco-kritická. Dvojjazyčné vyd. slovensko-talianske. Vyd. Matica slovenská, T. Sv. Martin: 1939. (Osobitný odtlačok zo Slov. Pohľadov, roč. 55.) Str. 20, vyobr. 4.

Novému výtvarnému umeniu. Pojmy a pohľady. Vyd. Matica slovenská, T. Sv. Martin: 1940. (Osobitný odtlačok Slov. Pohľadov s illustr., roč 56. Str. 1-22.)

Jozef Hanula — Spomienky slovenského maliara. Rukopisné zpracovanie a redaktorská úprava podľa roztratených poznámok maliara s doslovom o umelcovi a s výberom ilustr. Vyd. Matica slovenská, T. Sv. Martin: 1940. Ilustr. 35.

Starí slovenskí grafici. Štúdia bohato ilustr., 4 formátu. Vyd. Neografia, T. Sv. Martin: 1941. (Odtlačok zo Slovenského Typografa, roč. 1941 so značkou Ľ. Fullu.) Str. 41.

Duch a farby tejto zeme. Štúdia esteticko-kritická. Vyd. Matica slovenská, T. Sv. Martin: 1941-2. (Osobitný odtlačok Slov. Pohľadov, roč. 57.)

Slovenské grafické umenie. Seria: Knižnica Výtvarného umenia. Vyd. T. Sv. Martin: 1944. Str. 94, obr. 28.

Grafika Ľuda Fullu. Monografia a súpis prác umelca z rokov 1927-42, bohato ilustr. Vyd. Matica slovenská, T. Sv. Martin: 1944. (500 číslovaných výtlačkov.) Str. 72.

Meč slovenského vladára. Štúdia o počiatkoch slovenského výtvarného umenia. Vyd. Obrana Press, Scranton, Pa.: 1947. Str. 183-240, tab. 15, príl. 7, mapy 3.

(150 číslovaných výtlačkov pre vedecké účele, s anglickým zhrnutím a doložkou (str. 5-25) vyd. r. 1956. ako výňatok.)

The Church of St. Benedict. Descriptive Guide. Opis kostola v spolupráci s Rev. Ľ. Hudákom, O.S.B., Cleveland, Ohio: 1953. Str. 80, obr. 35.

Ancient Slovak Fibulas and Pseudofibulas. Štúdia z ranehistorického kovorobného umenia Slovákov s angl. zhrnutím, bohato ilustr. Vyd. J. J. Lach, Whiting, Ind.: 1957. Str. 105, mapové prílohy.

Pamätnica kostola sv. Ruženca v Chicago, Ill. Opis kostola v angl. a slov. znení. Sprievodná časť v spolupráci s Rev. Andr. Valčičákom. Chicago: 1958.

Anglo-Saxon and Slovak-Avar Patterns of the Cuthbert Gospel. A study in Slovak Art of the Early Carolingian Era. Vyd. Slovak Institute, Cleveland, Ohio — Rome, Italy: 1958. Str. 123, fareb. príl. 1, tab. 14, obr. 8, mapy 2.

ŠTÚDIE, ČLÁNKY, ÚVAHY A POZNÁMKY

Nemecký problém na Slovensku. Revue "Luk", roč. 1., 1930. Str. 119-121.

Umenia sochárske a Slovensko. Sborník: "Slovenská prítomnosť literárna a umelecká". Red. J. Smrek. Vyd. L. Mazáč, Praha: 1931.

O grafike Kolomana Sokola. Vestník: "Družstvení Práce", čís. apr.—máj. Praha. 1931.

Grafik Koloman Sokol. Revue: "Luk". roč. II. 1931. Str. 107.

O javištnom osvetľovaní. "Naše Divadlo". Vyd. "ÚSOD", T. Sv. Martin: 1934.

Slovenčina po prvý raz na javisku. "Naše Divadlo". Vyd. "ÚSOD", T. Sv. Martin: 1935.

Sochári Dunajskovci. Matičné "Slovensko". roč. 1935.

J. B. Klemens, slovenský vynálezca. Matičné "Slovensko", roč. 1936.

Vianoce vo výtvarnom umení. Matičné "Slovensko", roč. 1937-38.

Slowackie sztuky piekne. Revue: "Tygodnik illustrowani". Vyd. Gebethner i Wolf, Warszawa: 1939. Ilustr.

Vodoznačky starých papierní v Turci z rokov 1656-1704. "Slovenský Typograf", roč. III., čís. 1-2. T. Sv. Martin: 1941.

Ako nažíval slovenský typograf v rokoch 1640-1670. "Slovenský typograf", roč. III., čís. 1-2. T. Sv. Martin: 1941. Str. 52-53.

Slovakische Volkskunst — Eine Uralte Kunst Europas. Revue nemeckých vysokých učilíšť a univerzít: "Hochschulblatt Sachsen", Dresden: 1942.

K podstate slovenského ľudového umenia. Matičné "Slovensko", roč. VIII. T. Sv. Martin: 1942. Str. 125-32.

Neznáme klenbové maľby Jozefa Wintelhaltera v Trnave. Historický Sborník Matice slovenskej, roč. II., T. Sv. Martin: 1942-3.

Stenové a klenbové maľby bývalého jezuitského kostola v Trenčíne, 1712-13. Histor. Sborník Matice slovenskej, roč. I., T. Sv. Martin: 1943. Str. 15-29.

Zomrel Milan Thomka Mitrovský. "Slovenské Pohľady", roč. LIX., T. Sv. Martin: 1943. Str. 718-21.

Za maliarom Jozefom Hanulom. "Slovenské Pohľady", roč. LX., T. Sv. Martin: 1944. Str. 678-79.

A Study of Documents from the Earliest Slovak-American Connections. Prví prisťahovalci v XVII. storočí. "Slovenské Noviny", roč. I., 13. jan., Cleveland, O.: 1950.

Jánošík. Outline in fine arts. V diele "Jánošík" — a Carpathian Saga — Terchová, 1688. — L. Sv. Mikuláš, 1713. Red. J. Okáľ. Vyd. "Slovák v Amerike", Rev. J. J. Lach. Whiting: 1954. Str. 49. ilustr. 57.

Jánošíkova valaška. Štúdia z dejín útočných zbraní v XVI.-XVIII. storočí. "Literárny Almanach Slováka v Amerike". Vyd. J. J. Lach, Whiting, Ind.: 1954. Str. 41-46. ilustr. 4.

O pôvode Jána L. Polereckého. "Liter. Almanach Slováka v Amerike". Vyd. J. J. Lach. Whiting. Ind.: 1956.

Styk Slovensko-Avarskej ornamentiky s Anglosaskou okolo roku 800. Náčrtok zo štúdií o ranekarolinskom umení slovenskom. "Almanach Slováka v Amerike", vyd. J. J. Lach. Whiting. Ind.: 1957. Str. 126-46, tab. 5. obr. 7.

Poézia slovenských kaštieľov. Kalendár "Jednota", rok 1958.

Major Ján Ladislav Polerecký a iní významní americkí činitelia. Kalendár "Jednota". rok 1958. Str. 50-72. ilustr.

Maľby baziliky sv. Klementa v Ríme. K rímskym prameňom ikonografie cyrilometodejskej. "Lit. almanach Slováka v Amerike". Vyd. J. J. Lach. Whiting, Ind.:1959. Str. 112-19.

GRAFICKÁ A REDAKTORSKO-UPRAVOVATEĽSKÁ UČASŤ

Spisy umeleckého odboru Matice Slovenskej. Započaté Milanom Lichardom: "Príspevkom k teórii slovenskej ľudovej piesne". Vyd. Matica slovenská, T. Sv Martin: 1935 a v nasl. rokoch.

Knižnica Výtvarného umenia. Stručné monografie zo slovenského a svetového umenia. Spolu 10 sv. od autorov: V. Krička. Budinský, Vl. Wagner. Val. Zavarský. A. Guentherová—Mayerová. Rud. Bednárik. H. Leporini. J. G. Cincík. J. Špirko, L. Babič, Waetzoldt. Mnohé vyobrazenia, vreckový formát. Vyd. Matica slovenská. T. Sv. Martin: 1942-44.

Náčrtníky výtvarných umelcov. Faksimilované vydanie fólií z kresieb a náčrtkov alebo štúdií slovenských umelcov v 500 číslovaných exemplároch s úvodným slovom redaktora. Poväčšine 8 rozličných fólií od M. Benku, M. A. Bazovského, Ľ. Fullu, E. Lehotského, Vinc. Hložníka, E. Makovického, Vl. Klimáčeka a sochára J. Kostku. Vyd. Matica slovenská, T. Sv. Martin: 1934-45.

Umenie národov. Veľké monografie umenia. Zv. I. "Rembrandt" s úvodným slovom V. von Bodeho a so životopisným náčrtom umelca od J. G. Cincíka. Veľký formát, farebná, bohatá illustr. (Vydanie ďalších pripravovaných zväzkov — M. Benka. Antické sochárstvo. Koloman Sokol. Španielskí majstri atď. — znemožnili blížiace sa vojnové udalosti na Slovensku.) Vyd. Matica slovenská. T. Sv. Martin: 1944.

Knižnica "Umenie". Teoreticko-estetické spisy a príručky o umeniach. 4 zväzky: B. Zboril: "Umenie a jeho cieľ", Aristoteles: "Poetika", H. Luetzeler: "Úvod do filozofie umenia", Henri Brémond: "Modlitba a poézia". Vyd. Matica slovenská, T. Sv. Martin: 1943-44.

Turč. Sv. Martin a okolie. Bohato ilustrovaný sprievodca. Zostavil Prof. P. Florek. Illustr. J. G. Cincík. Vydal "KUS", T. Sv. Martin: 1935. Str. 174, plán a mapy Turca.

Slovensko. Fotografické dielo K. Plicku. I. a II. vydanie. Obrazy vybral a upravil J. G. Cincík. Vyd. Matica slovenská, T. Sv. Martin: 1937-39.

František Hrušovský: Slovenské dejiny. Zostava a výber obrazov a kreslenie máp dejín Slovenska. Vyd. Matica slovenská, T. Sv. Martin: 1940 (a nasl. vyd.)

J. Špirko: "Cirkevné dejiny". Zv. I. a II. Ilustračná, mapová časť, grafická úprava. Vyd. Matica slovenská, T. Sv. Martin: 1943 (a nasl. vyd.)

Strážcovia a ochrankyne Slovenska. Martin Benka — Valentín Beniak. Koordinácia, redaktorstvo, vydavateľský doslov. Bibliofilské vyd. Matice slovenskej, T. Sv. Martin: 1943.

A Treasury of Slovak Folk Songs. Grafická úprava, obálka a autorstvo ilustrácií. Vyd. J. J. Lach, Whiting, Ind. a L. Deutsch a Crown Publ., New York, N. Y.: 1950. Ilustr. 74.

Kronika Slovákov. Ilustr. iniciálok, frontispicov, ozdobných, pásov a písma. Spolupráca s Jánom Okáľom, básnikom. Tlačou Croatian Franciscan Press, Chicago, Ill.: 1954.

Ant. Mazán—Joz. Ďuriš: "Spievajúce Slovensko — Songs of Slovakia". Grafická úprava, ilustrácie. Vyd. Združenie Slov. Kat. v Amerike: 1955. Celostr. ilustr. 7.

* * * * *

A napokon treba spomenúť aj prekladateľskú a dramatickú spoluprácu.

Preklady z nemčiny, francúzčiny, taliančiny, angličtiny, maďarčiny a z iných jazykov v literárno-umeleckých revue a vo vedeckých slovenských časopisoch ako: "Slovo o umení" od Pabla Picassa, "Cesta po dúhe" od Bontempelliho, štúdia Simándyho o súčasnej maďarskej literatúre. Ďalej preklady divadelných hier do slovenčiny od B. Shawa, O'Neila, Moliera, Pirandella atď. pre ochotnícke javiská ako i pre Národné divadlo v Bratislave (rež. J. Borodáč, A. Bagar, Ferd. Hofman.)

Vo výtvarnej spolupráci so Slov. Národným divadlom v Bratislave zúčastnil sa mimo iných i na hrách amerického autora Eugena O'Neila a Luigi Pirandella. Popri umelecko-výtvarnej spolupráci pri natáčaní filmu "Jánošík" (1935-

36), jeho pracovnom scenáriu a texte, úzko spolupracoval s režišerom Max Fričom a s dramatikom Jurajom Mahenom.

Uviesť bibliografický soznam kritík, recenzií, drobných článkov a poznámok Cincíka, vyžaduje prácu špeciálneho bibliografa a monografické zpracovanie. Nedostatok miesta v tomto zhrnutí tomu zabraňuje.

* * * * *

Grafické a knižné umenie.

Do roku 1932 bolo vydavateľstvo Matice slovenskej najväčším slovenským vydavateľstvom. Už za tajomníctva Štefana Krčméryho boli urobené kroky na slušnejšie grafické zaoblečenie kníh a úpravu tlače. Zásluhou známeho ilustrátora prof. Jar. Vodrážku urobil sa prelom ku vkusnejšej úprave kníh vydávaných Maticou, najmä kníh pre deti a beletrie.

Iba príchodom Dr. Cincíka ako vedúceho umeleckých Matičných odborov, začala sa meniť tvárnosť matičných vydaní na celej čiare. O modernej knižnej grafike, vo veľkých nákladoch rozširovanej, môžeme hovoriť približne od r. 1933. Svedčili o tom nielen celkové grafické rozvrhnutia kníh, obálky, ilustrácie, knižné značky, frontispice, iniciálky a knižné obálky ale aj výber papiera a písma.

Výrazná jednoduchosť, zmysel pre vyváženosť a slohová jasnosť (často až plakátová), vyznačuje obálky a ilustrácie Dr. Cincíka. Pamätáme sa na vkusné obálky Slov. Pohľadov, na zaoblečenie diel M. Rázusa, J. C. Hronského, V. Beniaka, Janka Jesenského, P. Zváňa, Margity Figuli, Zuzky Zgurišky, L. Ondrejova, A. Plávku a i., podobne na vkusné vignety väzieb Sobr. Spisov S. H. Vajanského, Hviezdoslava, Kukučína a i. Čistota grafického rúcha kníh vydaných Maticou potom až do roku 1945 bola tak príznačná, že milovníci dobrej a krásnej knihy a tlačiari na celom Slovensku poznali v nej ducha a plodnú iniciatívnu výtvarnú ruku Dr. Cincíka.

PRÁCE DR. J. G. CINCÍKA NA POLI CIRKEVNÉHO UMENIA

1. Kaplnka seminára Spišskej Kapitule. Spišská Kapitula, Slovensko. Kompletná výzdoba v modernom slovenskom slohu. Rev. J. Skyčák, Joz. Špirko. Spolupráca Martina Benku a Odbornej drevársko-rezbárskej školy v Spiš. Novej Vsi, spolu s prof. sborom. 1942-43.

2. Kostol Panny Márie v Medzilaborciach, Zemplín. Rev. J. Švec. Výzdoba svätyne. Modifikovaný empire. 1943.

3. Guardian Archangel Orphanage, Peoria, Ill. Veľká olejová maľba nad hlav. oltárom v barokovom poňatí. Arcibisk. J. J. Schlarman. 1947-48.

4. St. Mary's Academy and Convent, O.S.B., Nauvoo, Ill. Rev. M. Richarda. Maľby svätyne kaplnky, moderný sloh. 1947.

5. St. Roch's, Slovenian R. C. Church. La Salle, Ill. Rev. Stephen Kassovic. Skladacia dekorácia betlehemskej scény. 1948.

6. Kostol sv. Cyrila a Metoda, Lakewood, Ohio. Msgr. F. Dubosh, A. P. Nástenné maľby a dekorácie. Byzantsko-staroslovenský sloh. 1948-49.

7. Kláštor sv. Andreja-Svorada, O.S.B. Cleveland, Ohio. Opát T. Kojiš, O.S.B. Návrhy, plány a vlastné maľby na úplné zariadenie. Vlastné maľby pre spodnú kaplnku kláštora, spolupráca s architektom na výzdobe budovy. Byzantsko-karolinské-veľomoravské prvky. 1950-51.

8. Kaplnka sestier školy sv. Cyrila a Metoda, Lakewood, Ohio. Msgr. Fr. J. Dubosh, A. P. Úplná maliarska výzdoba, oltáre, drevené a bronzové výzdoby. Moderný sloh. 1951.

9. Kostol Najsv. Mena Ježišovho, Rím kat. (poľský), Cleveland, Ohio, Rev. Stan. Rybacki. Sochárske práce v mramore, oltáre, sochy, kované železo, farebné obloky atď. Moderný sloh. 1951-52.

10. Kostol sv. Benedikta, Cleveland, Ohio. Rev. Leo Rehák, O.S.B. Kompletné vystrojenie a vyzdobenie kostola. Mramor, mozaiky, bronzy, železo, farebné obloky, stenové maľby, drevené náradie, osvetľovacie telesá atď. Modifikovaný barok. 1051-52.

11. Kostol sv. Hyacinta, Cleveland. Ohio. (Rím. kat., poľský), Rev. J. Jarecki. Sochárska, kamenárska, maliarska a architektonická výzdoba hlavného oltára. Moderné poňatie románskeho slohu. 1953.

12. Betlehemská jaskyňa v kláštore slov. Otcov františkánov, Valparaiso, Ind. s pamätnými mestami, hradmi a kostolmi na Slovensku. Rev. Sylv. Jankola, O.F.M. Maľba a drevosádra. 1953-54.

13. Kostol sv. Jána Krstiteľa, Cleveland, Ohio. (Byzantský rít—maďarský). Rev. Ján Bobák. Kompletné práce v mramore, mozaikách, bronz, železo a stenové maľby. Byzantský štýl. 1954.

14. Kláštor Otcov Salvatoriánov, Gary, Ind. Rev. Stan. Matuszík. Výzdoba a celé zariadenie. Moderný štýl. 1954-55.

15. Kostol Panny Márie Ochránkyne, Youngstown, Ohio. (maďarský). Rev. P. Hegyi. Kompletné zariadenie oltárov, sôch, tabuľových i stenových malieb. Gotika. 1955.

16. Kostol Najsv. Trojice, Gary, Ind. Býv. farnosť osv. biskupa A. G. Grutku, D.D. Kompletné zariadenie a výzdoba. Moderný štýl. 1954-56.

17. Kaplnka sestier-učiteliek rádu sv. Cyrila a Metoda, Gary, Ind. Býv. farnosť osv. biskupa A. G. Grutku. Renovácia v modernom štýle. 1956.

18. Kostol sv. Jána, Amherstburg, Ont., Canada. Otcovia baziliáni. Sochárska, mramorová výzdoba svätyne a dvoch oltárov. 1955.

19. Kláštor sestier sv. Dominika, Oxford, Mich. Rev. M. Jozefa. Hlavný oltár a farebné obloky. Neoklasicizmus. 1955.

20. Kostol sv. Ruženca, Chicago, Ill. Rev. Andr. Valčičák. Kompletné zariadenie a výzdoba. Modifikovaný románsky štýl. 1957-58.

21. Kostol sv. Cyrila a Metoda, Clifton, N. J. Rev. Lawr. Pollák, O.F.M. Návrh na hlavný oltár a svätyňu. Modifikovaný barok. 1956.

22. Kostol Najsv. Srdca Ježišovho, Palmerton, Pa. Rev. J. Matloš. Kompletné zariadenie oltárov a sochárske kovové práce. Mramor, mozaiky, bronz, železo, drevo, atď Moderný štýl. 1957.

23. Kláštor sestier sv. Cyrila a Metoda, Danville, Pa. M. M. Krescencia. Doplňky a mozaikové zariadenia novej kaplnky. Moderný štýl. 1958.

24. Fontána-svätostánok sv. Františka v kláštore Otcov Františkánov Sedembolestnej Panny Márie, Valparaiso, Ind. Rev. Gilbert Maga, O.F.M. Mramorové súsošie. 1958.

25. Kostol kláštora Otcov Františkánov Sedembolestnej Panny Márie, Valparaiso, Ind. Rev. Gilbert Maga, O.F.M. Kompletné zariadenie a výzdoba, svietniky, oltárne kríže, stenové maľby, farebné obloky. Modifikovaná gotika. 1958-59.

Ó, HVIEZDY!

Zdá sa, že láskou horíte,
bo vaše líca ďaleké
umývajú sa na rieke,
čo sa tu teší v koryte.

Bytom na čistej oblohe
ako len máte záujem
o našu zafúľanú zem,
o jej hyeny dvojnohé? . . .

Všimnite si nás! Väčšina
s ovisnutými hlavami
netuší, čo je za vami,
čo končí tam, čo začína.

Z noci na noc ste bližšie mi
v svetelnej svojej reklame,
lebo, viem, že ma neklame,
keď o pokoji šepce mi . . .

A trpím, trpím nadmieru,
bo neostal som bez citu
pre prorokyne úsvitu
a pre ich skromnú nádheru.

Túžba má ostrú ostrohu
a na môj výkrik bez hriechu
daruj mi, Bože, v potechu
noc, čo má hviezdnu oblohu!

Gorazd Zvonický

L Ú Č E N I E

Po 35 ročnom pobyte v meste East Chicago, Ind., vzdajúc sa farnosti, ktorú som založil a vybudoval, po dlhých mučivých rozjimaniach pobral som sa do kláštora Sedembolestnej Bohorodičky slovenských františkánov vo Valparaiso, Ind.

2.

Tu ostať nemôžem viac a lúčiť sa preťažko mi;
zdá sa, zdá, porobené mám.
Sťaby ma ktosi vábil z hluku sveta dúhou za horami
k tajomným zjaveniam.
Do zeme vrasteného i s koreňom ma trhá,
žiarlivosť korunu mi kmáše, mrcha,
a nedbá, že ma presadzovať hrozne bolí,
bo stratím všetko sťa osirelé decko,
a prázdny ostanem jak po suchote doly.

Pod Krížom z útrob stonal som:
Oddám sa, budem verný aj tu v hriešnom meste,
kde na nároží v tôni parku stojí dom,
môj pot a slza na ňom. Ponechajže ma v ňom ešte;
buď so mnou, budem s Tebou. Keď Ti padnú viečka,
neboj sa, že sa tvoja ustatá hruď nevyspí;
pozor dám na krok z izby do izby,
a na svietniku nevyhasne sviečka.

I.

"Som Cesta, ktorá svoju cestu má,
nech oko tvoje iné cesty neskúma."
Chcel odísť. Dýchol v moju tvár . . .
Oh, čo si počnem, samotár?
I pokryli ma čierne bôle jak chmáry októbrové pole.
Ústami vypálených záhrad moja hruď Ťa prosí —
neodchoď. Kto vie, či ma navštívi sen
a či v hrudu znova padne perla rosy,
a či o Tebe jak dnes, budem spievať len?
Kto vie, či ma zas iné neovanú ozóny
a či ten hlas tvoj izbami sa znovu rozzvoní,
a bude chcieť sny moje žiarlivosťou lámať,
a z veľkých okien trhať záclon zamat?

Si láska neústupná; trhať vieš i spojiť,
objímať božsky, v láske všetko zhojiť,
svedomiu milovaných dovolíš sa zhrýsť.
Povedz, mi, povedz, kam mám ísť?
"Povstaň hneď, zotri z čela chladny pot
a za mnou poď!"

3.

Bol večer, bol už júl
a chotár pousnul,
Hnali sa z kriku mesta kroky krídlasté
vlnilo sa vo vlasoch, iskrilo sa po ceste.
Kytice hviezdne, lístie alejí a líp
padali zarosené do očí.
Jak z luku vystrelený šíp
hnal som sa za ním do noci.
Zo spálne výšav baršúnový paplón
na sladko spiaci chotár padal dokola.
Hľa, nad poľami starej luny neni,
pominula sa tíško zo stola
jak hrozienkový koláč deťmi dojedený.

4.

Počujte, hviezdy-družky, šepcem to len vám,
nevie to ešte ani jasmínový háj:
o svojej láske nech vám rozprávam,
som ako duša, zrelá na vydaj.
Jak zo slonovej kosti veže
zvučia moje piesne svieže,
budia chotár, letia na azúr,
zamiloval si ma večný Trubadúr.

Nech teda bude hostina,
a nech sa radosť zažína,
nech prelieva sa do vína,
keď mi dušu z mestskej trmy
Milenec vedie na svoj končiar strmý.

Miloš K. Mlynarovič

VÝSKUM CYRILOMETODSKÉHO OBDOBIA V ROKOCH 1946-1958

Michal Lacko, S.J.

Už je tomu vyše sto rokov, čo sa začal výskum cyrilometodského obdobia na nových základoch, a ešte aj dnes ostáva neriešených množstvo problémov. Preto nie div, že aj teraz najvýznamnejší historici prvopočiatkov kresťanstva a vzdelanosti u Slovanov venujú sa s celým záujmom tomuto obdobiu. Aj v povojnových rokoch (1946-1958) objavilo sa už asi 120 väčších-menších prác, z ktorých niektoré možno nazvať naozaj objavmi, nakoľko priniesli buď definitívnu odpoveď na vážnejšie problémy, alebo aspoň otvorili nové horizonty a ponúkajú ďalších vedcov k výskumu. V tejto súhrnnej práci nechcem sa zaoberať všetkými rozpravami, ale iba tými hlavnejšími, zoskupiac ich okolo niekoľkých problémov. Úvodom podávam prehľad novších vydaní cyrilometodských prameňov a inej vedeckej literatúry.

1. PREHĽAD NOVŠÍCH VYDANÍ PRAMEŇOV

Ponajprv chcem zaznamenať, že v tomto našom povojnovom období vznikol v Zagrebe roku 1952 osobitný vedecký ústav, čo sa venuje výskumu cyrilometodskej doby a jej duchovného olkazu pod menom: *Staroslavenski Institut.*[1] Výsledky práce uverejňuje v časopise *Slovo* a v sérii sborníkov "Radovi staroslavenskog Instituta". Ako chorvátska ustanovizeň, prihliada v prvom rade na glagolské písomníctvo, pestované predovšetkým v kraji okolo jadranského mora. Tento Inštitút pripravuje nové základné vydanie staroslovenských žití Sv. Cyrila a Metoda, ktoré podľa programu malo vyjsť už roku 1958, no doteraz zdá sa ešte nevyšlo. Dielo je plánované takto: Z jednej strany bude vydaný kritický staroslovenský text a z druhej latinský preklad s vysvetlivkami pod čiarou z pera Mons. Fraňa Grivca, dnes jedného z najvýznamnejších špecialistov cyrilometodských štúdií. Jeho latinský preklad bol síce vydaný roku 1941 v *Acta Academiae Velehradensis,*[2] tieto však dnes nemožno dostať, a okrem toho vysvetlivky budú prepracované podľa najnovších výskumov. Tenže Mons. F. Grivec vydal roku 1951 slovinský preklad spomenutých žití s vysvetlivkami,[3] a r. 1947 *Pochvalné slovo na česť Sv. Cyrila a Metoda* v latinskom preklade s rozpravou, v ktorej dokazuje, že autorom tohoto *Slova* je učeník Sv. bratov kňaz Konštantin bulharský.[4] Významný český špecialista Jozef Vašica vylal kritický staroslovenský

ský text, latinský preklad a úvodnú rozpravu významnej pamiatky zvanej *Slovo na prenesenie pozostatkov slávneho Klimenta pápeža Rímskeho.*[5] Tu dokazuje, že staroslovenský text je prekladom Klimenta bulharského z gréckeho spisu sv. Cyrila.

V slovenčine Ján Stanislav vydal nové rozmnožené vydanie *Žitia Sv. Cyrila a Metoda*[6] a preklad *Žitia Klimenta bulharského* s obsiahlym úvodom.[7]

Nakladateľstvo Styria v Štajerskom Hradci začalo vydávať novú sériu prekladov *Slovanski dejepisci,* a v nej ako prvý zväzok vydalo nemecký preklad *Staroslovenských žití Sv. Cyrila a Metoda s poznámkami.*[8]

Ku všetkým pramenným prácam vyžaduje sa ako základná pomôcka dobrý slovník. Doteraz najlepším staroslovenským slovníkom bol Miklošičov, vydaný pred 100 rokmi, ktorý z jednej strany nemožno dostať, a z druhej je prekonaný novšími filologickými štúdiami. A preto Slovanský ústav v Prahe už dávnejšie pripravoval nové spracovanie staroslovenského slovníka, a konečne r. 1958 pristúpilo sa k jeho vydávaniu prvým zväzočkom. Roku 1959 majú vyjsť ďalšie dva. *Slovník jazyka staroslověnského*[9] podáva ku každému staroslovenskému slovu preklad v češtine, ruštine, nemčine, gréčtine a latinčine. Vysvetlivky sú po latinsky. Pri každom hesle sú uvedené citácie zo staroslovenských pamiatok. Až bude slovník hotový, bude prvoradou pomôckou pri ďalšom bádaní cyrilometodejského obdobia.

2. DVA NOVÉ OBJAVY PÍSANÝCH PRAMEŇOV

Roku 1952 mníchovský profesor Wilhelm Lettenbauer uverenil svoju rozpravu o objavení piatich staroslovenských slov zapísaných v istom latinskom kódexe.[10] Slová sú tieto: *Isiku – komusdo – imeti – be(z) – poveleni(a).* Slová sú zapísané latinkou ako glosa v právnickej kanonickej sbierke *Dionysiana augmentata* a sám kódex dostal sa do Mníchova v minulom storočí z Regensburgu, z kláštora Sv. Emeráma, a preto slavisti ich nazvali *Sväto-emerámske glosy.* Vo svojej rozprave prof. Lettenbauer dokazuje, že spomenutý kódex bol napísaný v Ríme a bol daný pápežom Jánom VIII. svätému Metodovi, ako príručka cirkevného práva pre Veľkú Moravu. Glosy sú nadpísané nad tak zvaným 35. "apošolským kánonom", kde sa predpisuje, že v každom národe (staroslov. jazyku) má byť medzi biskupmi jeden prvý, čiže arcibiskup, ktorého majú poslúchať, a bez jeho vedomia (v glose: *bez povelenia*) nemajú nič podnikať. Autor dokazuje, že glosy boli napísané niekym, ktorému viacej bol bežný grécky text vyššie uvedeného predpisu, lebo staroslovenské glosy viacej sa zhodujú s gréckym textom než s latinským, a to mohol byť sám sv. Metod. Tu by sme mali objavený najstarší doteraz známy zápis slovanskej reči vôbec.

Tento objav pohnul Jozefa Vašicu k ďalšiemu výskumu.[11] V XV. kapitole *Žitia Metodovho* sa hovorí, že Sv. Metod medzi iným preložil z gréčtiny do staroslovenčiny aj *nomokánom*.[12] Nomokánon je zbierka cirkevných (kanones) a občianskych (nomoi) zákonov týkajúcich sa Cirkvi. V období cyrilometodskom boli v gréckej Cirkvi známe dva nomokánony. Prvá sa zvala *Synagoge* majúca 50 hláv spracovaných systematicky, a. druhý *Syntagma* majúca 14 hláv spracovovaných chronologicky. Otázka je, či sv. Metod vôbec preložil nomokánon, a ak preložil, tak ktorý zo spomenutých dvoch?

Vašica preskúmal najstaršie zachované rukopisy staroslovenských nomokánonov[13] a zistil že v nich celkom chýba časť civilných zákonov, v časti cirkevných zákonov z 377 paragrafov *Synagoge* chýba 142, teda viac než tretina, a aj v tých, čo sú preložené, nachádzajú sa vložky vzaté z cirkevného práva západnej Cirkvi. Už z tohoto autor usudzuje, že preklad musel vyhotoviť niekto, kto si mohol dovoliť zrobiť takéto zmeny, nepodliehajúc právomoci byzantskej Cirkvi, a z druhej strany oboznámený s predpismi západnej Cirkvi, a to sa veľmi dobre hodí na sv. Metoda. Autor potom preskúmal jazyk najstarších rukopisov, a zistil v nich vplyvy panónsko-moravské.[14] Zrovnávajúc nakoniec novoobjavené *Sv. Emerámske glosy*, o ktorých bola reč vyššie, zistil, že tie isté slová sa nachádzajú v najstaršom rukopise nomokánonu. Z toho všetkého usudzuje, že sv. Metod naozaj preložil nomokánon, a že teda zpráva *Žitia Metodovho* zodpovedá skutočnosti.

Vo svojich štúdiách išiel ešte ďalej.[15] Vyššie som naznačil, že v najstarších staroslovenských rukopisoch chýba celá časť občianskych zákonov. Prečo? Vašica sa dal študovať najstaršie staroslovenské právnické zbierky známe pod menom *Zakon sudnyj ľudem*, a podrobným rozborom konštrukcie a jazyka prišiel k uzáveru, že *Zakon sudnyj ľudem* je prekladom gréckej *Ekloge* z 8. storočia, a že preklad pochádza z cyrilometodskej doby, ako tomu nasvedčujú znovu panónsko-moravské vplyvy.[16] Preskúmal potom znovu zprávu Žitia Cyrilovho v hlave XIV., kde Rastislavovo posolstvo žiadalo od byzantského cisára učiteľa, "lebo od Vás do všetkých krajín sa rozšírili dobré zákony", a podobne zprávu v V. hlave Žitia Metodovho kde v žiadosti Rastislavovej sa žiada: "pošli nám takého muža, ktorý by nás — *ispravil vsjaku pravdu*". Všeobecne sa to rozumelo: "ktorý by nás naučil všetku pravdu". No Vašica dôvodí, že *ispraviti* znamená aj *vysvetliť*, a *pravda* znamená aj *spravodlivosť*, a tiež knihu podľa ktorej sa vysluhuje spravodlivosť, čiže "zákonník". Teda Rastislav žiadal, aby byzantský cisár poslal muža, ktorý by vedel na Veľkej Morave uviesť a vysvetliť dobrý byzantský zákonník. Podľa všetkého sám sv. Cyril preložil byzanský zákonník *Ekloge*, a ten preklad je základom pre staroslovenský *Zakon sudnyj ľudem*.

Druhý objav, ktorý tak isto rozvíril v posledných rokoch diskusie,

je objav rukopisu tak zvaného *Italského žitia* v jednom kódexe knižnice metropolitnej kapituly v Prahe. Italské žitie bolo už aj doteraz známe z dvoch novších rukopisov v Paríži a v Berlíne. Iba v poslednej dobe nemecký profesor M. Gerhardt objavil, že text parížskeho a berlínskeho kódexu je odpisom z Vatikánskeho kódexu, ktorý je úplnejší, a obsahuje aj prolog-úvod, rozvírila sa vedecká diskusia okolo niektorých doteraz nejasných bodov.[17] Ponajprv sa dokázalo, že autorom *Italského žitia* je Lev biskup velletrijský a ostijský (†1115), ktorý však použil pri svojej práci spis svojho predchodcu na biskupskom stolci velletrijskom Gauderika, z IX. stor. A Gauderik pri zostavovaní svojho spisu použil sv. Cyrilom zostavený opis nájdenia a prenesenia pozostatkov sv. Klimenta, ako aj výňatky zo staroslovenského žitia Cyrilovho v latinskom preklade. Tieto uzávery sú jednodušne prijaté.

Avšak objavením pražského kódexu rozvírila sa debata okolo dávnej spornej otázky: Boli obidvaja sv. bratia biskupi, alebo len sv. Metod? Otázkou biskupskej hodnosti sv. Cyrila sa zaoberal hlavne P. Štefan Sakač, ktorý vo svojej rozprave vydanej roku 1950 rozhodne sa postavil na obranu biskupskej hodnosti sv. Cyrila.[18] Doteraz jediným výslovným dôkazom tejto hodnosti bolo tvrdenie *Italského žitia,* ako bolo známe z odpisu parížskeho a berlínskeho. Avšak v novoobjavenom kódexe pražskom stojí, že pápež Hadrián v Ríme vysvätil za biskupa "jeho brata Metoda". Aby sa toto dvojaké čítanie objasnilo, siahlo sa po Vatikánskom kódexe, ktorý však žiaľbohu práve na tom mieste je natoľko poškodený, že sa nedá nič pozitívneho prečítať. Mohlo sa však zo zbytkov písmen zistiť aspoň koľko je medzier, teda koľko slov sa mohlo zmestiť v danom riadku. Z toho zrovnania sa uzatvára, že Vatikánsky kódex mal text zhodný s textom pražkého kódexu,[19] a že prepisovači parížskeho a berlínskeho kódexu pre nečitateľnosť miesta chybne doplnili riadok zahrnúc aj sv. Cyrila pri biskupskej vysviacke Metodovej. Dnes teda nemožno dokazovať biskupskú hodnosť sv. Cyrila z *Italského žitia.* To priznáva aj P. Š. Sakač, ktorý však aj naďalej nástojí na platnosti iných , hoci iba implicitných dôkazov.[20] Chorvátsky slavista Marin Tadin, ktorý sa tiež zúčastnil na tejto debate,[21] v otázke hodnosti sv. Cyrila zastáva sotva prijateľnú mienku, že sv. Cyril nebol ani kňazom, ale iba diakonom. No zaujímavý je jeho predpoklad, že miesto, kde sv. Cyril našiel pozostatky sv. Klimenta nie je niekdajší Cherson pri Sebastopole na západnej strane Krymu, ale Kerč na východnej strane Krymu pri Azovskom mori, kzory sa v starých pamiatkach menuje: Korčev, Cerco, Cerchio, Cerso atď. V týchto dvoch posledných veciach je debata ešte otvorená.

3. ARCHEOLOGICKÉ OBJAVY

Pri smrti sv. Metoda v staroslovenských žitiach máme iba krátku

zprávu, že bol pochovaný v svojom biskupskom chráme. Krátke žitie túto zprávu doplňuje: "Bol pochovaný vo veľkom moravskom chráme z ľavej strany v stene za oltárom sv. Bohorodice". Už oddávna vedci si postavili otázku, kde sa nachádzal ten veľký, čiže biskupský chrám cirkvi moravskej? Pravdepodobne v hlavnom meste veľomoravskom. No znovu otázka zostávala neodpovedenou lebo sa nevedelo, kde bolo stredisko a hlavné mesto Veľkej Moravy. V posledných desaťročiach bolo predložených viacej mienok: Velehrad, Staré Mesto, Devín, Bratislava, Nitra, Vyšegrad atď. No všetko to boli iba hypotézy, na ktoré sa naťahovali skromné zprávy v literárnych pamiatkach.

Až v posledných rokoch sa na území spomenutých miest začali obsiahle archeologické vykopávky, ktoré priniesli nové poznatky. Zdá sa, že Nitra sa vylučuje už tým, že ona mala svojho biskupa Wichinga. Devín zdá sa byť priestorove malým, a tiež ležal na pomedzí. Skôr bol pohraničnou obrannou tvrdzou. Na dnešnom Velehrade boli prevedené vykopávky už medzi dvoma vojnami, a zistili sa iba základy stredovekého kláštora. V posledných rokoch sa pokračuje v obšírnych vykopávkach v údolí rieky Moravy, a to na dvoch miestach. Ponajprv V Starom Městе z pravej strany rieky Moravy naproti Uhorskému Hradišťu. Tu v záhone zvanom Valy bolo objavených mnoho mohýl so vzácnymi nálezmi v hroboch, a tiež základy troch kostolov, ako aj iné stavby. Podľa usudzovania vedcov základy jedného kostola pochádzajú z prvej polovice IX. storočia, teda z obdobia pred príchodom Cyrila a Metoda, čo dokazuje, že tu už pred ich príchodom sa šírilo kresťanstvo ohlasované nemeckými misionármi, ako nám o tom svedčia staroslovenské žitia. Druhé dva kostoly majú byť práve z doby, keď tu účinkovali sv. Cyril a Metod. Medzi nálezmi v hroboch sú šperky a iné ozdoby, mince a meče výroby byzantskej, čo dokazuje, že ľudia bývajúci v tejto osade, mali obchodné styky s Byzantom. Od roku 1954 vedú sa archeologické vykopávky južnejšie od Starého Města v obci Mikulčice na brehu Moravy. Tu sa tiež našli základy dvoch kostolov, hroby a iné nálezy. Jeden z objavených kostolov bola trojloďná bazilika dlhá 35 metrov. Objavenie tohoto mesta pri Mikulčiciach skomplikovalo situáciu, nakoľko je teraz medzi vedcami debata, ktoré z objavených miest je strediskom Veľkomoravskej ríše? Jedno z tých dvoch, alebo sa možno objaví ešte ďalšie? Nateraz niet ešte jednoznačnej mienky, hoci viacej pravdepodobnosti má Staré Město. Tu uvidíme, čo prinesú ďalšie vykopávky.[22]

4. LITURGIA SV. PETRA

S moravskými vykopávkami, a so zistením, že na Veľkej Morave jestovalo kresťanstvo už pred príchodom sv. Cyrila a Metoda súvisí ďalšia otázka tak dlho pretriasaná: V ktorom obrade zaviedli sv. bratia bo-

hoslužby v staroslovenskej reči? Staršia mienka, hlavne východoslovanských pravoslávnych autorov bola jelnoznačná, že to bolo v byzantskom obrade. A na to mali bezpochyby viacej náznakov v *Žitiach,* a v samom fakte, že sv. bratia boli Grékmi, a teda vlastnili od mladosti byzantský obrad. Prvé rozpaky vznikli, keď v minulom storočí boli objavené tak zv. *Kyjevské listy,* ktoré obsahujú glagolským písmom napísané staroslovenské texty z latinskej liturgie. Ako je známe, sú to premenlivé časti sv. omše na niektoré dni, ale preložené z nejakej starodávnej predlohy. Objavenie potom staroslovanského textu tak zv. Liturgie Sv. Petra v srbskom monastieri Chilandar na Hore Athos, zpráva v žití sv. Metoda, že on raz pred Svätoplukovým vojskom slúžil *"mšu sv. Petra"* dala pôvod obšírnym výskumom dvoch českých vedcov Mons. Jozefa Vajsa,[23] a vdp. Jozefa Vašicu.[24] Mons. Vajs vydal najstaršie staroslovenské misály rímskej čiže glagolskej liturgie, a J. Vašica ich preskúmal a zistil, že na miestach, kde sa neshodujú s latinskými predlohami, shodujú sa s gréckou predlohou Liturgie Sv. Petra, z ktorej pôvodne boli preložené. Liturgia Sv. Petra sa užívala v kraji okolo Soluna. Nakoľko celé Illyrikum patrilo pod právomoc rímskeho patriarchátu, a v Soluni sídlil vikár rímskeho pápeža, preložili si tamojší Gréci z nejakého starodávneho formulára rímsku liturgiu do gréčtiny, s niektorými domácimi výrazmi. Teda Liturgia Sv. Petra je v podstate rímska, s niektorými gréckymi vplyvmi. Dnes sa berie skoro za isté, že sv. Cyril a Metod, doznavši sa od Rastislavovho posolstva, že na Veľkej Morave nemeckí misionári už zaviedli rímsku liturgiu, preložili hneď ešte pred svojím odchodom na Veľkú Moravu do staroslovenčiny aspoň kánon Liturgie Sv. Petra. Keď sv. bratia prišli roku 867 do Ríma, priniesli so sebou okrem iných bohoslužobných kníh preložených do slovenskej reči, aj tento preklad, žiadajúc potvrdenie od pápeža Hadriána II. Liturgia Sv. Petra sa im hneď dobre zišla, lebo po vysviacke svojich učeníkov, slúžili v rôznych rímskych chrámoch podľa rímsko-slovanského obradu. Pri tejto príležitosti pravdepodobn esv. Cyril sám preložil premenlivé časti tých sv. omší, ktoré potrebovali, a odpis tohoto prekladu sú *Kyjevské lístky*. Keď sv. Metod už ako arcibiskup vracal sa na Veľkú Moravu, majúc potvrdenie samého rímskeho pápeža, všade uvádzal túto rímsko-slovanskú liturgiu, ktorá sa až dodnes zachovala v Chorvátsku okolo Jadranského mora.

Liturgia Sv. Petra preložená a uvedená sv. Cyrilom a Metodom u západných Slovanov sú najjasnejším dôkazom ich rímskosti a katolíckosti. Vašicove výskumy na tomto poli, ako aj vyššiespomenuté archeologické vykopávky priniesli zmätok medzi dnešných novopravoslávnych šíriteľov schizmy v ČSR. Aby zaviedli ľud, dokazovali mu, že iba nekatolícke pravoslávie s byzantsko-slovanskou bohoslužbou je dedičom cyrilometodského závetu, že sv. Cyril a Metod nemali nič spoločnáho so západnou rímskou Cirkvou atď. Vašicove výskumy a archeologické ob-

javy sú zdrcujúcimi dôkazmi proti nim. Daromne sa teraz unúvajú písať proti vyššie vyloženým objavom a uzáverom.[25]

5. PÔVOD GLAGOLSKÉHO PÍSMA

Aj touto otázkou sa špecialisti oddávna zaoberajú, ale iba teraz sa došlo k určitému prijateľnému riešeniu. Ako je známe, staroslovenské písomníctvo pozná dve azbuky: glagolskú a cyrilskú. S tým v súvislosti vzkrslo niekoľko problémov: Ktorú z nich vytvoril sv. Cyril? Jednu alebo druhú, alebo obidve? Ktorá z nich je staršia? Od tejto otázky nezávislou je druhá otázka, ktokoľvek je autorom oboch azbúk, odkiaľ bral predlohu pre svoj výtvor?

Na prvú otázku sa dnes všeobecne tvrdí, že sv. Cyril vytvoril glagolicu. Staršia mienka ,akoby glagolicu bol zostávil sv. Hieronym, ktorá hodne dlho prevládala u Chorvátov, teraz je skoro celkom zanechaná.[26] Čo sa týka cyrilice, všeobecne sa drží, že jej autorom nie je sv. Cyril, ale že vznikla trochu neskoršie a síce v Bulharsku, v X. storočí. Iba najnovšie bulharský slavista Emil Georgiev predložil mienku, že cyrilica je staršia než glagolica, že vznikla samočinne v Bulharsku z dennej potreby u bulharských Slovanov vyjadrovať sa písmom už pred dejstvovaním Cyrila a Metoda.[27] Zdá sa však, že nemá dosť dôkazov, aby prerazil so svojou mienkou. Aj ak boli pred Cyrilom a Metodom nejaké pokusy vyjadriť sa svojským písmom, nebola to ešte všetkými písmenami vystrojená neskoršia cyrilica.

Druhý problém je, akú majú tie dve slovanské písma predlohu. Pre cyrilicu odpoveď je ľahká. Jej predlohou je grécka maiuskula, doplnená niektorými svojskými znakmi, pre čisto slovanské zvuky. V Bulharsku bolo ľahko ju vytvoriť, lebo tam Slovania chtiac-nechtiac vídavali grécke nadpisy na pomníkoch, na peniazoch, ktoré potom prevzali. Úplné písmo bolo vytvorené v X. storočí za cára Simeona, možno ešte za života učeníkov cyrilometodských, uchýlivších sa sem po vyhnaní z Veľkej Moravy.

Ťažšou je otázka o predlohe glagolice. Tu vznikli v posledných desaťročiach rôzne teórie. Okrem starších teórií, že pochádza z gréckej minuskuly, alebo zo "sýrskeho" písma, treba zaznamenať niekoľko novších. Ruskí slavisti ako Vinogradov, Lichačev, Ľvov mienia, že glagolica bola samobytným písmom východných Slovanov, a že ju tam sv. Cyril našiel na svojej ceste ku Chazarom. Miklošič, Pastrnek, J. Hamm dôvodia, že sv. Cyril mal predlohu v gótskom písme. Wessely, Hocij, Lettenbauer ako predlohu kladú latinské písmo. Najnovšiu teóriu, ktorá zdá sa byť najviac prijateľná, predložil Granstrem.[28] Podľa neho predlohou sv. Cyrilovi pri zostavovaní glagolice bola grécka *kryptografia,* čiže zvláštne znaky, užívané v spisoch lekárskych, prírodovedeckých a

iných, zodpovedajúce asi našim znakom v algebre, fyzike, chémii atď. Glagolica má 39 písmen, ale 42 znakov, lebo pre tri písmená sú podvojné znaky. Granstrem našiel v gréckych kódexoch s kryptografickými znakmi predlohu pre 31 písmen. Pre pozostalých 11 znakov sa mu nepodarilo nájsť predlohu, a o nich mieni, že buď mal ešte iné predlohy kryptografie nám neznáme, alebo niektoré písmená sv. Cyril sám vymyslel. Glagolica je teda dielom sv. Cyrila, a vznikla z písma umelého, a aj bola hodne umelá a ťažká. A v tom vidí Granstrem príčinu, že bola dosť skoro premožená cyrilicou.

6. ODKAZ CYRILOMETODSKÝ: SLOVANSKÁ BOHOSLUŽBA

Osudy slovanskej bohoslužby, hlavne na územiach, kde vznikla, ale kde neskoršie celkom zanikla, boli veľmi málo známe. V posednom čase venuje sa pozornosť výskumu trvania slovanskej bohoslužby v Čechách a v Poľsku. Ostáva ešte celkom nepreskýmaným územie Moravy a Slovenska, teda práve tam, kde sv. bratia účinkovali. Osudom slovanskej bohoslužby v Čechách najviac sa venoval Václav Chaloupecký, a to už od prvej svetovej vojny. Na tomto poli vydal viacej veľmi závažných diel, a tesne pred svojou smrťou zhrnul svoje výskumy v rozprave, ktorú predniesol roku 1950 v Českej Akadémii vied.[29] Z jeho prác sa vidí, že sa rímsko-slovanská bohoslužba a písmennosť udržala v Čechách do XII. storočia. Výskumu slovanskej bohoslužby v Poľsku, ktorá sa opierala o vlastnú cirkevnú organizuáciu: krakovskú metropóliu, venuje sa v poslednej dobe prof. Karolina Lanckorońska.[30] Svojou prácou reviduje a na nové základy stavia najstaršie cirkevné dejiny Poľska, a dáva nové vysvetlenie známenu sporu sv. Stanislava mučeníka s kráľom Boleslavom II. Smelým. Aj v Poľsku sa udržala slovanská bohoslužba do XII. storočia. Prof. Lanckorońska pripravuje súhrnný výklad svojih bádaní v anglickej práci, ktorá má vyjsť roku 1959.

* * *

Podali sme tu prehľad výsledkov najnovších bádaní cyrilometodského obdobia. Okrem vyššie uvedených problémov prichodí ešte spomenúť niektoré štúdie o špeciálnych otázkach. Mons. F. Grivec, ktorý sa už dávnejšie venuje cyrilometodskej teológii, aj v poslednom čase uverejnil niekoľko štúdií z toho odboru.[31] Sem spadá aj štúdia Konrada Onascha: *Sv. Pavol v byzanstko-slovanskej misii.*[32] Ponajprv nás uvádza do byzantského prostredia, kde v IX. stor. počas vyostrených vzťahov medzi Rímom a Carihradom vyzdvihovali sv. Pavla, chcejúc mať v ňom akoby predstaviteľa svojich protirímskych tendencií. U sv. Cyrila a Metoda, ktorí mali tak časté styky s Rímom, táto idea sv. Pavla je sotva citeľná, no neskoršie, keď byzantská schizma zasiahla aj južných a vý-

chodných Slovanov, znovu vystúpila idea sv. Pavla do popredia, takže sa nazývali kresťanmi sv. Pavla. Spojitosť so sv. Pavlom odvodili tak, že sv. Metod bol ustanovený na biskupský stolec v Srieme, kde prvým biskupom bol sv. Andronik, poslaný tam sv. Pavlom.

Inou špeciálnou otázkou je určenie miesta, kde bol sv. Metod nemeckými biskupmi väznený v Bavorsku. Staršia mienka predpokladala, že to bol Freising. J. Oswald drží, že je to Niederalteich,[33] a najnovšie prof. A. Ziegler predkladá mienku, že to bol kláštor Ellwangen vo Švábsku, teda najďalej od Veľkej Moravy.[34]

Mohli by sme uviesť ešte niekoľko menších prác, ale už aj tento prehľad svedčí o veľkom záujme dejepiscov pre cyrilometodské obdobie. Uvedení vedci svojím výskumom dali nám odpoveď na niektoré problémy oddávna diskutované, a tak dielo sv. solunských bratov sa nám javí vždy v jasnejšom svetle, takže roku 1963 budeme môcť s lepšími poznatkami oslavovať 1100 rokov od ich príchodu na Veľkú Moravu.

POZNÁMKY

1. Zákon o zriadení Ústavu je uverejnený v prvom šísle časopisu "Slovo", r. 1952. Iniciátorom a prvým predsedom Ústavu je Mons. Svetozar Ritig, aj on známy bádateľ cyrilometodského obdobia. Napísal knihu: "Povijest i pravo slovenštine u crkvenom bogoslužju . . . "
2. Dr. Franciscus Grivec, Vitae Constantini et Methodii. Versio latina, notis dsssertationibusque de fontibus ac theologia SS. Cyrilli et Methodii illustrata. Acta Academiae Velehradensis, XVII, (1941), p. 1-127, 161-277.
3. Dr. France Grivec, Žitja Konstantina in Metodija, Izdala Filozofska fakulteta univerze v Ljubljani, Ljubljana, 1951, str. 178.
4. Franciscus Grivec, Sermo panegyricus in memoriam SS. Cyrilli et Methodii. Acta Academiae Velehradensis, XVIII, (1947) p. 1-25.
5. Dr. Jozef Vašica, Slovo na prenesenie mošte preslavnago Klimenta, neboli Legenda Chersonská. Acta Academiae Velehradensis, XIX (1948), p. 38-80.
6. Ján Stanislav, Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch, Turčiansky Sv. Martin, 1950, str. 225.
7. Ján Stanislav, Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v živote Klimentovom. Preklad Bulharskej a Ochridskej Legendy s úvodom. Tatran, Bratislava, 1950, str. 134.
8. Zwischen Rom und Byzanz. Leben und Wirken der Slavenapostel Kyrillos und Methodios nach den Pannonischen Legenden und der Klemensvita. Übersetzt, eingeleitet und erklärt von Josef Bunoch (=Slavische Geschitsschreiber Bd. I) Verlag Styria, Graz, 1958, str. 197.
9. Slovník jazyka staroslověnského — Lexicon linguae paleoslovenicae. Vydáva Slovanský ústav Československé Akademie věd. Sv. 1, Praha 1958.
10. Wilhelm Lettenbauer, Eine lateinische Kanonessammlung in Mähren im IX. Jahrhundert. Orientalia Christiana Periodica XVIII (Roma 1952), p. 246-269.
11. Josef Vašica, Metodějuv preklad nomokanonu. Slavia XXIV, (Praha 1955), str. 9-41.

12. Vita Methodii cap. 15: . . . togda že i nomokanon, dekše zakonu pravilo . . . preloži".
13. Najstarší rukopis "Syntagma" je z XII. stor., tak zv. "Jefremovskaja kormčaja"; Najstarší rukopis "synagoge" je z XIII. stor. tak zv. "Usťjužskaja kormčaja". Obidva sú v Moskve.
14. Na pr. slová: rok, obrok, nárok, — "istina" v smysle ukradnutá vec, čiže corpus delicti, — "neračenie" v smysle nepriazeň. atď.
15. Joseph Vašica, Origine Cyrillo-Metholienne du plus ancien code slave dit "Zakon sudnyj ljudem". Byzantinoslavica XII (Praha 1951) str. p. 154-174. — tenže: Jazyková povaha Zákona sudného ljudem. Slavia, XXVII (Praha 1958) p. 521-537.
16. Na pr. slová: mdlosť, vstrojiť, — "vsud" v smysle communio. Vašica končí svoju prvú rozpravu takto: "Du monet que l'on insère le Zakon sudnyj ljudem dans le cadre de la littérature cyrillométhodienne, un nouveau chapitre s'ouvre pour le droit tchèque et slovaque qui, dans leurs vrais debuts, se trouvèrent aussi puissamment influencés par le droit byzantin." str. 173.
17. Meyvaert Paul OSB — Devos Paul S.J., Trois énigmea cyrillo-méthodiennes de la Légende Italique" résolues grâce à un document inédit. Analecta Bollandiana, Tom. LXXIII (Bruxelles 1955) p. 375-461. — tí istí: Autour de Léon d'Ostie et de sa "Translatio Clementis, tamže, LXXIV (1956) p. 189-240, — tí istí: La "Légende morave" des SS. Cyrille et Méthode et ses sources. tamže LXXIV (1956) p. 441-469.
18. Stephanus Sakač S.J., De dignitate episcopali S. Cyrilli Thessalonicensis, Orientalia Christiana Periodica XVI, (Roma 1950) p. 237-266: tenže: Novissima de "legenda Italica" et de episcopatu S. Constantini-Cyrilli, tamže XXII (1956) p. 386-388.
20. Z Žitia Cyrilovho rozoberá jeho duchovný závet, čiže modlitbu pred smrťou, ktorú považuje za modlitbu biskupa Cyrila (. . . zachovaj verné Ti stádo, ktorému si ma bol ustanovil za Pastiera . . .)Takto bral túto modlitbu v XVII stor. Sv. Dimitrij Rostovský autor ruských životopisov svätých.
21. Marin Tadin, La Légende intitulée "Translatio corporis Sancti Clementis". Paris 1955, p. 16.
22. Böhm J., Deux églises datant de l' empire de Grande Moravie decouvertes enTchécoslovaquie. Byzantinoslavica XI (Praha 1950) p. 207-222 +2 illust. V. Hrubý, Základy kostela na staroslovanském pohrebišti ve Starém Měste "Na valách". Predběžná studie. Památky archeologické XLVI (Praha 1955) p. 265-299 +20 illustrácií. — J. Eisner, Archeologie o Veľké Moravě, Slavia, XXV (1956) p. 283-289. — V. Hrubý, Staré Město-Veligrad. Archeologický pruvodce po staroslovanských nalezištích, Gottwaldov 1955, str. 9+ illustr. — J. Poulík, Výsledky výzkumu na velko-moravském hradišti "Valy" u Mikulčic. Správa za roky 1954-56. Památky archeologické, XLVIII (1957) p. 241-388.
23. Josip Vajs, Najstariji hrvatskoglagoljski misal, Zagreb 1948, str. 172. Josephus Vajs, Liturgia S. Petri slavica, Acta Academiae Velehradensis XIX (1948) p. 110-115.
24. Josef Vašica, Slovanská liturgie Sv. Petra, Byzantinoslavica VIII (1939-1946) p. 1-54. Tu možno dodať ešte: Dmitrij Čiževskij, "K voprosu o li-

turgiji Sv. Petra", Slovo Nr. 2 (Zagreb 1953) p. 27-41. — Čiževskij podáva zprávu že našiel zmienku o liturgii Sv. Petra u Kosmu bulharského z 10 stor.

25. Jirí Novák, U nas byl vostočnyj obrjad, Golos pravoslavija, (Praga 1955) č. 2 53-59. — Josef Leixner, Počátky naší vzdělanosti, Hlas pravoslaví (Praha 1958) č. 2, str. 48-52. — Jirí Novák, Liturgie Petrova, Pravoslavný Cirkevný Kalendár, Praha 1959 str. 74-78.
26. Naposledy ju bráni ešte Cherubin Šegvič, Le origini del rito slavo-latino in Dalmazia e Croazia, Ephemerides liturgicae, LIV (Roma 1940) str. 38-65.
27. Emil Georgiev, Slavjanskaja pismenosť do Kyrilla i Mefodija, Sofija 1952.
28. Wilhelm Lettenbauer, Zur Entstehung des glagolitischen Alphabets, Slovo Nr. 3 (Zagreb 1953) str. 35-50.

    J. E. Granstrem, O proischoždeniji glagoličeskoj azbuki. Akademia nauk SSSR. Trudy otděla drevnerusskoj literatury. Tom XI (Moskva 1955) str. 35-50.
29. Václav Chaloupecký, Slovanská bohoslužba v čechách, Věstník české akademie věd. Praha 1950, str. 65-80.
30. Karolina Lanckononska, Le vestigia del rito romano-slavo in Polonia, Antemurale I (Roma 1954) p. 13-28. — W sprawie sporu miedzi Boleslawem Śmialym aŚv. Stanislawem. Teki historiczne, Tom IX (Londyn 1958) p. 1-15. Autorka našla podnet k svojmu výskumu hlavne v práci: Józef Uminski, Obrzadek slowianski w Polsce IX-X wieku i zagadnienie drugiej metropoliji polskiej w czasach Boleslawa Chrobrego. Roczniki humanistyczne IV, zeszyt 4 (Lublin 1957) str. 1-44. — Proti týmto novým riešeniam píše Tadeusz Lehr-Splawinski, Czy sa slady istnienia liturgii cyrylo-metodejskiej w davnej Polsce? Slavia XXV (Praha 1956) str. 290-299.
31. Franciscus Grivec, De theologia SS. Cyrilli et Methodii, Acta Academiae Velehradensis, XVII (1941), str. 161-258. — Questiones Cyrillo-Methodianae, Orientalia Christiana Periodica XVIII (195) 2p. 113-134. — De exegesi S. Cyrilli Thessalonicensis, ibidem XX (1954) p. 137-150. — Synthronos — Soprěstoln, Slovo Nr. 1 (1952), p. 6-18. — Na sem Petre, Slovo Nr. 4-5 (1955), p. 24-46.
32. Konrad Onasch, Der Apostel Paulus in der byzantinischen Slavenmission, Zeitschrift für Kirchengeschichte, Band 69. (Stuttgart 1958), p. 219-246.
33. J. Oswald, War der Kloster Ellwangen der Verbannungsort des Slavenapostels Methodius? Müncener Theologische Zeitschrift (1951). p. 316-318.
34. Adolf Zeigler, Der Slavenapostel Methodius im Schwabenlande. Festschrift zur Vierhundertjahrfeier der Universität Dillingen, Dillingen 1949, p. 169-189.

Florentínske posedenia s Pierom Bargellinim

Dr. Ernest Žatko

Čaro, ktoré malo pre mňa svetochýrne mesto umeleckých pamiatok, Florencia, bolo zvyšované osobným poznaním jej niektorých popredných spisovateľov, básnikov a umelcov. Od tej chvíle, čo som bol spoznal spisovateľa P. Bargelliniho, bol som neraz na jeho byte, na Via Bolognese 64, lebo tento umelecko-výtvarný kritik, literárny historik pomáhal mi rozriešiť a osvetliť otázky, ktoré vznikali vo mne vtedy, keď som navštevoval chrámy, múzeá, pamiatky a naďabil na nejasnosť. Stal sa mi súčasťou onej nesmiernej nádhery, ktorú som denne čerpal do seba, chodiac presne do svätostánkov krásy, umenia veľkého štýlu, do zásobarní ducha, ktorých poznanie vyžaduje roky a roky štúdia. Bargellini bol pre mňa živou rukoväťou do umeleckej krásy a vo svojej demokratičnosti, kresťanstve, v osobnom čare stopercentného Florentinčana, s jeho sladkou rečou, analyticky rozbornou prenikavosťou, živosťou a šírkou záujmov otváral mi priestranne horizont do talianskeho života literárneho, náboženského a civilizačno-kultúrneho. Jeho prostredníctvom som spoznal tieto osobnosti: Giulottiho, Giordaniho, Zolliho, La Piru, Nicola Lisiho a. i. Uňho som sa zblížil aj so spisovateľom Matteuccim. K nemu chodievali aj iní mladší spisovatelia a básnici, ktorí mu donášali svoje knihy s venovaním.

Dnes, pravda, prichodí mi banovať, že som si neporobil viac výpiskov z rozhovorov s týmto majstrom, ktorý vychováva vkus nových generácií. Zdá sa mi byť vhodným, aby som pred rekapituláciou myšlienok z rozhovorov s ním predoslal sopár životopisných poznámok o ňom, ako aj niekoľko skromných dát o jeho diele.

Piero Bargellini narodil sa vo Florencii roku 1897. Po kariére zememeriča, maliara a vojaka prechádza k literatúre po skončení prvej svetovej vojny. V občianskom živote dosahuje hodnosť hl. inšpektora všetkých škôl a novšie sekčného šéfa talianskeho umenia a výučby. Založil a redigoval dva generačne závažné časopisy. Je výborným znateľom florentínskeho umenia, maliarskej, výtvarnej a duchovnej tradície. Na toto téma napísal desiatky kníh, medzi ktorými vynikajú nasledujúce: *Cita di pittori,* 1939; *Benozo Gozolli,* 1946; *Sandro Boticelli,* 1946; *Beato Angelico,* 1948, etc. Ako literárny historik vyniknul P. Bargellini dielam *G. Carducci,* 1934 a najmä epicky širokým, zošitovým spracovaním dejín talianskej literárnej historie *Pian dei Giullari,* ktoré vychádzali od roku 1945-1950. P. Bargellini vydal nejedno dielo,

inšpirované františkánstvom. Sú to monografie o Sv. Bernardínovi zo Sieny, o sv. Františkovi, o sv. Kláre z Assisi, menšie spisy o La Verne, o meste Assisi. P. Bargellini je životopiscom sv. Otca pápeža, Pia XII. *(Il Pastore Angelico,* 1948). Znamenité sú aj jeho drobné knižôčky o P. Ježišovi, Matke Božej. Dielo Bargelliniho je priekopnícky nové, hlboko kresťanské, vysoko umelecké, svojrázne a katolícky bezvadné. Takmer všetky jeho spisy vydalo popredné nakladateľstvo florentínske, Vallechi. Stovky, ba radšej by som povedal tisícky článkov, prednášok, konferenčných večierkov doplňujú portrét Bargelliniho živej a vplyvnej osobnosti. Jeho spisy prenikajú za hranice Talianska, najmä do Španielska a Južnej Ameriky, do Argentíny, kde sa predávajú jeho diela v originále, ale aj v preklade španielskom. Odborná talianska kritika považuje Bargelliniho za priameho nástupcu Papiniho.

Piero Bargellini ej osobnosť bezprostredná, neakademická, demokraticky otvorená a kresťansky srdečná. Je ako kňaz vždy ochotný prijať toho, alebo pomôcť tomu, kto sa naň obráti, bez vypočítavosti. Text, ktorý tu podávam slovenskému čitateľovi, jeho odpovede na otázky, je autentický. Totižto, keď som Bargelliniho zbližša spoznal, robil som si v jeho prítomnosti poznámky. Zmysel textu je jeho, ba neraz aj celé vety a odstavce, podľa toho, nakoľko som stihnol písať za ním. Veľa orientačne cenného v prejavoch tohto nevšedne rozhľadeného spisovateľa a popredného talianskeho vzdelanca, ktorý pozná náš národ, jeho osud a páľčivé problémy.

Spisovatelia našich čias, nahodil som, sa verejne spovedajú. Tak sa zdá, že nik sa nad nimi nepozastavuje a neláme palicu. André Gide ako nemravník, homosexuál, pohlavne žijúci s jedným mladíkom. Jeho hanobný príklad nasledovalo niekoľko mladých literátov v Paríži, ktorí namiesto toho, aby napísali súce lietárne dielo, škandalóznym životom chceli vyniknúť. Ktorá zo zivotných etáp vášho privátneho života mala najsilnejší inšpiračný podnet?

Uprimnosť, za ktorú sa chcel A. Gide skryť, na ktorú vy narážate, odpovedal mi Bargellini, je stopercentná nezodpovednosť. Takáto priamosť, akú falošne predstiera Gide, ktorý študoval Dostojevského a mládeži, žatiaľ čo nedostal facku v Rusku dával za vzor, bez najmenších škrupúl, boľševizmus je nedostakom diskrétnosti a minimálnej ostýchavosti. Rečičky, ako treba napísať všetko, treba skúsiť všetko, čo sa len dá, to je hnusná póza, to je duševná nízkosť a anarchia. Nemožňo všetko povedať, lebo to značí toľko, ako do jedného rámu napchať desiatky obrazov. Pri oživení dojmov, zážitkov a skúseností výber je neodškriepiteľnou požiadavkou. Vážnosť je vždy vo výbere toho, čo považujeme za hodné toho, aby to bolo napísané, prípadne vyrieknuté. Pre kresťana sú závažné slová sv. Pavla *"Nec mentio fiat . . . "* Nezodpovie objektívne skutočnosti, že by nemravníci boli úprimnejší, než disciplinovaní, mrav-

ne založení ľudia. Oni nemravnosti pripisujú väčšiu dôležitosť. Chcú vytvoriť novú obyčaj. Gide túžil po tom, aby sa o ňom povedalo: "Robíme to tak, ako to robil Gide". O falošnej a vonkoncom pomýlenej úprimnosti niektorých novodobných spisovateľov, ktorí ztratili cit miery, dobrého vkusu a západno-kresťanskej výchovy, by sa mohlo veľa, preveľa popísať. Dovolil by som si upozorniť váš na jednu z mojich kníh *Ritratto virile,* v ktorej rozvádzam túto ožehavú tému v kapitole nazvanej *Falsita della sincerita.*

Krédo, ktoré vyznáva ten-onen autor, spisovateľ, básnik alebo vedec musí byť zhodné s jeho literárnou tvorbou, teoretickým programom, alebo vedeckou poučkou?

Medzi životom a dielom, medzi filozofickým názorom na svet, bez ktorého si nemožno predstaviť inteligenta, musí byť bezpodmienečná zhoda, ak chceme vyhnúť dualizmu, pretvárke, farizeizmu, proti ktorým sa treba mužne stavať. V zhode náboženského a životného presvedčenia s dielom, s tvorbou, spočíva vážnosť toho — ktorého diela, jeho svojráz, organický súvis. V umení, v tvorbe, sa nemožno pretvarovať. Je to paradoxné, čo vám poviem, že umenie, ktoré je fikciou, neznesie pretvárky. To, čo sme nezažili, hodené na papier, raz-dva sa prejaví ako falošnosť. Rodený psychológ vypoznáva razom človeka a naslovovzatý hodnotiteľ spoznáva hravo hodnoty od náteru, od toho, čo je len podstrčené.

V rámci zobrazovania veľkých osobností talianskych boli ste uverejnili hodnotné dielo o Sv. Františkovi. (San Francisco, 1941). V čom nachádzate originalitu tohto veľkého svätca Umbrie?

Originálnosť sv. Františka bola v tom, že bol najchudobnejším mužom v Assisi a zázračným hercom. Na javisku svetovom František predstavoval Krista Pána. Bol to, pravda, herec veľmi vážny a zanietený svojou úlohou. Napodobňovať milovaného Majstra len na vonok, to by bola bývala žalostná fraška. Assisi oživilo Krista. O jeho napodobenie sa pokúsili všetci svätí, z ktorých každý je nenapodobiteľný v okruhu svojej činnosti a životných spôsobov. Kristus Pán, absolútna dokonalosť, je normou a prototypom svätých a dokonalých osobností. Prozreteľnosť posiela svätých so zreteľom na najhlbšie potreby doby. Svätý nie je nikdy anachronizmom. On je vtelením ideálov svojej doby, on je výrazom najvnútornejších túžob svojho času.

—Mohli by ste mi, majstre, povedať niečo o súvise medzi skúsenosťou náboženskou a umeleckou?

—Vzťah, ktorý jestvuje medzi náboženskou vierou, sociálnym životom a umeleckým výrazom je veľmi hlboký. V mojich knihách, ako ste to raz boli poznamenali, vždy sledujem ten istý cieľ: podať celkový ráz života duchovného, politického a umeleckého.

Neraz sme hovorili o modernom umení, ktoré je ťažko kritizovať a ktoré tu a tam býva nepochopiteľné. Bargelliniho názor v tomto bode je nasledovný.

–Nemyslím, že moderné umenie by bolo nepochopiteľné. Mne sa zdá byť absolútne jasné. Treba hľadieť na jeho korene, treba hľadieť na spoločnosť, z ktorej sa rodí. Mám na zreteli spoločnosť buržoáznu, civilizáciu individualistickú, onen intimný život spoločnosti, v ktorom prevláda modloslužobníctvo vlastného subjektu. V knihe *Zrod a život modernej architektúry* rozoberám vzťah, ktorý je medzi spoločnosťou a moderným umením.

Potom sme prešil na tému, veľmi vzácnu Bargellinimu, na florentínske maliarstvo XV. storočia.

–Najuniverzálnejší maliar, začal Bargellini, hľadiac ne jednu z prenádherných reprodukcií, čo visela na stene jeho priestranej pracovne, pôsobiacej dojmom vkusne usporiadanej bibliotéky v reťazi florentínskeho umenia je Masaccio, ktorý predčasne zomrel. Je to najvyšší predstaviteľ maliarskeho humanizmu. Nie, pravda, knižného, ale žitého, životného. Jeho obrazy, ktoré mali široký inšpiračný vplyv sú výslednicou hmoty absolútne živej. Kraje, ktoré predstavuje, sú zľudštené a miesta oživené. Veľké etapy florentínskeho umenia reprezentujú: Giotto, Masaccio a Miguel Angel. V prvom z nich sa zaskveli prvé zory humanizmu; v poslelnom sa zhmotnil zánik ľudstva a sveta. Masaccio je zvýraznením prekypujúceho svetla dňa a plnosti žitia.

Umenie je vždy výrazom istej civilizácie, prejadrením určitej spoločnosti. Florencia mala veľkých umelcov, tvorcov a majstrov svetove zvučného mena, keď predstavovala mocnosť politickú a finačnú. Umenie prekvitalo pri zlatom dukáte. Slovom, duch pre svoje rozkrídlenie potrebuje hmotu!

My, dnešní spisovatelia a umelci, pokračujeme v onej tradíci, ktorá bola fatálne preťatá a je viac menej vyhaslá. Neobmedzujeme sa len na odborné vysvetľovanie onoho nesmierneho pokladu duchovného, ale chceme tvorivo rozvíjať onoho grandiózneho ducha.

Hromadná emigrácia je špeciálnym úkazom druhej svetovej vojny. Mnohí, premnohí, celé skupiny museli sa odtrhnúť od otcovskej pôdy, aby si uhájili slobodu svojho presvedčenia; svoje krédo národné, náboženské a literárno-umelecké. Často to bol útek pred barbarmi, ktorí nepatria do tohto storočia ,ktorí surovú násilnosť považujú za právo, spravodlivosť a ideál. Jestvuje aj emigrácia svätých sošiek, Kríža, Madony a niektorých svätcov. História pozná aj tretí druh emigrácie, emigráciu ducha.O tomto druhu duchovnej emigrácie mi vravel Bargellini toto:

–Som pevne presvedčený o emigrácii ducha, zjavnej z dejinných

prúdov civilizačných; zo vzniku jednej a zo smrti druhej civilizácie, vlastne jej prepodstatňovania a znovuvzkriesenia, stále živých zložiek. Nechoďme veľmi ďaleko do minulosti. Civilizácia rímska vyrastala z koreňov kultúry gréckej. Pokračovaním týchto civilizácií je florentínska kultúra. Je celkom jasné, že Gréci vo Florenci našli druhé Athény. Presídlenie národov, to je zjav, s ktorým je spojené usadzovanie sa národov vo vlastných, Prozreteľnosťou im vymedzených zónach. Ale je aj presídlenie ducha, jeho koncentrovanie sa v istých zemiach. V našom čase je to Severná Amerika, a raz, keď nadíde hospodárske a sociálne zriadenie štátov južno-amerických môže to byť Južna Amerika. V Amerike sa rozžíva európska civilizácia, ktorá tam hľadala lepšie životné podmienky, než aké mohla najsť v Európe. Myslím, že niet Európana, ktorý by s nedôverou pozeral na to, čo sa nie celkom oprávnene nazýva "americká civilizácia". Rusku, ktoré má iba náter európsky, ale základňu azijatskú-dobývačnost, panovačnosť, podmaňovanie národov v dvadsiatom storočí — hľadíme s okom znepokojeným, v ktorom je odlesk tragík toľkých národov, ktoré si nemôžu svoj život zariadiť tak, ako by chceli.

V severoamerickej civilizácii, ktorá hľadá svoju cestu, prijímajúc podnety zo všetkých strán, sú prvky európske. Tak sa zdá, že v Sev. Amerike sa koncentrujú najlepšie duchovné sily z celého sveta. Odborníci, vedátori, vynálezci, umelci, herci, talenty všetkých druhov, sa ponáhľajú do Sev. Ameriky. Tak sa zdá, že aj duch sa dal na vandrovačku. Ak sa tam ozaj usalaší a bude môcť rozvinúť patričnú činnosť, potom Sev. Amerika nielen v oblasti hospodárskej, vojenskej a technickej bude veľká, ale mohla by sa presláviť aj duchovne. Ja túto možnosť netvrdím, ale len pripúšťam, lebo nie som skeptikom ako iný, čo v severoamerickom záujme o kultúru Talianska, Francie, Španielska, Portugalska, Grécka vidia len ducha lačnejúceho po senzáciách, po spriatelení sa a spoznaní niektorých európskych národov a ich kultúry. Takisto pochybujem o tom, žeby Sev. Amerika mala záujem na zničení Európy, lebo tým by si podťala sama svoje životné korene .Stará Európa má privilégium večnej mladosti a je kolískou kresťanstva.

HANBA ZA JOHNA GRANDA

Videl som ťa často
jak potil si sa strachom v úzkosti o seba,
jak sny ťa sžierali či burza neklesne,
či let dobrý bude zajtra na Cote d'Azur
kde ruleta hádže guličkou šťastia
v pohanskom Monte Carlo.

Blažené večery zažil si v St. Móritz,
snehová krajina oči ti pokryla kúzlom . . .
A potom — bál viedenskej opery, zážitok
zázračných detí čo nepoznajú krízu —
Veď načo myslieť, keď Straussov valčík znie,
že pár kilometrov ďalej končí sen tejto epopeje . . .

Jemné máš prsty, často v nich zašuchorí šek.
Ten cestu otvára životu zázračných detí:
Rio de Janeiro, nádherný karneval,
Hongkong vzdialený s šepotavým kúzlom východného slnka,
Benátky s party v dóžovských palácoch,
Paríž, kde sa už nemyslí jak padla Bastila,
San Francisko — útulok sladký po nespavých nociach.

Malý je tento svet, krátke sú cesty k nemu.
Preto nie raz, lež desať, sto a viac,
a toľko razy koľko šekov v hrsti,
nech menším je svet, nech sa slzou pôsti,
nech žije Mikojan, svedok dobrých hostín,
nech žije čo dolar prináša,
na ňom sa necíti krv,
dávno už bola zrada Judáša . . .

Nemysli, ó, načo, nemysli na Európu . . .

Dážď zmyl už krv z ulíc Budapešte . . .
a že mína na hraniciach utrhla nohu
dievčaťu, čo chcelo ešte tancovať,
čo malo oči ako tvoja dcéra . . .

a teraz so smrťou zápasí na viedenskej klinike,
a otec jeho, mať, zúfalí pritom sú . . .

Ó, načo, nemysli na Európu . . .

V okolí Štetína, Karpát a Odesy
svietia ešte kostí dávnych tvojich predkov.
A potomci týchto myslia ešte stále, túžobne dúfajú,
že John Grand žije v duchu Georgea Washingtona
a nikdy nezabudne na to
čo svetu často pripomína:
sloboda len jedna
a istá len vtedy, keď ju majú všetci.

Darome tvoja mať opatruje ešte
priehrštie spomienok na kraj jej pradedov,
daromne túžba v duši jej nemizne:
pozrieť sa kde žili, kde sa narodili
tí, čo s dobrým srdcom prišli dávno sem . . .

Ó, načo, nemysli na Európu . . .

Tam v celách mokrých väzníc
dávno už tisícom hŕdzavejú hlavy,
tam Kristus sluhov svojich znovu povolal,
aby kríž jeho vzali na ramená,
tam bývali boháči zbierajú opaľky
a vrahovia dostávajú diplomatické novoročné vinše,
tam život rezko znie: raz, dva, tri — do bane!
Včera si pánom bol, fabrikant, vzdelanec,
čo koho do toho, čakan ti pristane.
Tam otroci kujú most na ďalší kontinent,
kde hviezdu prinesú, lež nie z Betlehema . . .
Tam pod červeným sviecňom
chystajú ti testament konca . . .

A ty, John Grand, vítaš trojského koňa,
tlieskaš mu v ústrety
a zvedavo voláš:
"Hallo Mike!"
A trojku s kočiarom dávaš pre Nikitu.

Ó, načo, nemysli na Európu . . .

Až mňa tu nebude a tvoje deti dozvedia sa pravdu
o tvojich počinoch čo privolali skazu,
nepomôžu im ani horké slzy hnevu na tvojom hrobe.
A slová tieto vpíšu ti na kameň:
Beda človeku, ktorému bližší bol dukát strieborný
ako ľudský osud európskeho brata.

Január 1959 **Marian Žiar**

K R A J I N A

Zelené vrchy pri Lago Maggiore,
dozrievajúce vinohrady,
kostolík alpský, zvony poludnia.
Po daždi všetko dýcha spokojne,
nad všetkým nebo vševládne,
priezračnosť iskriaca.

Hladina sotva zvlnená,
srdce sa na nej kolíše
a obdiv stúpa.
Sotva ho od záhrad tu rozoznáš,
Františkova múdrosť, velebenie,
vravíš si: Non movebor in aeternum.
O, srdce, srdce, kam sa poberieme?
Len stromy v sebe ostávajú, blažené.
Lež osud náš je odchod večitý.

Mikuláš Šprinc

ŤUŤKO

Ján Rolko

— Pán direktor, ako dobre vyzeráte!

— Skutočne? Nuž veď hej, snažím sa zachovať si postavu, aká sluší človeku v mojom postavení. Ináč by som odstrašil svojich zákazníkov.

Takto hovoril pán direktor národnej banky a o chvíľu už aj tancoval s pekným dievčaťom, čo sa mu pred chvíľou prihovorilo. Rád mal ženskú spoločnosť a rád tancoval. Cez myseľ sa mu už rojili myšlienky, ako na druhý deň vo svojom úrade, ešte predtým ako sa banka otvorí pre stránky, vytiahne zo svojho tajného priečinku zápisník a zaznačí meno svojej novej známosti, opíše jej zovňajšok i to, čo mala na sebe oblečnené a čo ho najviac na nej upútalo.

Robil tak už vyše roka. Akoby chcel zastaviť čas a ako by si chcel sám sebe dokázať, že je ešte mladý, že sa oň ešte zaujímajú krásne dievčatá.

Jeho žena sedela zatiaľ doma nešťastná, lebo posledné časy už nemal vo zvyku brať ju so sebou, keď išiel na tanečnú zábavu. Vždy sa vyhovoril:

— Ale, budú tam len moji známi z povolania a niekoľko starých sekretárok. Nemala by si s nimi o čom hovoriť. Nudila by si sa. Radšej choď do kina. Počúvam že v Loews dnes dávajú nejaký pekný film. Titul som veru už aj zabudol . . .

Takto odbavil zakaždým svoju ženu a táto už potom nenaliehala. Vedela, že by uňho i tak nič nedocielila. Ale zato, zakaždým keď odišiel, sadla si do fotela a dlho, dlho tam sedela, smutná.

Ako dávno je už tomu, čo sa zobrali! On bol vtedy dvadsaťpäť ročný, ona dvadsať. Vtedy sa rozumeli. Vtedy jej nikdy nepovedal: Idem tancovať, tu choď zatiaľ do kina. I na tancovačku i do kina chodili vtedy vždy spolu. Ešte i svoje problémy, s ktorými sa stretol v zamestnaní, zakaždým s ňou predebatoval a ona mu vždy dodala odvahy do ďalšieho boja. Bez nej by sa veru sotva bol stal direktorom banky. A teraz? Ona ho už prestala zaujímať, hanbí sa za ňu. Hanbí sa predstaviť ju vo vyššej spoločnosti, medzi ktorou sa teraz pohybuje .Nechce, aby jeho priatelia vedeli, že jeho žena pochádza so sedliackej rodiny a skončila len štyri ľudové. Sláva mu vstúpila do hlavy, ako to už býva u ľuďoch, ktorí vyšli síce z rodiny nízkeho sociálneho postavenia, ale ktorí sa vyšvyhli na dôležité miesta vlastnou silou ducha. Ozaj, ako sa teraz zabáva?

— Pán direktor, ako Vám sluší tá mašľa k Vášmu sivému obleku!

Takto sa mu práve prihovára jedna jeho sekretárka a keby tu bola teraz jeho žena, veru musela by pôvedať, že vôbec nebola taká stará, ako ju jej muž doma nazval: — Staré sekretárky.

— Nuž hej, sám som si ju bol kúpiť minulý týždeť u Morgana.

V skutočnosti bola to jeho žena čo mu ju kúpila na narodeniny. Ale svoju ženu nikdy nespomínal, keď bol v spoločnosti "starých" sekretárok. Ako by ani vôbec nejestvovala.

— Čo tancujete radšej, tango či foxtrot? Ak nemáte radi ani jedno, počkáme, až kým nezahrajú nejaký valčík. Valčík hádam len máte radi?

Takto sa vyzvedal na jej vkus pri tancovaní. A zaumienil si, že počas tanca sa jej apýta, ako dlho už pracuje v banke a na tom základe dá jej čo najskôr podvýšku.

— Najradšej mám valčík.

— Nuž dobre, počkajme chvíľu. Sadnime si zatiaľ. Máte radi šampanské?

— Kto by nemal rád šampanské? zasmiala se a páčil sa mu jej smiech.

— Stretol som už aj takých, odpovedal, lebo nemal rád aby odpoveď niekoho znela múdrejšie ako jeho otázka. Noblesse oblige — hovoril si v duchu, hoci nevedel presne čo tieto francúzke slová znamenajú.

Potom pri víne sa rozhovorili a pánu direktorovi to tak dobre padlo, že onedlho sa opýtal:

— Koľko činí Váš mesačný plat?

Ako odpoveď zazvonila mu v ušiach malá číslica: "120 dolárov".

— Ako len môžete z toho vyžiť? Veď ja mám omnoho viac a ešte mi to nijako nevychádza. Príďte hneď zajtra ráno do môjho oddelenia, porobím potrebné kroky, aby Vám plat zvýšili.

Keby bol býval pán direktor troška pozornejší, bol by zbadal, že v tejto chvíli tvár jeho sekretárky sa stala o málo červenšou. Ale to trvalo len moment. Hneď nato pokračovali vo svojom rozhovore.

Valčík, tango, potom lúčenie sa so známymi, odprevadenie sekretárky až po jej byt. Potom domov ku svojej žene.

— Kde si bol tak dlho? So starými sekretárkami? — popichovala ho žena.

Jemu však sa nechcelo hovoriť. Povedal si: Lepšie bude, keď si hneď ľahnem a pôjdem spať. Aspoň predídem zbytočnej hádke so ženou.

— Bola si v kine? Ako sa ti páčil film? Ozaj, kto tam hral? — hovoril už skoro v polospánku, len aby niečo povedal.

— Pekný bol — odpovedala úsečne, ako by sa hanbila zato, že cigáni. To, že presedela celý večer doma s pochmúrnymi myšlenkami a že jej išlo i do plaču, to jej ženská hrdosť zabraňovala povedať. Okrem toho, nebolo to prvý raz čo sa polobná scéna opakovala.

Krátko nato, začula pochrapkávanie svojho manžela zo susednej izby. Vzdychla si raz, dva razy a išla spať i ona.

— Arianne a či je pravda, že si dostala dnes ráno podvýšku? — pýtala sa sekretárky jedna jej zvedavá priateľka.

— Prečo myslíš, že som dostala?

— Ale, videla som Ťa včera tancovať celý večer s pánom direktorom, nuž tak som myslela . . .

— Správne si myslela — poznamenala Arianne so smiechom. A či vari myslíš, že bola by som mu venovala celý svoj večer, keby som nebola chcela dostať podvýšku? Bolo tam mládencov na výber i mladých mužov omnoho švárnejších ako on. A potom, veď má už i svoje roky. Zdá sa mi, ťahá už ku pätdesiatke . . .

Nato sa znovu pustila do smiechu, ktorý sa včera zdal pánu direktorovi takým zvonivým. Jej priateľka neváhala pridať sa k nej.

Pán direktor práve vtedy doprevádzal jedneho bohatého staviteľa. Keď videl svoje dve sekretárky sa tak srdečne smiať, poznamenal:

— Vidíte, pán staviteľ, v našej národnej banke všetci zamestnanci sú spokojní. Majú smysel pre humor a veselého ducha.

* * *

PRI STRETNUTÍ S BEGOM BAJAZIDOM

Čo osud v cestu nastlal nášmu rodu,
ký podiel prichodí nám zaplatiť,
keď jední doma bôľom plačú,
že v ťarche musia život žiť.

Čo osud v cestu nastlal všetkým nám
až znova prišiel Beg Bajazid,
až za stôl sadol básnik, hudobník . . .
Pri víne slovo zaplietlo sa,
pri víne bolesť dvojnásobne bolí.
Turčin Poničan . . . to dávna minulosť.
Minulosť? . . . Tu prítomnosť horí!

Pravdu máš, bratku, slza oko perlí.
Nač slová o tom, nač reči hovoriť?
V zrkadle pohára človek pravdu vidí,
s nemotou myšlienok keď sa rozpráva.

A veky prešli . . . smutné i radostné.
I ľudia prešli kalváriami.
Brat jeden i dnes mlčať musí

a druhý, vo svet je vyhnaný.
Nuž čo tu, čo tu slovo reči ,
bratmi sme, bratmi,
a to bratmi všetci!
Veď Turek plieni, a či
iné jeho dnes je meno?

Plač mužom pristane,
keď sa dráma píše.
Veď duša prežíva
nielen dávne chvíle,
veď duša trpí, cíti
všetkých chvílí chvíle . . .

A tak prichodí objať sa
v láske s rodným bratom.
V matke si poznať rodnú mať
a nezabúdať, hoc roky dlhé,
na tých, čo musia putovať . . .

Pes stal sa vzácnym sprievodcom
a básnik v ňom útechu má.
Keď búrka príde — pes ťa stráži
a keď pes vije, i básnik pozná,
že doma zle je,
že zle je . . .
že všetci musia pozor dať . . .

Beg Bajazid a básnik dneška,
čo osud všetko nespojí?
Krv krvou stále zostáva
a ľud ju cíti i keď vrieska
Turčinovi slávu do ľava . . .

Nech žije právo básnika,
nech pravda s vínom spája sa!
a roky? nech múdrosť nosia,
čo včerajšie omyly narovná . . .

Len jeden človek žije.
Pod Turkom Beg Bajazid?
Pod Rusom komunista?
To tvrdiť môže kto nepozná,

že človek nie je hlísta,
čo dušu predá za milosť . . .

Nech žije právo básnika,
nech pravda s vínom spája sa!
Kto zajtrá po nás príde,
nech pozná pravdu básnika:
Že život jeden, jeden je,
že zem nás všetkých prikryje,
a preto vernosť všetci sebe,
ja bratovi a brat zas tebe,
a básnik všetkým, všetkým nám,
bo vernosť rovná nebesám.

Marian Žiar

T E L O

Opáskom pútam hmotu,
kríž tela, ktorý nosím
každý deň na Golgotu
s obeťou, pri čom prosím
pokorne o čistotu.

Opáš mi, Pane, remeň
a žinku, potom hodváb!
Vôľu mi vybrús v kremeň,
myseľ mi od hrúd odváb
a na holuba premeň!

Nad tým, čo zviazal telo
a srdce zbavil hydu,
nebe sa rozostrelo
a anjeli s ním idú
a bozkajú mu čelo.

Zviaž hmotu, hoc sa zmieta,
a duchu odhaľ hody,
nech sa tam s Tebou stretá
sťa kvapka krstnej vody
na posvätenie sveta!

Gorazd Zvonický

KULTÚRA A ŽIVOT

ZA HLAHOLOM VOLAJÚCEHO

Pred sto desiatimi rokmi narodil sa najväčší slovenský básnik Pavol Országh Hviezdoslav. Keby bol býval synom veľkého alebo aspoň slobodného a známeho národa, pripomínal by si toto výročie dnes celý kultúrny svet. Ale čas, keď sa Hviezdoslav narodil, aj roky v ktorých žil, boli natoľko nežičlivé nášmu národu, že svet nielenže máločo o nás vedel, ale dokonca nevedeli upútať jeho pozornosť na náš národný osud ani také pokrokové myšlienky ako boli Štúrove návrhy na hospodárske, sociálne a politické reformy v starom Uhorsku, ktoré sa mali týkať všetkých národov pod habsburgskou korunou a ani také odvážne činy ako bola Štúrova revolúcia, ktorej program zodpovedá i modernej stredouerópskej politickej koncepcii.

Hviezdoslav bol z tých našich velikánov, ktorí viedli národ z tmy do svetla. V polovici XIX. storočia, keď prišiel na svet, presne 2. februára 1849, staré Uhorsko otriasalo sa revolučnými heslami a revolučnými zbraňami. V Maďarsku zo vzdoru proti centralistickej Viedni povstal Ľudovit Košút, potomok slovenských predkov, a na Slovensku zo vzdoru proti utláčateľskej a šovinistickej politike Pešti povstal Ľudovit Štúr. V Pešti revolučným veršom oduševňoval maďarských povstalcov Alexander Petöfi, syn slovenskej matky Márie Hrúzovej a na západnom Slovensku Slovákov volali do boja plamenné výzvy Hurbanove.

Hviezdoslav do svojej kolísky v zemianskom dome vo Vyšnom Kubíne nepočul ani revolučné verše Petöfiho ani revolučné výzvy Hurbanove, ba ani streľbu slovenských povstalcov hoci sa priblížili až do okolia Oravy. Ale revolučný rok 1849 mal na jeho neskorší vývoj predsa veľký vplyv.

Po nezdare Štúrovej revolúcie nastala na Slovensku mlkvota duchov. Maďari boli tiež porazení a Rusi zaobchodili s nimi podobne ako pred dvoma rokmi Sovieti, ale ich duch bol na vzostupe, oni boli v Uhorsku národom vládnucím. A tak aj dielo Petöfiho opatrovali ako národno-kultúrnu klenotnicu a to tým viac, že Petöfiho Rusi odvliekli a zahynul ako obeť revolúcie kdesi v Rusku. Jeho básne stali sa však prameňom maďarského vlastenectva. A každý, kto sa dostal do maďarských škôl, narazil na Petöfiho.

Hviezdoslavov pomer k Petöfimu vyvíjal sa od začiatku podľa osobytného zákona. Mladý Pavol Országh cítil v sebe básnicke vlohy a to vzbudzovalo v ňom náklonnosť k básnikovi Petöfimu, ktorý bol okrem toho v očiach každého Maďara vzorom vlastenectva. Samozrejme, že aj škola vplývala na národné uvedomenie v duchu Petöfiho. A keďže škola bola maďarská i výchova žiakov mohla byť len maďarská. U Hviezdoslava pokročil vývoj v tomto smere tak ďaleko, že ovplyvnený a oduševnený Petöfiho veršami začal už písať maďarské básne a žať zato pochvalu maďarských pprofesorov.

Sám sa neskôr z tohto poblúdenia takto spovedal: "Mňa kedys' zvádzal svet, že slovenčina je reč lichá. Jak? Reč tá matky nebola by sladká?" A bol to vplyv matky o rozhodol o jeho osude: "Zrak drahej matere sa vtedy sklenul ponad mojím žitím blankytom jasným . . . " Škola ho učila "hnusiť si všetko čo bolo vlastné", čiže "zneuciť aj materinské líce, povrhnúť otcom, zanevrieť na bratov a nedbať, aby diabol sestry chvátol . . . "

Vplyv matky sa neskôr ešte zvýšil takže Hviezdoslav nielenže priľnul k svojeti, ale venoval jej všetky sily svojho tvorivého ducha. Sládkovič zaposobil naňho svojím. Sládkovič a Hviezdoslav potom rád zvolal, že duša jeho bola ratovaná.

Avšak chabé a skúpe národné slovenské i štátne uhorské kultúrne prostredie nestačilo pre veľkého ducha. Ten musel načerpávať sily z kultúrnych prameňov európskych. A tak Hviezdoslav siaha po Shakespearovi, Goethem, Schillerovi, Miczkiewicsovi, Slowackom, Puškinovi a maďarských básnikoch, z ktorých Petöfi a Madách boli pôvodu slovenského.

Situácia v akej musel žiť náš národ nútila Hviezdoslava obzerať sa po širšom svete. Keď Západ nejavil záujem o ubolené a ujarmené národy Uhorska, zostávalo slovanstvo, ktoré rečovou kultúrou bolo okrem toho Slovensku najbližšie. Ale Hviezdoslav ako veľký duch sa povznáša aj ponad tieto hranice a po vzore Kollárovom prisudzuje slovanstvu úlohu "vztýčenia prápora všeslobody", čo sa mohlo stať, keby roku 1917 boľševizmus nebol ovládol najväčší slovanský národ.

Roku 1874 Hviezdoslav ako uvedomelý vlastenec obrancovi slovenskosti superitendentovi Gedulymu vo verejnej reči proti protivníkom slovenským privoláva slovami: "týmto ľudíkom za mňa vehlasný spisovateľ Viktor Hugo odpovie: jedno to, že krádež na národe nikdy sa nepremlčí — a za druhé, že z národa neľzä tak snadno vypárať znamenie ako z ručníka". Hviezdoslav sa nebál následkov tejto reči hoci bol štátnym úradníkom a radšej sa načas uchýlil do Senice a potom, keď sa oženil, opustil štátnu službu a stal sa odvokátom v Námestove.

Orava stala sa jeho osudom. Tu sa narodil, tu účinkoval v plnej sile života a tvorby, tu sa tešil, nádejal i žialil nad neľudskými cestami národov za prvej svetovej vojny a tu dokončieval aj puť svojho požehnaného a plodného života. Co veľkého vytvoril netreba národu, ani tým, čo sa vo svete k nemu hlásia, zvlášť pripomínať. Je to dielo aké neprevýšil ani krásou umenia, ani silou myšlienky nik dosiaľ z jeho následkovníkov.

Kto chce mravne žiť, kto nechce blúdiť a zahálať, kto sa hlási k vlastnej pospolitosti — každý nájde v ňom vzor, prameň i smer cesty pre vlastné konanie. Bol proti tým, čo vyciciavali krv národa, bol Jánom Krstiteľom — "hlaholom volajúceho na púšti" a hoci "bez vľúdnej ozveny" zostal s národom a pri národe na ceste, akú mu určovalo mravné svedomie. Načim sa od neho učiť aj dnes nielen hrdopyšníkom, obojživeľníkom, ľahtikárom, piadimužíckym osôbkam, krátkozrakým sebasložobníkom — aby sme užili jeho výrazy — ale aj skromnosti, úcte, znášanlivosti, láske a porozumeniu všetkým, lebo Hviezdoslav je vzorom čistého ducha a neskazenej viery ako "herold svitajúcich časov".

Hviezdoslav nerozdeľoval národ, nevylučoval z neho nikoho a nikoho nezatracoval, ale všetkých volal k práci za pospolitosť, lebo preňho platila len práca, aj tá, ktorú povýšenci nevidia. Nielen zrada je preňho predmetom súdu, ale aj "závisť, sebectvo a mamonárstvo, veličiny bez skutov, ktoré sa bez studu povyšujú na podstavec z Kriváňa."

Ani zakrytá pomsta, ani konfesijné štvanie, ani lož a faloš nemali uňho zmilovania. Sjazdu slovenskej mládeže v auguste roku 1914 volal z celej duše: "nemlčím tento raz, bo mi neľzä mlčať!" A tak ani nám, po vzore Hviezdoslavovom, neprichodí mlčať keď sa robí krivda jedincovi nášmu i pospolitosti našej, či už krivda páchaná cudzími alebo vlastnými.

Hviezdoslavov zrak sa stále skúmavo upieral do budúcna a tam prorocky videl, že životu patrí pokrok, nový duch, nové byšlienky, obroda, aby "za viny otcov pikať nebolo údelom detí". Otcovia síce "vyriekli heslo, ním mysliac uniesti svet, no zabudli, že slovu už dnes niet síl obliecť divu telo: a — požehnanie slová len skutky hostí". Skutky však môžu nasledovať len tam, kde ľudia pochopili ducha času. Naozaj "veľduchu vatre potrebné su iné klady, sily" než tie, čo sa len v našej hrudi "vytučili". A to je, ako vo Hviezdoslavovom aj v našom čase, klad a sila Európy, ktorú básnik čerpal cez veľduchov Shakespeara, Goetheho, Huga, Miczkiewicsa, Petöfiho, Vrchlického a iných. Len tak nebudeme iným za podnož a sebe na škodu, lebo človeka i národ vždycky veľkým robí duch a jeho uplatnenie v nedeliteľnej rodine sveta.

Toho, čo by sa žiadalo ešte povedať je veľa; všetko je však obsiahnuté v diele nášho básnika.

Marian Žiar

XII. MEDZINÁRODNÝ FILOZOFICKÝ KONGRES V BENÁTKACH.

(11.—19. septembra 1958)

Doterajšia polstoročná skúsenosť s medzinárodnými filozofickými kongresmi ukázala, že priveľké úspechy od nich očakavať nemožno. A predovšetkým treba sa vzdať nádejí, že by ony uskutočnili niekedy zjednotenie mienok čo i len v nejakom partikulárnom probléme. Nielen písomný dialóg medzi filozofmi, ale aj ústny, vykazujú v tomto smere málo úspechu. Na kongresoch je to predovšetkým ohraničenosť časová, priveľký počet referátov a nemožnosť dostatočného sústredenia sa na nejaký problém, ktoré nedovoľujú priviesť akúkoľvek filozofickú tézu až do ostatných jej predpokladov a obrániť ju proti možným námietkam.

Ale z druhej strany nemožno ani tvrdiť, že by medzinárodné filozofické kongresy boli úplne neužitočné. Ich nepopierateľný klad spočíva predovšetkým v tom, že v rozpätí niekoľkých dní podávajú prehľad súčasných filozofických prúdov a dovoľujú i laikovi urobiť si obraz o tom, ake myšlienky a aké problémy sú dnes na poli filozofie stredobodom záujmu, a tým porozumieť možný vplyv súčasnej filozofie na iné polia kultúrneho života, umenie, politiku atď. Myslím, že i v prípade XII. medzinárodného filozofického kongrésu bude čitateľov Mostu zaujímať hlavne tento aspekt. Preto sa obmedzím hlavne naň a nechám stranou tak vonkajší rámec tohto kongresu, ako aj prednášky čisto historického rázu.

Na kongres mali rozhodujúci vplyv hlavne dva faktory: témy predložené na pretras plenárnym zasadnutiam a masová prítomnosť komunistických filozofov. Zo všetkých štátov spoza železnej opony (okrem Albánie s komunistickej Číny) prišli početné delegácie a nechýbali ani komunistickí filozofi zo západného sveta.

Z Ruska prišlo 30 účastníkov pod vedením prof. Mitina a Omeljanovského. Z Č-SR prišlo 10 reprezentantov: 6 Čechov a 4 Slováci (Hrušovský, Siracký, Filkorn a Bodnár). Veľa filozofov prišlo z Poľska a Juhoslávie, ale z nich, možno povedať, väčšina sa nehlásila ku materializmu, lež k iným filozofickým smerom, čiastočne i ku špiritualizmu. Z Poľska prišiel dokonca i jeden kňaz, prof. Chojniacki s varšavskej teologickej fakulty. Na rozdiel od iných satelitných štátov, reprezentanti týchto dvoch krajín sa rekrutovali hlavne zo starej filozofickej gardy. Odtial ich väčšia nezávislosť od marxizmu a ľahšie nadviazanie stykov so známymi zapadnými filozofmi. Kým naopak, najmä delegácia východonemecká a č-sl., v ktorých boli prevážne mladí ľudia a "ortodoxní" marxisti, zostali celý čas kongresu izolovaní bez osobného kontaktu so západnými reprezentantmi.

Témy, predložené plenárnym azsadnutiam, boli tri: príroda a človek, sloboda a hodnoty, reč a komunikácia. Ako vidno,rámec nadostač široký, aby v ňom mohli najsť miesto najrôznejšie filozofické smery. Prvé dve témy, pretože svetonázorovo dôležité, rozvírili živé, niekedy a ostré debaty; tretia si zachovala ráz viac akademický a niesla na sebe pečať problému nového, nevyzretého, tak vzhľadom na svoj predmet ako aj použité metody.

Odpovede na prvý, eminentne metafyzický problém (príroda a človek) bolo možno ľahko zadeliť do troch skupín: materializmus (výlučne komunistický), špiritualizmus (katolícky a novo-hegeliánsky) a agnosticizmus. Hlavným predstaviteľom a obráncom prvého smeru na kongrese bol prof. Mitin z Moskvy, druhého prof. P. Lotz z Gregoriánskej univerzity rímskej a tretieho prof. Frank z New Yorku.

Podľa marxizmu človek úplne zapadá do prírody, je čiastkou prírody a celým svojím bytím je ohraničený na priestor a čas, na poznanie zmyslové. Typickou metódou všetkých komunistických prednášateľov o tomto probléme bolo, že vychádzali z prírodných vied, teda zaoberajúcich sa s nemysliacou hmotou a z hľadiska prírodných vied usilovali sa vysvetliť i človeka samého. Je jasné, že prizma nemysliacej hmoty dovolí vidieť v človeku iba jeho stránku mechanicko-biologickú. Z tohto hľadiska sociálne vzťahy a hospodárske činnosť sú jeho typickými, najvyššími prejavami a zákonitosť, ktorej je podrobená velá jeho činnosť, je v podstate príbuzná zákonitosti prírodných síl.

Špiritualizmus naproti tomu, hoci uznáva, že človek jednou zložkou svojej bytosti zapadá do prírody, je podrobený zákonitosti mechanicko-biologickej, vidí v človeku i druhú jeho zložku, duchovú, ktorá presahuje priestor a čas, prejavuje sa v myslení a voľnom rozhodovaní a svojou štruktúrou a vlastnosťami prevyšuje nedostížne povahu sveta hmotného, prírodného.

Agnosticizmus sa predstavil tento raz v novej forme: usiloval sa vysvetliť rôzne metafyzické systémy (a tým i rôzne odpovede na problém vzťahu medzi človekom a prírodou) z celkovej atmosféry, vytvorenej náhodilými podmienkami historicko-geografickými. Čiže relativizmus, popretie objektívnej platnosti ktoréhokoľvek filozofického systému. Ale v ukážkach, ktorými chcel dokumentovať svoje tvrdenia, nepodal presvedčivú analýzu ani jedného systému, lež uspokojil sa sporadickými poukazmi na niektoré črty antického a stredovekého sveta.

Pri debate, ktorá nasledovala po hlavných referátoch o tomto probléme, agnosticizmus zostal bez ozveny a celá polemika sa rozvírila medzi špiritualizmom a materializmom. Pri tom bolo zaujímave, že hoci kongresu sa nezúčastnil ani jeden z hlavných predstaviteľov existencializmu (čo treba pripísať bez pochyby ku nedostatkom kongresu), bol to práve existencializmus, ktorý prepožičal debate svoju terminológiu. Konkrétne postavený problém v termínoch existencialistických znel: je človek otvorený voči bytiu ako takému, alebo je uzavretý úplne do sveta prírody zmyslovej? Ak takej otvorenosti v človeku nieto, človek zostáva výlučne bytím priestorovo — časovým, hmotným. Ak sa v človeku taká otvorenosť nachádza, vtedy človek nie je obmedzený iba na jednu, a to nižšiu formu bytia (na bytie hmotné), ale treba v ňom pripustiť nejaký prvok nadpriestorový a nadčasový, dušu. Rozumie sa, že iba vyčerpávajúca analýza ľudskej činnosti vo všetkých jej aspektoch môže poskytnúť odpoveď na túto otázku. Lebo iba činnosť prejavuje povahu činiteľa. Kým však P. Lotz sa sústredil hlavne na analýzu činnosti poznávacej, ako najvyššej a najtypickejšej činnosti ľudskej, Mitin a jeho súdruhovia sa naproti tomu obmedzili len na analýzu činnosti zmyslovo-spoločensko-hospodárskej. V konečnej krátkej odpovedi P. Lotz vyzdvihol, že i v činnosti spoločensko-hospodárskej, hoci i nižšej, možno objaviť činiteľa nadčasového a že vlastne iba vďaka tomuto činiteľovi zostáv i tá nižšia činnosť činnosťou typicky ľudskou. Pre časovú ohraničenosť nebolo možno viesť diskusiu ďalej. Ale táto debata na kongrese ukázala ,že výmena názorov medzi materializmom a špiritualizmom, ak ma vôbec k niečomu viesť, musí sa sústrediť na tento jasne precizovaný problém: možno analýzou rôznych druhov ľudskej činnosti objaviť nadčasový prvok v človeku?

Problém ľudskej slobody, druhá hlavná téma kongresu, bol nie menej háklivý a dal príležitosť k živej výmene názorov, nakoľko je ešte užšie spojený s praktickým aspektom svetonázoru. Popretie alebo pripustenie slobody u človeku, jej pripustenie v menšej alebo väčšej miere, má bezpochyby vplyv na vytvorenie tej alebo onej štátnej formy, alebo aspoň ospravedlňuje rôzne stupne diktatúry alebo demokracie. Nie div, že sa na tento problém masovo vrhli marxistickí filozofi. Ale boli to všetko ľudia menšieho filozofického formátu, celá mladšia generácia č-sl. a východonemecká, okrem niektorých filozofov ruských. Všetky ich príspevky vyzneli

ako šablónovité deklamácie za pokoj a proti atomickej bombe, so stále opakujúcim sa refrénom, že na slobodu sa nemožno dívať abstraktne, ale len v súvislosti so zákonmi spoločenského vývinu a že marxizmus nie je fatalizmom, ani železným determinizmom, lež v politickom zriadení pravou demokraciou. Ani jeden z nich nezostúpil hlbšie do analýzy slobody, nik z nich nevysvetlil pozitívne, ako vlastne marxizmus slobodu chápe. Ľahko bolo vycítiť z ich úmyselnej povrchnosti, že sa vlastne boja úplnej jasnosti na tomto poli. Problém slobody je koniec koncov podľa zhodnej mienky znalcov marxizmu najslabším a najnerozpracovanejším bodom. Definície slobody, ktoré podal prof. Dymek ("ovládnutie prírody a nás samých") alebo prof. Filkorn ("spoznaná nutnosť") neobstoje ako definície ani z marxistického stanoivska, pretože ich možno aplikovať respektívne na silu vôle alebo na objektívne poznanie vôbec. Asi pred desiatimi rokmi s vzali ruskí filozofi do svojho pätročného plánu(?!) rozriešiť medzi iným i problém slobody. Ako vidno z kongresu, nepodarilo sa im plán splniť.

Iba predierajúc sa cez ich formulky a čítajúc medzi riadkami, možno si urobiť pochop o tom, ako oni slobodu rozumia, čo pripúšajú a čo popierajú. V zásade pripúšťajú u jednotlivca možnosť rozhodnutia sa za nejakú vec alebo proti nej (čiže pripúšťajú slobodu ontologickú), ale popierajú rozhodne slobodu morálnu, čiže právo použitia tejto slobody. Podľa nich jednotlivec sa **musí** rozhodnúť za to, čo je v súhlase "so zákonmi spoločenského vývinu" (preto ich musí napred poznať) a to až natoľko, že štátny (policajný) aparát má právo ho ku tomu fyzicky nútiť.

Podľa špiritualistickej koncepcie (rozvinutej najmä v prednáškach prof. Dempfa z Mníchova a prof. Muňoz-Allonsa z Madridu) má človek tak slobodu ontologickú ako aj morálnu. Rozumie sa, že človek je "povinný" riadiť sa pri svojom konkrétnom rozhodovaní mravnými smernicami, tak prirodzenými ako aj pozitívnymi (ak sa tieto neprotivia prirodzeným zákonom). Odmena alebo trest respektívne za dobré alebo za zlé rozhodnutie vyvíjajú na neho nátlak morálny, ale nik nemá práva nútiť ho fyzicky, aby sa rozhodol za to alebo ono.

V marxistickej koncepcií sa vlastne presúva problém slobody koniec koncov na iné pole, predpokladá riešenie dvoch iných otázok: 1. je oprávnený politický organizmus (a to tak vytvorený politický organizmus, akým je "dialektický policajizmus") nútiť jednotlivca, aby prijal svetonázor, ktorý sa týka nielen štátnej formy ale zasahuje i do súkromného, individuálneho života?, 2. zákony spoločenského vývinu, ktoré majú byť normou správania, objavujú pomalou bádavou prácou nepredpojatí vedci, alebo ich určujú dekréty jedného politika, ktorému sa pre osobnú rafinovanosť a bybkosť podarilo vyškriabať na vrchol štátneho aparátu a ktorému sa tým samým pripisujú i nadľudské intelektuálne schopnosti? Obava pred jasným postavením týchto dvoch otázok vysvetľuje, prečo sa marxistickí filozofi konečnej jasnosti v probléme slobody boja a prečo sa radšej utiekajú ku povrchným deklamáciám.

Tretie hlavná téma kongresu, reč a komunikácia, pretože, v súčasnej filozofii téma úplne nová, nevyzretá, bez presných kontúr, rozptýlená na najrôznorodnejšie pratikulárne problémy, traktované najdisparátnejšími metódami, upútala i na kongrese málo záujmu a vecného, obsahového obohatenia nepriniesla.

Z pestrej mozaiky referátov prednesených na jednotlivých sekciách (ktorých súčasne prebiehalo v niektoré dni i desať), spomeniem len prednášku prof. Svobodu z Prahy, na tému: Zmysel kultúry. Svoboda vyšiel z protistavenia civilázie a kultúry, rozumejúc pod civilizáciou "techncký" vzhľad novočasného života, kým pod kultúrou jeho duchovnú stránku (vznešenosť srdca, morálnosť). Medzi kultúrou a civilizáciou jestvuje v našom súčasnom živote priepasť, skrývajúca v sebe veľké nebezpečenstvá, lebo civilizácia vymanená spod vplyvu kultúry ohrožuje existenčne ľudstvo. Preklenúť túto priepasť a tým predísť hroziacej katastrofe nemožno na poli teoretickom, ba ani na poli morálnom, ale len

a poli sociálno-politickom a (neváhal dodať)politickej presily. Nevyhnutným predpokladom ku tomuto riešeniu je vyrovnanie sa s konkrétnou situáciou politicko-hospodárskou. Svoboda ani raz nespomenul Marxa alebo komunizmus, ale jeho riešenie nastoleného problému je vyložene komunistické, hoci zriedká sa odvážia marxistickí ideológovia tak verejne a jasne priznať celú brutálnosť tohto ich základného kréda.

Zaujímavý bol i výstup niektorých komunistov zo západného sveta. Francúz Goldmann neváhal povedať na adresu ruských filozofov, že nepriniesli na kongres nič nového, ale iba opakujú staré frázy. To mu však neprekážalo veriť, že ruskí filozofi, hoci doteraz zaostalí, "virtuálne" prevyšujú západných filozofov (teda i na poli filozofie skalopevná viera v ružovejšiu komunistickú budúcnosť). Americký filokomunista Somerville (z Hunter College, New York) vo svojich poznámkach ku problému slobody žiadal precizovať o akú slobodu a či oslobodenie nám ide: v kapitalizme sú ľudia slobodní od diktatúry, od cenzúry; v komunizme zas od privátneho peňažníctva, od vplyvu náboženstva a od nezamestnanosti. "Dohodnime sa na tom, od čoho chceme byť oslobodení a dosiahneme pokoja i na medzinárodnom poli", zakončil svoje úvahy, netajac pritom svoje sympatie ku druhej forme riešenia.

Z hľadiska technického hodno spomenúť slúchadlový cystém v sieni plenárnych zasadnutí, ktorý umožňoval každému účastníkovi sledovať prednášky a debaty v ktoromkoľvek z piatich svetových jazykov (taliančine, francúzštine, nemčine, angličtine a španielčine). Rozumie sa, že úloha tlmočníkov bola v tomto prípade mimoriadne ťažká: preložiť do iného jazyka dokonale a bez dlhého rozmýšľania obsahovo zhustené prednášky najrôznejších filozofických smerov a terminológií prevyšuje možnosti najcvičenejšieho prekladateľa. Nie div, že najmä pri preklade z jazykov anglosaských do jazykov románskych, sa tlmočníkom podarilo preložiť spravidla iba každú tretiu, štvrtú vetu. Ale na kongrese sa ukázalo i po tejto stránke, že rozdiely terminologické neprekážajú vzájomnému porozumeniu medzi filozofmi samými v takej miere, ako sa všeobecne vyhlasuje. A zdá sa dosť pravdepodobné, že práve medzinárodné filozofické kongresy uskutočnia časom to, čo dosiaľ nemohli previesť rozmanité knižné pokusy: vytvoriť jednotný filozofický slovník a tým zblížiť jednotlivé systémy.

XII. medzinárodný filozofický kongres zostane pamätihodným zvlášť pre tri okolnosti: živé polemiky s komunistickými filozofmi, veľký počet účastníkov (okolo 800, prihlásených vyše 1200) a pre jedinečný prírodný rámec: Benátky. Sídlo kongresu bolo v Inštitúte Cini, bývalom benediktínskom kláštore, na ostrove San Giorgio, ležiacom oproti najkrajšiemu nábrežiu sveta, s jedinečným výhľadom na palác Dóžov a námestie sv. Marka.

Vladimír Šatura, S.J.

SERIES CYRILLOMETHODIANA

Na rok 1963 pripadne 1100-ročné jubileum príchodu sv. Cyrila a Metoda do stredného Podunajska, ktoré vtedy obývali naši predkovia. Ide o výročie, ktoré má veľký význam nielen z náboženského, ale aj z kultúrneho hľadiska. Kroky, ktoré naši otcovia urobili ku kresťanstvu už pred príchodom našich apoštolov, dostali pričinením sv. Cyrila a Metoda jedine správne usmernenie. Sv. Cyril a Metod správne hodnotili svojráznosť ľudu, ktorému prišli hlásať evanjelium. Domáce hodnoty tohto ľudu chceli zveľadiť, zbaviť pohanských omylov a zdokonalené organicky presadiť do kresťanstva. Preto hlásajú evanjelium v reči ľudu, preto kladú základy našej spisbe. Lež docenenie domácich hodnôt ľudu nezabránilo našim apoštolom pozerať na univerzálnu širku kresťanstva. Zdôrazňovaním svojkosti

ľudu, ktorému zvestovali novú blahozvesť, nezatracovali jeho celokresťanskú orientáciu. V duchu opravdivého kresťanstva uviedli do súladu domáce hodnoty ľudu s kresťanským univerzalizmom. Preto im záleží na spojeni s Rímom, preto svoje dielo medzi našimi otcami podriaďujú námestníkovi Kristovmu, rímskemu pápežovi.

Syntéza domácich slovenských hodnôt so svetovou šírkou kresťanstva je podnes platnou základňou každej zdravej činnosti pre dobro Slovákov. Je preto celkom pochopiteľné, že 1100 ročné jubileum príchodu sv. Cyrila a Metoda je veľmi dôležité. Malo by aj v slovenskom prípade znamenať upevnenie tejto správnej základne a jej zveľadenie primerane dnešným požiadavkám kresťanstva i slovenského života.

Slovenské generácie v minulosti oceňovali podľa svojich možnosti veľké dielo sv. Cyrila a Metoda. Stačí spomenúť autora diela "Cantus catholici", z bernolákovcov Hollého a pri 1000 ročnom jubileu v minulom storočí snahy viacerých činiteľov z moysesovskej generácie.

Dnes je na Slovensku situácia veľmi nepriaznivá nielen cyrilometodskému jubileu, ale aj cyrilometodskej myšlienke vôbec. Dnešný materializmus by chcel zmeniť orientáciu, ktorú Slováci vo svojej prevážnej väčšine mali od počiatku svojich dejín podnes. Slovenský život by sa nemal viac orientovať na stredisko kresťanstva, na Rím, ale na Moskvu, ktorá, žiaľ, nesymbolizuje v danom prípade len bratský slovanský národ, ale predovšetkým materialistické poňatie života. Za týchto okolností, nedovoľuje sa ľuďom na Slovensku myslieť svojou hlavou ani o takých udalostiach akou je cyrilometodské jubileum. I v tetjo veci myslí za nich politická strana a tá im vnucuje stanoviská. Preto nemožno čakať, že by sa v terajších pomeroch 1100-ročné jubileum príchodu sv. Cyrila a Metoda ku našim otcom dočkalo správneho ocenenia. Tieto tvrdenia majú, napríklad, za sebou aj taký argument ako je potlačenie gréckokatolíckej Cirkvi na Slovensku, ktoré sa usílovali vládnuci materialisti robiť pod heslami, čo obsahovali mená našich apoštolov.

Za takýchto okolností Slováci v slobodnom svete majú jedinečnú príležitosť i povinnosť postaviť do pravého svetla dielo sv. Cyrila a Metoda a primerane svojim možnostiam osláviť aj význačné jubileum ich príchodu ku našim otcom.

Pravda, pri všetkej snahe urobiť čím viac z príležitosti tohto jubilea, treba nám celkom vecne vidieť aj skromné možnosti, ktoré našej práci nevyhnutne ukladá život v cudzine. Ale práve preto treba na vec myslieť včas, aby sa za dlhší čas aj v skromných možnostiach dosiahlo čo možno veľa hodnotných výsledkov. V tomto smere treba zaznamenať ako prvý kladný krok, že slovenskí kňazi v Ríme za veľkodušnej pomoci dp. Jána J. Lacha z Whiting, Ind. založili **Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda**, aby uverejňovaním náboženskej spisby zveľaďovali dedičstvo našich apoštolov v dnešných časoch. Pomenovanie vydavateľstva nevzniklo náhodou, ale bolo volené zámerne so zreteľom na blížiace sa cyrilometodské jubileum.

Ďalším potešiteľným zjavom, ktorý súvisí s 1100 ročným jubileom príchodu sv. Cyrila a Metoda na Slovensko je dielo, ktoré sa objavilo na knižnom trhu koncom minulého roku — Joseph G. Cincík: ANGLO - SAXON AND SLOVAK-AVAR PATTERNS OF THE CUTHBERT GOSPEL, Series Cyrilomethodiana, Slovak Institute Cleveland, Ohio—Rím 1958, str. 124.

Ako sa na titulných stránkach knihy uvádza, ide o prvý zväzok série, pomenovanej podľa sv. Cyrila a Metoda (**Series Cyrillomethodiana** podľa latinského znenia alebo Cyrilomethodiana podľa anglického). Tento titul vznikol zo snahy aj vedeckými odbornými publikáciami dôstojne prispieť ku oslave 1100-ročného cyrilometodského jubilea, keď počas návštevy Dr. Cincíka v Ríme minulého roku v rozhovore o úlohách slovenskej emigrácie prijal sa návrh pisateľa týchto riadkov na uskutočnenie **"Series Cyrillomethodiana"**.

Dr. Cincík mal vtedy svoje dielo ●

Cuthbertovom evanjeliári už v tlači. Ochotne súhlasil s tým, aby sa jeho dielom začala nová séria. Veľkodušne uviedol ako vydavateľa Slovenský inštitút, hoci výlohy s vydaním knihy hradil sám. Úlohou odborníkov je po vecnej stránke zhodnotiť jeho prácu. Podľa zásluhy však treba zdôrazniť to, čo odborník z knihy nemôže vyčítať, a toje veľkodušnosť, s akou Dr. Cincík výsledok svojej dlhoročnej práce dal do služieb cyrilometodskej myšlienky, keď ním začal **Series Cyrillomethodiana.**

V tejto sérii by mali výjsť diela, ktoré by odborným vedeckým spôsobom osvetlili počiatky kresťanstva u Slovákov, dielo sv. Cyrila a Metoda v našom národe ako aj dejiny cyrilometodského kultu u nás. Iste veľké pole na prácu. Aj pri veľmi triezvom oceňovaní možností kultúrnej práce v zahraničí možno sa nádejiť, že do r. 1963 podarí sa v **Series Cyrillomethodiana** uverejniť ďalšie hodnotné práce. Húževnatosť v práci a obetavosť za zveľadenie dedičstva našich otcov, ktoré pramenia z lásky ku našej kresťanskoslovenskej minulosti a prítomnosti, budú väčšie, ako ťažkosti, čo sa takej práci stavajú do cesty.

Š. Náhalka

Významná kultúrno-náboženská udalosť pre Slovákov v Amerike. Od septembra 1958 do septembra 1959 slovenská rehoľa Sestier sv. Cyrila a Metoda v USA oslavuje 50 ročnicu svojho založenia. Pri tejto príležitosti sestry požiadali Sv. Stolicu v Ríme o dovolenie, ako jubilejný dar z Ríma — aby mohli byť slúžené bohoslužby v rímsko-slovanskom obrade, totiž podľa rímskeho obradu, ale v staroslovenskej reči. Sv. Stolica osobitným prípisom povolila, aby sa počas jubilejného roku mohla slúžiť táto bohoslužbe tri razy. Nakoľko v Amerike nikdy ešte nebola slúžená táto bohoslužba, bude to veľká nábožehská a kultúrna udalosť. Ako vieme, tieto bohoslužby, zvané aj glagolskými, pochádzaju od sv. Cyrila a Metoda (Viď o tom rozpravu P. Smržíka V Moste 1958, č. 2), a preto bolo veľmi žiadúcne, aby ich Sestry Cyrilky poznali. Bude to pekná príležitosť pre Amerických Slovákov a vôbec liturgistov poznať dielo našich sv. Apoštolov.

Kongres slavistov v Moskve. Na IV. zjazde slavistov v Moskve sa zúčastnilo aj niekoľko slovenských jazykovedcov a literárnych historikov. Podľa zborníka, ktorý vydala Československá akademie věd v Prahe koncom minulého roku, na zjazde v Moskve odzneli tieto prednášky slovenských jazykovedcov a literárnych historikov: Eugen Pauliny, "Kultúrnohistorické podmienky a spoločenské funkcie bilinguizmu v dejinách spisovnej slovenčiny"; Ján Horecký, "Atázka medzinárodnej slovanskej terminologie, jej súčasný stav a historický vývoj"; Milan Pišút, "Slovenský literárny romantizmus, jeho vznik, vývin a charakter"; Andej Mráz, "Úloha medzislovanských vzťahov vo vývine novšej slovenskej literatúry"; Andrej Melicherčík, "K problematike špecifičnosti umeleckého obrazu vo folklóre". Zaznamevávame predbežne bez poznámky. Náhľady Paulinyho, Pišúta a Mráza nemožno v istých otázkach prijať ako vedecky a historicky správne.

KNIHY

L'UDOVIT ŠTÚR AND HIS PLACE IN THE SLAVIC WORLD. By Dr. Josef Kirschbaum, Ph. D. I brochure, 34 pp., published by the Slovak Institute, Cleveland, O. and the Ukrainian Free Academy of Science, Winnipeg, Man., Canada, 1958.

Although the actual address covers but twenty pages, the Slovak professor in the University of Montreal's Slavic Department has succeeded in giving a modern re-evaluation of L'udovit Štúr, on the basis of hitherto unknown and undeveloped documentary evidence that is listed on six pages in this highly concentrated study of L'udovit Štúr, the man and his work.

L'udovit Štúr (1815-1856), the great Slovak patriot of the first half of the nineteenth century, was a leding poet, philologist and political philosofer in the Slavic world. Recent studies, including that of Dr. Kirschbaum, show that an earlier characterization of Štúr as a dreamer and romanticist is wholly inadequate in the light of objective facts. Thus, the judgment of Ernest Denis, Seton-Watson and Hans Kohn (who did not red all of Štúr's most significant works) cannot be taken as the final word in the study of the remarkable genius who left an indelible mark on the Pan Slavic movement and was outstanding in the field of linguistics and literature.

In attempting to chart the course of the Slovak nation towards freedom after the bid for liberation failed in 1848, Štúr proposed three possible solutions: 1) A Slavic federation 2) An Austro-Slavic confederation 3) Union with Russia. He dismissed the first two and advocated unity of all Slavic nations with Russia, 'a benevolent and great power,' on the basis of religion (a return to the Greco-Slavic Orthodox Church) and languge (adoption of the Russian language and Cyrillic alphabet by all Slavc nations as a common literary tongue). This, however, did not mean that the individuality of the various Slav nations was to be destroyed but simply to be allied with the greatest and most powerful of the Slavic countries for their mutual liberation and protection. As a matter of record, Štúr predicted that in a hundred years this would become a reality, that is, the unity of Slavdom under Russia's leadership. But he did not foresee that this would be achieved under circumstances quite different from his concept of the ultimate unification of the Slavic world. When Communism was a merely speculative theory in the mid-nineteenth century it is revealing to note what Štúr thought of it. He condemned it as "The wildest of offshoots ever conceived by the human brain" because "it brings in its wake despotism of the grossest kind, it shatters all the bonds of social living and opens wide the door to every type of immorality, dissolution and indulgence."

Dr. Dimitrij Cizevskij, eminent Slavic scholar, published a book on Štúr's philosophy in Halle, Germany (1938). He rates the Slovak philosopher as a man of wide knowledge and originality.

Štúr's role in the stabilization of the literary language of the Slovaks in the nineteenth century was a dominant one, for by persuading the leading authorities in contemporary literature in Slovakia to adopt the central dialect of the country as the national language, he made a lasting contribution to our time. The decision to adopt a unified language was the culmination of efforts that had been made since the seventeenth century. This was the completion of the important step made by Anton Bernolak at the end of the eighteenth century when the Slovak literary language was based chiefly on the

western dialect of the Slovak tongue. Štúr's view that the Czech language, which his Protestant colleagues used for liturgical and sometimes literary works, was a 'borrowed' language, somewhat on the same plane as Latin for the Catholic intelligentsia of the time.

As a man of action, Štúr made his presence felt at the Slav Congress in Prague in 1848. Here he met and conversed with many leading Russian, Polish, Ukrainian, Czech and Yugoslav contemporaries. His voice was heard in the Hungarian Diet in Budapest, and when the Magyars refused to grant the Slovak nation an integrated freedom, Štúr participated in the Slovak revolt. He was condemned to death for his part in the revolution, but he escaped to Vienna where he continued to work in behalf of the liberation of Slovakia. At home, it was his guiding genius that directed a rejuvenated national revival that was destined to build up a successful resistance to the Magyarization program of the rulers of the kingdom of Hungary. A poet himself, he believed that the poet's primary calling in life was to be 'the herald and prophet of a new and better world.' That poets in Slovakia won nation-wide acclaim and enjoyed great prestige may be attributed to the fact that Slovak poets were, in reality, the leaders of their people whom they inspired and led to the fulfillment of the Slovak nation's aspirations to political liberty and a self-governing, independent state.

Štúr's stature as a national poet was somewhat less than of his followers such as Sladkovič and Ján Král but Dr. Cizevskij ranks him as "a gifted poet." His contribution to poetry, the introduction of the Slovak folk-song rhythm, had a countryáide influence on the development of poetry in Slovakia the past hundred years.

Under different aspects, Štúr was judged to be a rebel, an idealist, a romantic dreamer and a realist. As a spokesman and leader of the common people in Slovakia he was denounced by the Magyar and Magyarized aristocracy because, to their way of thinking, he fomented rebellion . . . as an idealist, he aspired to the liberation of his people from political and cultural bondage of their masters . . . and in this aspiration he had the moral support of the great majority of his fellow countrymen . . . as a romanticist, who envisioned the future greatness of the Slav nations, he was not understood, for obvious reasons, since this fantastic dream that was destined to become a reality in our times belonged to that of a seer . . . and who can fully grasp the message of a prophet?

In the light of present events, Štúr emerges out of the misty past as a remarkable Slovak leader whose intellectual and realistic ideas were blended in a dynamic personality. His image of greatness was destined to be stamped on our times, forcefully, realistically and indelibly.

We are, indeed, fortunate to have a man of the scholarly background and ability that marks Dr. Jozef Kirschbaum, Ph. D. as the man for this type of work. His many years of study and research in Slavic history at the Universities of Bratislava, Rome, Geneva and Montreal, as well as his work as a professor at the Universities of Montreal, Ottawa and Toronto in Canada, are sufficient evidence that Dr. Kirschbaum is highly qualified. This work on L'udovit Štúr is unmistakably an invaluable contribution in the field of Slavic studies that currently hold a prominent place in historical research in the modern world.

Andrew Pier, O.S.B.

UNCONQUERABLES by Joseph Pauco. Translation by Andrew Bachleda from the Slovak language. Published by the Vantage Press, 120 West 31st Street, New York, 1, N. Y., 1958., 225 pp.

This narrative relates the tragic, yet heroic and inspiring story of the Slovak underground forces that have carried on the struggle against atheistic communism since the end of World War II. The spirit that has inspired them to wage this postwar fight against alien elements in their homeland is that of patriots who are fighting for their country, of freedom-

loving men who cherish their natural God-given right to liberty and of Christian crusaders who are dedicated to the ideals of their traditional faith that has often been under attack but never destroyed down through the centuries.

The book is "based on true and documented events" but "for reasons of personal security, it has been necessary to present some of the characters under fictitious names." The rest is 'factual' and objectively true, except for minor details, explains the author in a brief introduction. Moreover, in the main Introduction, Sister Cecilia, the author of the well known "The Deliverance of Sister Cecilia" (her own account of her successful escape to fredom from communist-ruled Slovakia), verifies the narration of persecution, oppression, imprisonment and death under the postwar regime in her native Slovak homeland. She was "a witness of the horrors of Communism in Slovakia," she lived through much of it herself and saw firsthand the religious persecution carried on by men who hate religion and have no respect for men and women dedicated to the work of God.

Some of the events may seem incredible to us, but those who lived through the perilous days of communist terror in Slovakia testify to their actuality. Unbelievably cruel and inhuman as they may appear, they did happen . . . and are happening today to human beings who are tortured and beaten down because they refuse to become slaves of godless, power-mad men. It is not a nice story that would prove popular . . . it will not even become a minor best-seller. There is too much of the naked truth in it . . . truth that might stir the conscience of men of power in the free world who are largely responsible for the postwar fate of several hundred million people locked behind the Iron Curtain. Nevertheless, it is a faint glimmer in the darkness, a spark of light that may well light up the scene so that the free world might see the suffering of these people who stand courageously in the front lines of the struggle to the death against godless atheism. Their faith, their determination and their defense of Christian principles are a challenge to the free world. When will it come to their aid?

We must not judge this book on literary merit, for excellence in literature is not its purpose. The narrative was designed to tell the story of a people persecuted because of their religious faith and their beliefs in political freedom and democracy. That story has been told simply and effectively. Therein lies its innermost strength, for it is a genuine, visual first-hand portrayal of the grim series of cruelities, defamations, treasons and denials of faith in God or man.

Some critics find fault with the translation of work which they judge to be far more moving in the original. Yet, they cannot overlook the fact that all translations are extremely difficult, and in this case though the translation may not have done justice to the Slovak version, it is, however, satisfactory, for it presents the story in a simple and forceful, albeit somewhat stilted, style. A few dismiss the translated work as manifestly an amateurish attempt. This may be apparent in not a few passages, but on the whole the translator managed to catch the spirit of the author and succeeded in re-telling the story in a way that the general reading public will understand. On the other hand, one critic has rated it as 'a classic.' Strictly from the literary standpoint, this is hardly the case . . . as can be readily demonstrated. For example, one of the concluding passages runs thus:

"Slovakia is at attention. We guard what is our own nd will not allow ourselves to be robbed. We will not give up," said Josef.

At the risk of coming up with a weaker statement, this reviewer submits something like the following: "Vigilance is the watchword everywhere. We Slovaks will defend our rights to life and liberty . . . we will guard our Churches and schools with our very lives . . . we will never surrender," Josef vowed as held his head high in pride at the news of the suc-

cessful exploits of the White Legionnaires.

Undoubtedly, most of the underground forces in Slovakia have been dispersed, and the White Legionnaires my have lost their previous effectiveness. But their gallantry and high courage will live forever in the hearts of their fellow countrymen, and their sacrifices and heroism will inspire daring young men in embattled Slovakia to strike out against the invader in the firm hope and determination that right shall ultimately triumph over force, and good over evil . . . and all who admire their inmortal deeds of valor hope and pray that that day of deliverance from the red scourage of godless atheism is not too distant in the future. The Slovak nation has been subjected to an endless era of blood, tears and toil in our postwar world. It is the undying hope of men of faith in God that this soon change to an epoch in which human rights to religious freedom and political liberty will be honored by all men everywhere.

Andrew Pier, O.S.B.

Joseph Cincík. ANGLO-SAXON AND SLOVAK-AVAR PATTERNS OF CUTHBERT'S GOSPEL. A Study of Slovak Art of the Early Carolingian Era. (=Series Cyrillometodiana Vol. 1.) Slovak Institute, Cleveland-Roma, 1958, Pp. 123. 14 plates +8 Figures +2 geogr. maps.

Toto dielo nie je prvou prácou Dr. Cincíka na poli umenia. Osobitne už dlhšie sa zaoberá najstaršími umeleckými prejavmi slovenskej územnej oblasti, ako sú ozdobné sponky, blatnický meč atď. V tomto diele sa zaoberá illumináciami—číže ozdobami rukopisu Cuthbertovho Evanjelia. Aby niekto mohol náležite posúdiť všetky vývody a dôkazy Dr. Cincíka prednesené v tomto diele, musí byť špecialista v dejinách knižného umenia na rozhraní VIII.-IX. stor., čo si ja nenárokujem, a preto sa obmedzím tu na niekoľko pozorovaní.

Téma nášho autora v tejto knihe je veľmi subtílna. Ide zvlášť o miniatúrne ozdoby v orámovaní niekoľkých celostránkových illustrácií (štyria evanjelisti, ukrižovanie, kanonické tabuľky atď.), v iniciálkach počiatočných písmen, a v iných ozdobách tohoto rukopisu Evanjelia, známeho pod menom Cuthberta, ktorý je zaznačený ako jeden z prepisovateľov. Rukopis sa teraz prechováva v Štátnej knižnici vo Viedni (Cod. Lat. 1224).

Cuthbertov Evangelistár je v dejinách knižného umenia dobre známy, a je predmetom štúdia významných špecialistov v tomto odbore. Tí zistili, že vyššie spomenuté ozdoby nie sú v Evangelistári jednotné, a že sa vymykajú zo všeobecne známych schém. Podľa písma učenci zaraďujú náš Evangelistár medzi výtvory Anglo-Sasko-írskeho pôvodu, a do Salzburgu sa dostal cestou anglo-saských misionárov. Všeobecne sa datuje do poslednej štvrti VIII. storočia a Dr. Cincík v tejto svojej práci posúva jeho zhotovenie tesne k roku 800.

Keď však skúmajú vyššiespomenuté ozdoby, o niekotrých výslovne sa vyjadrujú, že nie sú pôvodu anglosaského. Tak na pr. Zykan tvrdí o nich "non anglo-saxon", a známy špecialista Boekler vidí "eine Anzahl neuer Motive" . . . (Abendl. Miniaturen str. 21). Ide teda o to vyjasniť akého pôvodu sú tie ozdoby. O tom panujú rôzne mienky. Aby sme spomenuli iba dvoch vyššie citovaných autorov, Zykan ich klasifikoval ako "Eastern-Mediterranean", a Boekler iba vo všeobecnosti uzatvára: "welche die Abstammung aus dem Orient nicht verleugnen" (ibidem).

Náš autor sa dal do podrobného preskúmania týchto nevyjasnených ozdôb, nakoľko sa odlišujú od ostatných novými prvkami: zvieracieho a rastlinného okruhu, ako aj odlišnou farbivoťou. Po dlhom skúmaní a porovnávaní s archeologickými vykopávkami Podunajskej kotliny a špeciálne v jej severozápadnej čiastke, na južnom Slovensku a západnom Maďarsku, kde v VIII. stor. žilo obyvateľstvo avarské pomiešané so Slovanmi, uzatvára, že tie prvky sú pôvodu avarsko-slovenského.

Na základe týchto zistení Dr. Cincík

v posledných kapitolách snaží sa rekonštruovať osudy Evangelistára. Ako sa do neho tie avarsko-slovenské prvky dostali? Ak vezmeme, že kódex bol celkove vyhotovený v Anglicku, je možné, že ten, čo maľoval ozdoby, videl niektoré z darov, čo Karol Veľky poslal anglickému kráľovi "Mercie" menom Affa po svojom víťazstve nad Avarmi r. 796.

No náš autor prijíma za pravdepodobnejšiu druhú mienku, podľa ktorej Cuthbertov kódex bol napísaný v Salzburgu. To, že je napísaný "škótskym" písmom, nerobí ťažkosti, lebo vieme, že v Salzburgu pôsobili práve anglo-sasko-írski mnísi, a hoci v tom čase na západe franskej ríše už prenikalo nové písmo karolínskeho obdobia, do východoalpských krajov sa dostalo iba neskoršie. Čo sa týka našich ozdôb, ich pôvodca buď mal možnosť ich vidieť na iných drahocennostiach prinesených do Salzburgu z avarskej výpravy, buď sám bol činný aj ako misionár v tých krajoch a videl tie ozdoby na odeve, na nástrojoch, a bydliskách podunajských Slovákov, buď— a túto mienku vyslovil Dr. Cincík vo svojej slovenskej práci o našom predmete—sám pochádzal zo slovenského rodu, a tak mu boli tie ozdoby ako vrodené. (Styk slovensko-avarskej ornamentiky s anglosaskou okolo r. 800.: Literárny Almanach Slováka v Amerike, 1957, str. 136.)

Z toho všetkého Dr. Cincík uzatvára, že v Cuthbertovom Evangelistári máme zachovaný slovenský umelecký prejav z doby pred-cyrilometodejskej.

K vývodom autora dodávam niekoľko poznámok. Ponajprv chcem upozorniť, že koncom roku 1958 vyšla v Prahe, veľmi závažná kniha: Josef Cibulka, Velkomoravský kostel v Modré u Velehradu a začátky kresťanství na Moravě. Autor na základe obšírneho archeologického materiálu, zrovnávaním pôdorysu s inými podobnými kostolmi uzatvára, že modranský kostolík je rýdzo írsko-škótskeho typu, a teda výtvorom írsko-škótskych misionárov zo Salzburgu. Aby mohol určiť dobu jeho vzniku, študuje, dokedy v Salzburgu trval írsko- škótsky umelecký prejav. A tu medzi inými pamiatkami študuje aj Cuthbertov Evangelistár. Pozrieme sa, čo o ňom hovorí: "Jako iluminácie obsahuje rukopis štyri obrazy evanjelistov, kánonové arkády, a začiotočné iniciály štyroch evanjelií. Slohove patrí do skupiny zmienených už t. zv. anglosaských rukopisov, v ktorých sa ornamentika rázu írskeho snúbi s figurálnou výzdobou ovplyvnenou v iniciálach, arkádach a v rámovaniach sú napospol rázu t. zv. írskeho, kdežto obrazy evanjelistov sú lineárne, ploché, a abstraktne ornamentálne prepisy starokresťanských predlôh rázu predkarolínskeho." (str. 206).

Ako vidíme, Cibulka ani sa nedotýka problému nastoleného Dr. Cincíkom. Jemu sú všetky ozdoby v orámovaniach "írskeho" rázu, a preto kladie vznik Evangelistára pred nastúpenie arcibiskupa Arna (785-821), do doby teda rýdzo "írsko-škótskej". Dr. Cincík ako sme videli, je omnoho ďalej, a v tom je hodnota jeho práce, že sa snažil dať riešenie na problém nastolený nemeckými historikmi umenia, ktorí tušili v ornamentoch Cuthbertovho Evangelistára vplyvy z východu. Cibulka správne uzatvára, že vznik kostolíka v Modré pri Velehrade "treba klásť najpozdejšie na počiatok IX. storočia, a začiatky moravského kresťanstva v tejže dobe nemožno odlúčiť od misijného pôsobenia íroškótskeho, ktorému od r. 791 bol otvorený voľný prístup z Bavorska na Moravu". Vývody Dr. Cincíka jedinečne dopĺňujú tieto nové poznatky. Škoda, že kniha Dr. Cincíka nevyšla trochu skorej, a že o nej Cibulka nevedel. Bola by mu dala nové pohľady. Z druhej strany náš autor tiež nájde v knihe Cibulkovej nový materiál ozdobný, nájdený v hroboch okolo kostolíka v Modré.

Na prílohe XIV čítame, že illustrácia sa nachádza v "Tetra" Evangile Vaticanus Graecus 354. Slovo "Tetra" by nemalo byť v úvodzovkách lebo je to grécke slovo a znamená "štyri". V najstarších kódexoch Nového Zákona sa používa výraz "tetraevangelium" ak kódex obsahuje všetky štyri evanjeliá. Obyčajne tento výraz ostavá tak ako je: polo-grécky a polo-latinský.

Nakoniec treba vyjadriť najväčšie

zadosťučinenie nad krásnou úpravou a technickým vystrojením knihy. Vytlačila ju kníhtlačiareň Neografia, ktorej majiteľom je pán Ján Okáľ v Chicagu. Zaiste špecialisti dejín umenia budú zainteresovaní týmto dielom Dr. Cincíka, a jeho vývody budú popudom k ďalším štúdiám. Toto je naše uprimné želanie.

M. Lacko S.J., Rím

Dr. Imrich Kotvan. BIBLIOGRAFIA BERNOLÁKOVCOV. Vydala Matica Slovenská, T. sv. Martin: 1957, 408 str.

Po uverejnení knihy Bernolákovci, ktorú vydal Spolok sv. Vojtecha v Trnave roku 1948, Dr. Kotvan obohacuje slovenskú literárnu vedu obsiahlym dielom, ktoré sa stretlo s ocenením dokonca aj "marxistických" vedeckých pracovníkov na Slovensku. Začiatky slovenskej národnej literatúry a kultúry sú nesporne spiate s činnosťou bernolákovcov, ktorých význam bol dlho zmalicherňovaný a do veľkej miery aj neznámy. Vedecké práce, uverejňované v posledných desaťročiach o slovenskom národnom živote v osemnástom a devätnástom storočí, dokazujú teraz že bernolákovské hnutie malo svoj dejiný význam nielen v jazykovom vývine Slovákov, ale aj v kultúrnom a spoločenskom formovaní slovenského ľudu v národ. Bernolákovci v duchu myšlienok doby dali slovenskému etniku tak silný impulz, že ho nielen zachránili, ale aj zapli na európske kultúrne prúdenie: humanizmus, racionalizmus a osvietenstvo.

Už v prvej svojej knihe Dr. Kotvan uverejnením zoznamu najznámnejších bernolákovcov dokázal, že bernolákovské hnutie bolo na Slovensku široko rozvetvené okrem stoviek kňazov a významných duchovných hodnostárov členmi Slovenského učeného tovarišstva boli aj významní laici. Zoznam mien zaplňuje celých sedemnásť strán, hoci je aj podľa autora sotva úplný, a zemepisne bernolákovci podľa zoznamu zahrňovali celé Slovensko.

Nová Kotvanova kniha je nielen doplnením predošlej jeho práce, ale aj potvrdením veľkého významu bernolákovcov v našom národnom živote. Proti bibliografickým faktom nebudú môcť bojovať ani tak zaťatí literárni historici ako Pišút alebo Brtáň. Mráz v tejto otázke už dávno zaujal pomerne objektívne stanovisko, v istom zmysle aj Varsík, Pauliny atď. Kotvanova bibliografia, rozdelená do 10 kapitôl, za akýmikoľvek pokusmi klásť začiatky slovenského národneho a kultúrneho života len do doby Štúrovej, alebo zmalicherňovať účasť slovenských katolíkov v kultúrnom a národnom živote Slovákov kladie definitívne bodku.

Zoznam osobitne vydaných prác, prekladov, príspevkov do časopisov a rukopisov, ktorý Kotvanova bibliografia v druhej kapitole uvádza, zoznam prvých členov Slovenského učeného tovarišstva a zoznam posledných bernolákovcov, zdrúžených okolo Katolíckych novín, zahrnutých v kapitole piatej a šestej, podáva svedectvo o tom, že išlo o tri slovenské generácie, ktoré nielen svoje generačné poslanie správne chápali, ale aj svedomite plnili a tak pripravili slovenský národ do búrok nacionalizmu. Štúra a jeho generáciu možno správne pochopiť len na tomto pozadí. Tak jeho krok odpútania sa od češtiny, ako aj jeho úspech.

Kotvanova práca nepredstvauje preto iba bernolákovcov, ale dokresľuje jedno obdobie slovenského národného vývinu. V tom je mimoriadny význam diela, na ktorom autor pracoval po celé roky ako zamestnanec Univerzitnej knižnice, ale aj súkromne zbierajúc material vo verejných a súkromných knižniciach. Okrem bibliografického materiálu kniha uvádza aj literatúru o bernolákovcoch, životopisy významných bernolákovcov, ich pseudonýmy a anonýmy a knižnice, kde sa významnejšie práce teraz nachodia.

Metodologicky práca nejde v šľapajách Ormisa alebo iných bibliografických prác. Autor preto vložil do knihy obsiahly metodologický úvod, z ktorého vidno, že nejde o prácu odborne nepripraveného amatéra. Kniha má nesporne svoju formálnu, ale najmä obsahovú hodnotu, ktorá presahuje

iné bibliografické práce. Úvod Dr. Tibenského, ktorý napriek snahe uplatňovať na toto obdobie marxistické hľadiská hodnotí ho vysoko pozitívne, je chybou krásy Kotvanovho cenného diela, ktoré nielen literárni historici, ale každý, kto sa o slovenskú minulosť zaujíma, iste ocení a privíta.

J. Kirschbaum

MÁRIA. DIELO DIEL BOHA STVORITEĽA. Miloš K. Mlynarovič — text +64 farebných reprodukcií Madony. Vydal Rev. Ján J. Lach, Whiting, Indiana: 1958. Str. 68. $2.50.

Jedným zo vznešených poslaní krásy je potešovať srdce a dvíhať ho nad každodennosť; do sveta harmónie, súladu a dobra. Vari toto je najpravdivejšie meradlo, ktorým treba hodnotiť toto dielo. Je to život Panny Márie, ako ho pochopili, v duchu videli a líniami i farbami zvečnili umelci-maliari všetkých čias. Farebná reprodukčná technika zprístupnila širokým vrstvám ľudí tie najkrajšie poklady umenia, ktoré sa stali dnes už spoločným imaním ľudstva. Madona a jej svet priťahovali tvorivú fantáziu takmer všetkých veľkých umelcov; rozličných maliarských škôl a štýlov. Tchto šesťdesiat obrazov zahrňuje život Madonny od Zvestovania až po Nanebovzatie.

Ku géniu maliarov pridal svoju hrivnu básnickú Msgr. Miloš K. Mlynarovič, doplňujúc obrazy priliehavými textami zo Starého i Nového Zákona, z liturgie o Panne Márii a veršami slovenských mariánskych piesní. Rev. Ján J. Lach venoval ju Sedembolestnej Patrónke Slovenska. Tak, ako kedysi nejeden štedrý mecenáš umnožnil maliarovi namaľovať obraz Madony, tak aj v tomto slovenskom prípade bola to šťastná symbióza básnika a mecenáša, ktorá umnožnila vznik tohto krásneho diela v slovenskej literatúre. Je to po prvý raz, že v slovenske knihe zjavilo sa pokope toľko nádherných farebných reprodukcií. No užitočnejšie než slová je vziať toto dielo do rúk, listovať v ňom, dívať sa na Madony a nechať srdce spievať.

Mikuláš Šprinc

PETER VAJCÍK. ŠKOLSTVO, ŠTUDIJNÉ A ŠKOLSKÉ PORIADKY NA SLOVENSKU V XVI STOROČÍ. Vydala Slovenská Akademia vied, Bratislava 1955, str. 176.

Je to štúdia z dejín pedagogiky na Slovensku. Delí sa na dve časti. V prvej autor načrtnul dejiny a zriadenie školstva počnúc od 14. stor. odkedy máme prvé zprávy, že existovali u nás školy kapituľské a kláštorné. Od XV. storočia vznikajú mestské školy, ktoré hlavne v XVI. storočí prinášajú vo výučbe nové prvky: ponajprv sú to viac laické školy, hoci autor poznamenáva, že už na kapitulských školách" nevzdelávali sa len tí, ktorí sa chystali na kňazskú dráhu, ale i laici" (str. 8) po druhé pre potreby obchodu venuje sa väčšia pozornosť počtom, a po tretie prejíma sa zo západu prúd humanizmu. Autor v XVI. stor. sa zaoberá iba týmito mestskými školami.

Základom pre jeho rozpravu mu boli dokumenty, uverejnené v druhej časti knihy; "Študijné poriadky a školské zákony s krátkym uvodom dejín jednotlivých škôl". Podané sú v časovom poradí z týchto miest a rokov: Bardejov 1540, Trnava 1554 a 1558, Banská Bystrica 1574 a 1580, Banská Štiavnica 1580, Levoča 1589, Modra 1594. Nakoniec je tu preklad vysvedčenia Šebastiána Lama z r. 1575, z ktorého môžme uzatvárať na rozvrhy školy v Kežmarku. Dokumenty sú podané v slovenskom preklade, iba v dodatku doteraz nevydaný "Ordo studiorum — Schulordnung" z Levoče, a spomenuté vysvedčenie Š. Lama sú uverejnené ešte raz v originálnom latinskom a nemeckom texte.

Kniha je hodnotná pre svoj dokumentačný materiál, aj úvodná autorova rozprava by bola celkom dobrá, keby sa bol zdržal niekoľkých "výpadov" podľa marxistickej teórie.

Ladislav Džubík

BRUNO MERIGGI. STORIA DELLE LETTERATURE CECA E SLOVACCA. (V serii: Thesaurus litterarum), Nuova Accademia Editrice, Milano 1958, str. 375.

Autor pred pár rokmi vydanej slovenskej gramatiky (viď Most, IV, 1957, str. 189), profesor slavistiky na univerzite vo Florencii, predstavuje sa teraz touto súhrnnou históriou českej a slovenskej literatúry.

Už na prvý pohľad nás prekvapí titul knihy a jej rozdelenie na dve časti: literatúra česká a potom slovenská. Autor odôvodňuje v úvode tento postoj predstavujúc Čechov a Slovákov ako dva bratské národy, ktoré síce kráčajú paralelne, ale so svojskými charaktermi, podmienenými komplexnými danosťami kmeňovými, zemepisnými, a hlavne dejinnými.

Čo sa týka samého spracovania slovenskej literatúry, ponajprv zaznamenávame, že rozsahove je v nepomernej menšine k českej literatúre: 100 strán slovenskej literatúry a 280 strán českej. To vyplýva aj z toho, že autor lepšie pozná českú literatúru, nakoľko je tiež lektorom tej literatúry na univerzite vo Florencii. Aj spracovanie českej literatúry je lepšie, často prináša v preklade ukážky najmarkantnejších statí aj z básnickej tvorby, kým slovenská literatúra je spracovaná veľmi heslovite a schematicky sotva sa zapodievajúc hlbšie niektorým predstaviteľom. Po úvodnej stati, kde podáva charakteristiky slovenskej zeme a ľudu, a kde vyzdvihuje ľudový a nie učený pôvod slovenskej literatúry, vlastné pojednanie začína až v 17. stor. vidiac u Vavrinca Benediktiho z Nedožier prvý prejav slovenského uvedomenia (str. 285). O stredoveku jednoducho usudzuje, že "chýba tu umelecká tvorba" (str. 283). V celkom posudzovaní slovenskej literatúry sleduje kriteriá dnešného politicko-kultúrneho stavu na Slovensku. Zdá sa, že rukovodičom mu boli Mrázove "Dejiny slovenskej literatúry" z r. 1948, teda rozdielne od tých, čo Mráz napísal za Slovenskej republiky, nie však ešte skomunizované. Čo sa týka najnovšieho obdobia, autor dochádza až do zaujatia Slovenska komunizmom r. 1948 a tu sa zastavil, donášjúc novšie výtvory iba u autorov, ktorí vynikli už v predošlom období, a pokračujú na Slovensku aj po r. 1948. Ináč sa uspokojil iba všeobecnou charakteristikou dnešného stavu, že literárna tvorba "prejavuje zvláštny záujem o zjavy politické a sociálne, zapríčinené štrukturálnymi zmenami v Československej republike, a medzinárodným postavením v akom sa tá republika nachádza".(str. 365) Takými a podobnými slovami vyjadruje autor dnešnú komunistickú nadvládu na Slovensku aj na poli literárnom. O jeho postoji k týmto danostiam môžeme si utvoriť mienku z toho, čo píše na str. 336: "V znovuvzniklej Československej republike po druhej svetovej vojne, Slovensko našlo také možnosti vlastného rozvoja, aké nikdy predtým nemalo . . ."

Za takýchto okolností tvorba v nekompromisnom slovenskom duchu, ktorá vlastne vydobyla to, že dnes sú aj v ČSR Slováci považovaní za národ, je charakterizovaná ako separatistická a sotvaže spomenutá, a zatienená Hlasistami, Davistami, a inými. Tak isto úplne je ignorovaná tvorba aj významných autorov, ktorých spomína pred r. 1948 a ktorí pred nátlakom komunizmu museli opustiť Slovensko a dnes tvoria v cudzine. Z nich sú spomenutí: Hronský, Žarnov a Dilong, ale o ich tvorbe po r. 1945 niet ani slova, hoci autorovi bola poskytnutá možnosť zoznamiť sa s ich novšou tvorbou. Treba ľutovať, že toho nevyužil, a tak je tu v jeho knihe podstatna medzera.

Okem týchto všeobecných poznámok chceme zaznamenať niektoré podrobnosti: na str. 285 je už spomenutý Vavrinec Benedikti z Nedožier. Autor upotrebuje formu "di Nudožery", odvodzujúc ju z latinského "Nudozierinus". No dnešná forma je Nedožery. Nesprávny je preklad diela Mateja Markoviča: "Vypsání stolíc království uherského", ako "Descrizione delle sedi del regno ungherese". "Stolica" tu neznamená "sede", ale "provincia". (str. 297). Chybne je tiež citované dielo A. Bernoláka: "Grammatica slavica. Ad systema scholarum nationalium in

accomodata", kde miesto "ditionibus" ditionibus Caes. Regiis introductum stojí "dictionibus" (str. 310). Ináč treba s chválou zaznamenať presnosť, s akou sú citované slovenské názvy jednotlivých diel, a ich pekný preklad do taliančiny, na pr. "Hájnikova žena — La moglie del guardaboschi".

Naše poznámky by chceli byť povzbudením pre autora k presnejšiemu zvládnutiu matérie pri eventuálnom druhom vydaní. Vo všeobecnosti si jeho prácu vážime ako prvý pokus predstaviť talianskemu publiku slovenskú literatúru, a to vo forme samobytnej ako to vidno aj z nadpisu.

M. Lacko

Kirsten - Buchholz - Kollmann. RAUM UND BEVOELKERUNG IN DER WELTGESCHICHTE. Bevölkerungs-Ploetz. Wuerzburg, A. G. Ploetz-Verlag, 1956-1957, 2 zv. 444, 412 str.

Vo svetoznámej Ploetzovej sérii historických príručných diel vyšla nedávno táto odvážna syntéza, ktorá má cieľ predstaviť stručne, no vedecky presne a dôkladne dva z najdôležitejších faktorov v dejinách ľudstva: priestor a ľudnatosť. Traja vybratí špecialisti predstavujú nám tu rozľahlú panorámu trvania vekov zpod zorného uhla spomenutých dvoch faktorov, patrične zvypukľujúc vzťahy ich vzájomnej príčinnosti a účinkov. Bonnský univ. prof. Dr. Kirsten na necelých 300 stranách spracoval tak časový odsek celej prehistórie a dejín starého veku. V druhej časti tou istou metódou a podobne koncíznym štýlom Dr. Buchholz z Ústavu pre štúdium priestoru v Bad Godesberg predstavuje periódu stredného veku (1100-1750), kým tretia časť, spracovaná Dr. Köllmannom z Ústredia pre sociálny výskum pri univerzite münsterskej v Dortmunde, zaokrýva moderné časy až po bezprostrednú súčasnosť (na daktorých miestach až po apríl 1957 — na pr. 2. zv., str. 324). Takmer všetky uzlové momenty týchto výskumov boli aj kartograficky zachytené Ing. Kircheissom, ktorého práca — 185 starostlivo a výrazne načrtnutých mapiek — predstavuje celý malý atlas, ktorý kým znázornením uľahčuje pochopenie zhusteného textu, slúži aj ako výborná mnemotechnická pomôcka k jeho ovládnutiu.

Nám Slovákom je na potešenie, že takáto dôležitá vedecká syntéza nielenže neobchádza — ako to robia dosť často aj omnoho obsiahejšie diela svetovej literatúry — skutočnosť jestvovania nášho národa na jeho historickom životnom priestore, ale ju na všetkých patričných miestach náležite traktuje. (Viď 1. zv., str. 56, 101, 104, 135, 152, 244, 340, 342, 343, 367; 2. zv. str. 73, 304, 323; ďalej mapky č. 56, 117, 123, 175, 177). Kým to radostne kvitujeme, prajeme nakladateľstvu, aby dielo našlo vo vedeckých kruhoch čo najúspešnejšie prijatie a rozšírenie, aké mu podľa jeho hodnoty aj patrí.

Milan St. Ďurica

Dr. Karl Ploetz. AUSZUG AUS DER GESCHICHTE. Wuerzburg, A. G. Plotez-Verlag, 1956. 1455 str.

Keď pred takmer sto rokmi berlínsky profesor Dr. Ploetz vydával svoj skromný výťah z dejín, myslel akiste iba na to, aby dal svojim žiakom do rúk stručný a jadrný prehľad najhlavnejších dát, osôb a udalostí, ktorý by im pomohol orientovať sa pri štúdiu tohoto tak dôležitého predmetu učebných osnôv. Skutočnosť však odhalila geniálnosť autorovej metódy, ktorý vedel spojiť prístupnú stručnosť štylizácie so škrupulózne vedeckou dôslednosťou zisťovania a registrácie faktov. Vydanie nasledovalo za vydaním, mnohí iní vedci prispeli ku zdokonaleniu diela postupným eliminovaním nedopatrení a vždy úplnejším a presnejším koncipovaním textu. Aj po autorovej smrti dielo pokračovalo vo svojom organickom vývine. "Der Grosse Ploetz" stal sa už samostatným pojmom v sektore príručnej historickej literatúry. Na jubilejnom 25. vydaní, ktoré mám pred očima, pracovalo 14 vynikajúcich historikov Nemecka, z ktorých každý predstavuje určitý autoritu vo vedec-

kom svete. Ide teda o jedno z najspoľahlivejších štandartných konzultačných diel svetovej literatúry, na ktoré sa naozaj možno spoľahnúť. Obsahuje stručné, no presne overené údaje, od dát vzťahujúcich sa na vekovitosť Zeme vo svetovom priestore, cez prehistóriu ľudstva, od prvých stôp dejín až po najnovšie časy (1954-55). Obsiahla látka je dômyselne rozdelená kombináciou chronologického a zemepisne-politického kritéria. Každý dôležitejší odsek je uvedený stručnou syntézou faktorov, ktoré podmieňujú a zároveň charakterizujú patričnú dejinnú situáciu. Objemný menový a vecný register na konci diela (str. 1389-1455) značne zjednodušuje orientáciu a umnožňuje syntetické sledovanie jednotlivých predmetov záujmu. Už nahliadnutie do tohoto bohatého registra, ktorý účinkuje akoby defilé svetových dejín, presvedčí nás, že autori Veľkého "Ploetza" nepatria do skupiny tých početných ešte pseudovedcov, ktorí doposiaľ nevedia prísť na meno Slovákom. Mená dávných slovenských kniežat a kráľov, našich svätých vierozvestov i nedávnych dejateľov obnoveného samostatného Slovenského štátu nachádzajú tam miesto, ktoré im historickou objektívnosťou patrí. Pri hesle "Slowakei" vidíme poukaz na desať rozličných miest — a nie sú to ešte všetky, kde je skutočne zmienka o Slovensku — ďalej pri hesle "Slowaken" iných päť odkazov. Ak si potom vyhľadáme patričné odseky, s radosťou konštatujeme, že slovenským historickým skutočnostiam je tu venovaná patričná pozornosť, sú študované s prísne vedeckou objektívnosťou a zaregitrované pri diele vlastnej stručnosti s pomerne obsažnou úplnosťou. Kto pozná situáciu v absolútnej väčšine svetovej historickej literatúry a tobôž ešte v syntetických príručkách vzhľadom na naše veci, nemôže s veľkým zadosťučinením nekvitovať túto pozitívnu stránku tohoto medzinárodne osvedčeného príručného diela. Kiež by ono slúžilo za príklad iným podobným podujatiam, pri ktorých prečasto nedopatrením, neinformovansťou, dakedy azda aj následkom v prežitkoch koreniacich predsudkov, ale — uznajme si to úprimne — aj našou nevšímavosťou či nepohotovosťou sankcionujú sa novými a dôležitými vydaniami staré historické chyby a nepresnosti, vo zjavnom rozpore s dejinnou skutočnosťou a na úkor životných záujmov nášho ťažko skúšaného národa.

Milan St. Ďurica

HANDBUCH DER WELTGESCHICHTE. Herausgegeben von Alexander Randa. Olten und Freiburg im Breisgau, Verlag Otto Walter, 1954-56. 2 zv. 2684 stí.

Išlo o udalosť veľkého formátu týchto posledných rokov súčasnej historiografie. Známy publicista veľkorakúskeho pôvodu — narodil sa v Ľvove a vyrástol v Bukarešti, kde bol jeho otec vojenským ataché v rokoch 1912-1916 — zorganizoval k spolupráci 166 vedeckých pracovníkov azda zo všetkých krajín sveta, aby spoločným úsilím pripravili "ein Totalbild der Menschheit". Po desiatich rokoch takto umne organizovanej práce máme pred sebou dva objemné zväzky veľkého encyklopedického formátu, typograficky dôstojne, ba s luxusnou precíznosťou vybaveného diela, ktoré bohatstvom svojho obsahu predstavuje naozaj celú bibliotéku. (Očakáva sa ešte tretí zväzok, ktorý bude obsahovať 200 stranový register). Vo vedeckých kruhoch bolo dielo napospol prijaté s vysokým uznaním, ba priam lichotivými chválami. A nie je to bez vecného podkladu. Načim konštatovať, že ide tu o skutočné novum odvážnej koncepcie a celkove veľmi vydareného uskutočnenia. Škoda iba, že nemôžeme zdieľať tieto vrcholne pozitívne posudky v ich úplnosti, bez akejkoľvek výhrady. Lebo zo slovenského hľadiska nútení sme poukázať na kriklavé medzery, neúplnosti a nepresnosti, ktoré je ťažko pochopiť alebo pripustiť ako náhodu vináč tak dôkladne organizovanom diele. Odhliadnúc od sporadickej zmienky o slovenskej reči a o Slovensku v geografickom zmysle pod titulom "Slawen" (I, 419-426), v celom diele nieto ničoho, čo by sa priamo týkalo Slovákov alebo Slovenska v historicko-národnom zmysle. Pre autorov Slováci

jednoducho akoby nejestvovali: nezmieňujú sa o slovenskom etniku, tobož o jeho politickom, kultúrnom či sociálnom dianí. Ešte ani v kapitolách o literatúre 18., 19., ba i 20. storočia nenájdeme zmienku o slovenskej skutočnosti. Doslovne jedinou výnimkou z tohoto všeobecného ignorovania Slovákov je kratučký záznam a marcových udalostiach z roku 1939, a to ešte v nasledujúcom, viacnásobne chybom a nepravdivom znení:

"Der Errichtung des PROTEKTORATS BOEHMEN UND MAEHREN — 15. März — folgt auf Ansuchen Tisos die Errichtung eines neuen — 16. März — **Slowakischen Freistaates** unter deutschen Schutz". (II, 2480).

Nad t a k ý m t o konštatovaním naozaj musí človek žasnúť a položiť si otázku: Ako to bolo vôbec možné? Jednoduché porovnanie s inými dielami podobného rázu nedovolí ľahko pripustiť hypoteézu náhodnosti. Skôr by sa vnucovala domnienka povedomej machinácie, inšpirovanej dávno už prežitou mentalitou určitých kruhov alebo v nej korenciacimi nostalgickými peršpektívami. V tomto prípade však je na nás, na našich reprezentačných kultúrnych inštitúciách, aby podobné podujatia sledovali a vedeli včas a vhodnými prostriedkami intervenovať, žeby sa predišlo podobným — ako to ináč nazvať? — nehoráznostiam. Ak my spíme, alebo sa nevieme hýbať, iní nespia, lež využijú našej netečnosti a . . . scripta manent. Diela ostávajú, rozširujú sa, tobôž ešte takéto ináč vysokohodnotné diela, a s nimi ostáva a utvrdzuje sa neznalosť či falošné poznatky o našom národe a jeho minulosti. Že takýto stav vecí neznamená nijaké plus pre našu prítomnosť a môže sa nepriaznivo zrkadliť aj do budúcnosti, netreba dokazovať. Aj na toto pole môžeme právom aplikovať biblické: Žatva síce veľká, robotníkov málo.

Milan St. Ďurica

Paul Grieger: CARACTERE ET VOCATION, Monaco 1958, str. 180.

Prof. Grieger, odbornik v psychopedagógii, zhrnul v tejto knižke sériu článkov, ktoré uverejňoval v pedagogickom časopise v Monaku o povahe a povolaní. Články, rozšírené a doplnené viacerými novými údajmi, tvoria zväzok, ktorý môže byť veľmi osožný pre vychovávateľov i pre mladých ľudí, čo stoja pred otázkou voľby povolania.

Prvé dve akpitoly rozoberajú daný problém vo všeobecnosti. Autor v nich študuje jednak podstatu a prvky povolania, jednak charakterológiu a jej význam pri objaveni povolania. V ďalších kapitolách podrobne popisuje jednotlivé charakterové typy so zreteľom na voľbu povolania: citovo-činnú povahu, činne-citovú, činne-necitovú, nečinne-chladnú. Osobitnú kapitolu venuje učiteľskému povolaniu a tiež pedagogickým typom. Záverom správne zdôrazňuje význam prípravy na povolanie a potrebu plne žiť svoje povolanie.

Veľkou prednosťou diela je jeho odbornosť nerozlučne spojená s kresťanských chápaním povolania.

Úvod ku knihe napísal J. E. G. Barthe, biskup v Monaku, ktorý si prácu prof. Griegera vysoko váži.

Š. N.

Paul Grieger. PIE XII ET LA VOCATION PEDAGOGIQUE, Paris 1958, tsr. 170.

Prof. Grieger je školský brat slovenského pôvodu, ktorý sa svojimi vedeckými dielami dopracoval medzinárodného uznania. Vyučuje v Ríme na ústave "Jesus Magister". Okrem prednášateľskej práce často uverejňuje plody svojho ducha a to jednak vo forme rozpráv v odborných časopisoch, jednak vo forme kníh.

V diele Pius XII. a vychovávateľské povolanie s pripravenosťou odborníka študuje encykliky a prejavy Svätého otca Pia XII., aby z nich vyvodil sústavu náuky o výchove podľa veľkého pápeža. Dielo má dve časti. V prvej

autor preberá učenie Pia XII. o základných princípoch výchovy, o význame vychovávateľskej úlohy a o vnútornej hodnote vychovávateľa. S veľkou presnosťou vymedzuje, v čom záleží vychovávateľské povolanie a zvlášť povolanie vychovávateľa-rehoľníka. V druhej časti knihy rozoberá snahu Pia XII. o celostnú výchovu ľudskej osobnosti. Naozaj peknú syntézu tvoria kapitoly o telesnej intelektuálnej, sociálnej a náboženskej výchove.

Po dokonalom rozbore učenia Pia XII. o výchove autor dochádza k záveru, že cieľom vychovávateľského umenia je opravdivý kresťanský život, ciže uskutočňovanie Krista v každom človeku.

Úvod, ktorý ku tejto cennej knihe napísal Msgr. A. Piolanti, rektor Lateránskeho učilišťa, poukazuje na význam pápežského učenia o výchove, ale aj na pripravenosť prof. Griegera, s ktorou napísal toto dielo.

Načim sa tešiť plodnej a kvalitnej práci prof. Griegera.

Š. N.

LITERÁRNY ALMANACH SLOVÁKA V AMERIKE NA ROK 1959. Zostavil Dr. Jozef Paučo, vydal Rev. Ján J. Lach, Whiting, Indiana. Str. 159.

Zakladateľom Literárneho almanachu Slováka v Amerike bol Ján Okáľ s nakladateľom Rev. Jánom Lachom. Okáľovi išlo o zhromaždenie literárne hodnotnejších a národnejších príspevkov. Podarilo sa mu okolo Almanachu sútrediť takmer všetkých intelektuálnych pracovníkov z najrozličnejších odborov v slovenskom exile. Popri Moste Literárne almanachy Slováka v Amerike ostanú vzácnym svedectvom slobodnej slovenskej kultúrnej tvorby

Tohoročný almanach je viac populárny, hoci sa i teraz udržal na peknej úrovni. Fr. Vnuk má tu veľmi hodnotnú úvahu o udalostiach na Slovensku v rokoch 1938-39. Dr. Cincík píše o počiatkoch slovenskej a kresťanskej ikonografie. Dr. Paučo píše o nebohom Mederlym, Koloman Murgaš o veľkom priateľovi Slovákov De Gasperim a Konštantin Čulen o plánoch na vydanie slovenských dejín v Amerike. Hodnotnými príspevkami prispeli Okáľ, Divínska, Zvonár, Rudinský, Vágovič, Bor a iní.

—kč—

KALENDÁR JEDNOTA NA ROK 1959. Roč. 63 Zredigoval Filip Hrobák. Str. 224.

V duchu furdekovských tradícií i tohoročný kalendár je venovaný otázkam katolíckym a slovenským. Z nich jedna časť zapodieva sa problematikou americko-slovenskou a druhá starokrajovou. Dvadsiatemu výročiu Slovenskej republiky venuje sa mladý slovenský historik Fr. Vnuk, Dr. Kirschbaum, Dr. Paučo a iní. Okrem toho sú tu hodnotné veci od Mlynarovića, Hrobáka, Horu, Záňa, Dragoša, Mistríka, Sihoťana, Divínskej, Mikuša, Štetona, Bajana, Slováka, Dafčíka, Eliáša, Ruky, Skovajsu. Osobitne treba vyzdvihnúť štúdiu Filipa Hrobáka "Naša reč — náš poklad". Mohými kresbami a fotografiami je oživená štúdia Čulenova a najstaršej generácii americko slovenských novinárov.

—kč—

NÁRODNÝ AMERICKO-SLOVENSKÝ KALENDÁR NA ROK 1959. Vydal NSS, Pittsburgh. Zostavil Ján Pankuch z poverenia Literárneho výboru, pod predsedníctvom Msgra Miloša K. Mlynaroviča. Str. 224.

"Kalendár nie je vedeckou knihou, ale ani šľabikárom nie. Kalendár má sa podobať záhrade rôznych, pestrých, sviežich kvetov. Podobať sa má zmesu piesní, pozostávajúci nie z jednej, ale z viacerých kratších melódií" — hovorí Msgr. Miloš K. Mlynarovič na str. 34. Zmyslom kalendára organizácie ako Národný slovenský spolok je predovšetkým odzrkadliť ročnú činnosť spolku, aby zostal na písme skutkový materiál pre budúceho historika nielen organizácie, ale aj amerických Slovákov. V tomto ohľade i tento kalen-

dár NSS splňuje svoje poslanie. No okrem toho je v ňom veľa dobrého a poučného aj z iného hľadiska. Sú tu príspevky Msgra M. K. Mlynaroviča, Dr. Petra P. Hletku, Dr. Jozefa Mikuča, Jána Okáľa, Dr. E. Žatku, Dr. M. Múdreho, M. Laučíka, Rev. Rolíka, Nesnadného a mnohých iných. Osobitnú zmienku si zaslúži článok Rev. Jaroslava Vajdu "Slovak in the Stew", v ktorom sa triezvo zaoberá assimilačným problémom americko-slovenským. Mali by sa nad ním zamyslieť najmä tí, ktorí z nedostatku iných konštruktívnych myšlienok hovoria ustavične o zapojení americko-slovenskej mládeže do fraternalistických slovenských organizácií.

—mš—

KALENDÁR KANADSKEJ SLOVENSKEJ LIGY NA ROK 1959. Zostavil tlačový kruh. Toronto, Ont., Kanada. Str. 208.

Kanadskí Slováci dostali v tomto kalendári skutočne živú, sviežu, pestrú a zaujímavú knihu. Zostaviteľom podarilo sa okrem úradníkov Kanadskej slovenskej ligy sústrediť mnoho iných mien najmä z novej emigrácie. Je tu zastúpený Čulen, Murín, Kirschbaum, Doránsky, Zvonár Tieň, Botek, Bešeňovský, Dragoš a mnohí iní. Je to pdblikácia nielen po obsahovej, írečitoslovenskej a poučnej stránke na peknej úrovni, ale aj po stránke grafickej. Jeden z najlepších kalendárov z tohoročnej kalendárovej žatvy.

—mš—

ZAZNAMENÁVAME

Storočnica slávneho slovenského technika. Dňa 11. mája bude tome sto rokov, čo sa v Lipt. Sv. Mikuláši narodil slávny európsky technik inf. Dr. Aurel Stodola. Pochádzal zo známej priemyslovej rodiny Stodolovcov. Študoval v Leviciach, Košiciach, techniku v Pešti, Zürichu, Berlíne a Paríži. Po štúdiách v Prahe pozvali ho za proferora technického inžinierstva do Zürichu. Od roku 1892 až do svojej smrti 25. decembra 1942 zostal verný tejto technickej vysokej škole. Stodola si získal svetové meno odbornika svojím dielom "Dampf and Gasturbinen". Dielo toto o 1157 stranách, ktoré od r. 1926 vyšlo v šiestich vydaniach, bolo preložené aj do angličtiny a stalo sa základnou príručkou na takmer všetkých technikách sveta. Aurel Stodola bol aj hľbavý filozofický duch a napísal dielo a problémoch moderného inžiniera "Gedanken zu einer Weltanschauung des Ingenieurs". Bol čestným doktorom niekoľkých významných nemeckých a švajčiarskych univerzít a dostal najvyššie nemecké významenanie za úspechy v technických vedách. S úctou spomíname na jeho storočnicu.

* * *

Pavol Jamriška. 20. apríla dožíva sa 75 rokov vynikajúci americko-slovenský činiteľ Pavol Jamriška, trojnásobný predseda Slovenskej Ligy v Amerike. V Turčianskom sv. Martine vyučil sa tlačiarstvu a neskôr sa v Amerike osamostatnil. Patrí medzi tlačiarov-umelcov, ktorí zveľadili typografiu slovenského tlačeného slova v Amerike. Mnohé jeho tlačiarske práce v angličtine a v slovenčine budú svedčiť o jeho výbornom vkuse. Pavol Jamriška je jedným z tých vzácnych slovenských činiteľov, ktorí v duchu Martina Rázusa vždy hľadali to, čo spája evanjelikov a katolíkov. Je živým symbolom statočnej a írečitej slovenskosti; vo svojom slovenskom presvedčení nikdy nezakolísal. Predsedal nejednému kongresu a svojím konciliantnym duchom, svojou rozvážnosťou a autoritou blahodárne pôsobil od r. 1901 v slovensko-amerických kruhoch.

* * *

Prof. Leonard Polčík in memoriam. Koncom roku 1958 zomrel na Orave ako farár univ. prof. Dr. Leonard Polčík. Bol kňazom-piaristom. Narodil sa na Orave, študoval v Pešti a v Londýne. Bol profesorom angličtiny najprv na gymnáziu, potom na Vysokej škole obchodnej v Bratislave a riadnym prof. Slovenskej univerzity. Zaslúžil sa v neobyčajnej miere o rozšírenie angličtiny na Slovensku a vychoval celý rad pro-

fesor anglickej reči, ako aj abchodných odborníkov. Budil záujem o anglickú a americkú literatúru a bol poradcom pri mnohých prekladoch z angličtiny do slovenčiny. Ako mnohí iní, i on sa stal obeťou univerzitnej "čistky" po roku 1945. Vďačná mu pamäť v národe!

* * *

Spisovateľka Hana Gregorová zomrela v Prahe dňa 11. decembra 1958. Dobroslav Chrobák vo svojej Rukoväti slovenskej literatúry charakterizuje jej literárnu tvorbu: "Jej prácam nechýba citová vrúcnosť a úprimnosť, ale nedosahuje v nich umeleckej úrovne svojich predchodkýň v ženskom emancipačnom hnutí." Dielo Hany Gregorovej rodilo sa z neslovenského ducha, ba často z ducha Slovensku nepriateľského. Preto Slovensko hlbšie nezasiahlo a už nezasiahne.

* * *

Ladislav Pudiš od jesennej sezóny 1958 spieva v západnej berlínskej štátnej opere s veľkých úspechom. Ako doteraz vo svojej bohatej hudobnej kariére, Pudiš skvele reprezentuje Slovákov na medzinárodných hudobných fórach.

Konštantín Čulen objavil v zbierkach Slovenského ústavu v Clevelande niekoľko starých slávnostných rečí P. V. Rovnianka, ako aj text cestopisu do Argentíny r. 1902 Puchera a dlhšiu sociologickú štúdiu o živote prvých slovenských prisťahovalcov od Jána A. Ferienčika. Okrem toho našiel aj stratené články Tajovského, a to "Ostrihomskí Slováci", uverejnený na pokračovanie v Slovenskom denníku r. 1905, "Anička bude mníškou", z roku 1903 a "Vyššie. Vzpomienka zo študenského života", z roku 1904.

Dejiny kanadských Slovákov. V Kanade niekoľko kultúrnych pracovníkov pripravuje do tlače dejiny kanadských Slovákov. Kniha výjde v anglickom jazyku. Podstatnú časť textu v slovenskom jazyku pripravil spisovateľ K. Čulen. Hlavné kapitoly napísali prof. J. Kirschbaum, prof. Rev. J. Vavrovič, T. Kubíček atď. Kniha bude bohato ilustrovaná a jej vydanie sa čaká pred koncom roku 1959.

Dňa 6. februára 1959 bol promovaný v Ríme na právnickej fakulte Pápežskej Lateránskej Univerzity za doktora utriusque iuris Rev. P. Daniel Faltin O.F.M. Conv., predloživší dissertáciu na temu: "De obligatione, de qua in Canone 1473 Codicis Iuris Canonici". Ide o povinnosti tých, čo používajú cirkevné majetky.

* * *

Katolícka Univerzita Notre Dame, Indiana USA, vydala už dlhšie pripravovaný zborník "Immaculate Conception", z príležitosti storočnice prehlásenia tejto dogmy 1854-1954. Na konci objemného zväzku nachádza sa bibliografia o tomto predmete, ktorej hlavným autorom je prof. Dr. Jozef Papin. Hoci sa pripravovala všeobecná bibliografia v západných jazykoch a v latinčine. V tejto poslednej sekcii nachádzajú sa viacerí slovenskí autori ako Roškovány, Kard. Haulík a iní.

* * *

Počas návštevy Svätého otca na Gregoriáne v Ríme pocta dp. Š. Porúbčanovi S.J.

V nedeľu 18. I. navštívil Svätý otec gregoriánsku univerzitu v Ríme. Pozdravil ho J. E. kardinál Pizzardo, kancelár univerzity, v kruhu najvyšších predstaviteľov Cirkvi, profesorov univerzity a poslucháčov. Národy, ktoré majú na Gregoriáne poslucháčov, teda aj Slováci, boli zastúpené svojimi zástavami.

Svätý otec odpovedal pozdrav kardinála prejavom, v ktorom ocenil význam Gregoriány a udelil požehnanie pre jej ďalšiu činnosť.

Prestavení univerzity odovzdali pri tej príležitosti vedecké diela za každú fakultu.

Je pre nás potešením, že Pápežký biblický ústav v Ríme odovzdal Svätému otcovi dielo slovenského profesora dp. P. Štefana Porúbčana S.J.: IL PATTO NUOVO IN IS. 40.-66. Je to pre nášho profesora vzácna pocta.

Z činnosti slovenských kňazov v Ríme

Dp. P. Michal Lacko SJ prednášal 29. januára v Poľskom historickom inštitúte v Ríme na tému "Nové veci v cyrilometodských štúdiách".

Dp. Š. Náhalka prednášal 14. I. katolíckym laureátom v Parme v rámci prednášok, ktoré organizuje tamojšie Centrum náboženskej kultúry.

V tom istom kurze prednášok v Parme budú prednášať vo februári dp. J. Tomko a dp. X. Čík.

* * *

Revue **Etudes slaves et est-européennes** (Slavic and East-European Studies), ktorú vydáva Université de Montréal, uverejňuje vo Vol. III., Part 2., 1958, anglický príspevok prof. J. Kirschbauma "A Note on a new theory on the origin of the name Slav". Autor analyzuje doterajšie teórie o vzniku mena Slovan a poukazuje na novú teóriu Dr. H. Bartka ako na vedecký prínos v tejto otázke. Príspevok zároveň zhrňuje doterajšie teórie o vzniku mena Slovák a zoznamuje vedecké kruhy s názormi slovenského kultúrneho historika A. A. Baníka.

Slavistica No. 24, odborný štvrťročník pre slovanské otázky, ktorý vydáva Institute of Slavistics pri Ukrajinskej slobodnej akadémii vied vo Winnipegu, prináša obšírny referát o minuloročnom kongrese profesorov slavistiky na kanadských univerzitách. Kongres sa odbavoval na University of Alberta v Edmontone v dňoch 14.-16. júna a podľa referátu dvom zasednutiam predsedal prof. Kirschbau, ktorý v linguistickej sekcii zároveň prečítal svoju prednášku o súčasných tendenciách v slovenskej jazyovede a bol zvolený za člena redakcie úradnej publikácie "Canadian Slavonic Papers", vydávanej Toronto University Press.

DO REDAKCIE DOŠLO

Stanislav Mečiar. Kukučin živý I. Literárne dielo Mať volá. 4. zväzok knižnice Slobodná slovenská kultúra. Zakladateľ Rev. Ján J. Lach. Buenos Aires: 1958. Str. 431.

* * *

12 Slovak Carols. For the Equal, Four Mixed and Four Men's Voices. Compiled by Joseph Duris. Slovak Institute, 2900 East Blvd., Cleveland, O.: 1958.

* * *

Slovenskí Jezuiti v Kanade. Ročenka. Galt, Ont., Canada: 1958. Str. 48.

* * *

Souvenir Book of the Church of the Visitation and Táentieth Anniversary of the Saint Michael's Catholic Slovak Society in Winnipeg, Manitoba. Rev. John Rekem, S.T.D., Pastor. 1958; Pp. 40.

Cenný historický materiál o počiatkoch a rozvoji náboženského a národného života winnipegských Slovákov.

* * *

Suedosteuropa—Bibliographie. Band I, 1945-1950. Herausgeben von Fritz Valjavec. I. Teil: Slowakei, Rumänien, Bulgarien. Suedost-Institut Muenchen: 1956.

* * *

Suedost-Forschungen. Internationale Zeitschrift für Geschichte, Kultur and Landeskunde Südosteuropas. Im Auftrag des Südostinstituts München, geleitet und herausgageben von Fritz Valjavec. Band XVI (1. und 2. Halbband) 1957.

* * *

Analecta Ordinis S. Basilii Magni. Vol. III (IX), Fasc. 1-2. Romae: 1958. Pp. 315.

PRISPEJTE NA POMNÍK MARTINOVI KUKUČINOVI

Spolok slovenských spisovateľov a umelcov si plne uvedomuje veľký dosah životného diela Martina Kukučina na poli slovenského kultúrneho života a hrdo sa hlási k jeho dedičstvu.

My, ktorí sa priam tak ako on túlame svetom hnaní žitia nevôľou, s radosťou vítame iniciatívu Slovenského kultúrneho spolku v Buenos Aires, aby sme aspoň tou malou hrivnou mohli prispieť k splátke veľkého dlhu, ktorý nás viaže k osobnosti a dielu Martina Kukučina.

Je iba samozrejmé, že SSSU preberá vedenie zbierok na tento pomník, najmä v Spojených Štátoch a v Kanade, a poveruje svojho pokladníka Rev. Jána Lacha, aby dal myšlienke praktickú formu a postaral sa o jej zdarné prevedenie.

Martin Kukučin sa v mimoriadne vysokej miere zazlúžil o slovenský národ. Slováci, vzdajme mu hold v podobe čo aj akéhokoľvek skromného príspevku na jeho pomník.

Svoj príspevok pošlite na adresu: Rev. John J. Lach, 2006 Schrage Ave., Whiting, Indiana, USA.

Andrej Žarnov,
predseda SSSU

Mikuláš Šprinc,
tajomník SSSU

* * *

Grafická úprava obálky 1959. roč. Mostu od Dr. Jozefa Cincíka.

Ak chcete mať vo svojej knižnici dobrú a spoľahlivú slovenskú knihu, obráťte sa na administráciu Mostu: 2006 Schrage Ave., Whiting, Indiana.

Copyright 1959. By Slovak Writers and Artists Association, Cleveland, Ohio. No portion of this Revue may be reprinted or broadcast without permission of the Publisher.

Printed in the United States